

VÁR UCCA MŰHELY
irodalmi és művészeti lap

XXII. évfolyam, 73. szám
2021/3

Főszerkesztő:
Fenyvesi Ottó

Szerkesztő:
Kilián László

Kiadja a Művészetek Háza,
Veszprém, Vár utca 17.

Telefon:
+36-88-425-204

Drótposta:
varuccamuhely@gmail.com

Borítóterv:
Áfrány Gábor

Kéziratokat nem őrzünk meg
és nem küldünk vissza!

A kiadásáért felel:
Kilián László,
a Művészetek Háza igazgatója

Nyomdai munkálatok:
OOK-Press Kft., Veszprém

Tördelés:
Dénes Tamás

ISSN 1586-7838

Támogatók:
Nemzeti Kulturális Alap

Nemzeti Kulturális Alap

Veszprém Megyei Jogú Város
Önkormányzata

Művészetek Háza, Veszprém

Tartalom

Veszprém-Balaton 2023
Európa Kulturális Fővárosa

A program Veszprém Megyei Jogú Város Önkormányzata
és a Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa program
támogatásával jött létre.

Pollágh Péter versei	3
Röhrig Eszter: Owein, a remete	8
Nagy Lea versei	20
Törteli Réka: Só a barna vállakon	22
Vasas Tamás versei	23
Szeles Judit novellái	29
Simek Valéria versei	34
Móritz Mátyás: A sorsmezőn	39
Rév Tamás: Barackmag	41
Fábián László: Galaxisok mentén	43

KÖNYVRŐL KÖNYVRE	48
Bartuc Gabriella: Az összefüggések nagy szimmetriája (Ginger Strand)	48
Csik Mónika: Mérföldkövek az alkotóvá válás folyamatában (Bereményi Géza)	50
Bakonyi István: Szügyi Zoltán: Anno	53
Bence Erika: Vázlat, mozaik és kollázs (Kiss Tamás)	55
Németh István Péter: Van: szó – zene – kép	57

Herth Viktória: Reneszánsz ember	71
Mosonyi Kata: Archivum	77
Mohai V. Lajos: Négy prózai etűd	80
Kilián László: Legenda a mosdatott köszikléről	85
Lencsés Károly versei	87
Kirilla Teréz versei	89
Szentgyörgyi László: Széki Réka feltámadása	91
Szilágyi Máté versei	98
Tönköl József versei	103

Számunk borítója Csabai Tibor munkája alapján készült

Számunkban a hatvan éves Csabai Tibor alkotásai láthatók

POLLÁGH PÉTER

Sugár

Elmúltam harminc,
nem tudom, mennyivel,
és a kamasz jön utánam,
mint levél-
gyufa: vékony, szálkás,
susogva beszél,
legyen mit megbánni.

Megint hanyatt, lustán lóg ki a láb,
fehér bőrben, az erkélyen, mint két
cukor, vagy, mondjuk úgy, sugár.

Ti meg indultok értünk, elveszett
fiúk, míg dúdolunk tetőitek felett,
s látjuk lent a régi világot,
Marlborót is szívunk, puha
csomagost. Hajnali háztetőkből,
tejtáblákból több mohó kockát
törünk, két pofára majszolunk,
míg a tejút bajuszt rajzol nekünk,

nagyon baba, felnőni kár,
és kár veszni látni lent
a volt boltokat: már más
a nevük, sérült rajtuk az üveg.
Nem hiszem, hogy nem hasad
tovább.

Százados
Deres László emlékére

A régi iskoláé vagyok,
a vére és aranyé.

Rongyos bubi,
annyit sem érek,
változik a kor,
összemegy a szellem:
eltévedt szó: én
lóval költözöm,
omnibusszal.

Szilánkokat fúj szét,
front van, Frontinos
szél. Nézi az ujj- és
tenyéryomokat,
a betépett üveget.
Támadásról morog.
Nem hiszem, hogy helyszínelne.
Még nincs ilyen szó,
de azt hiszem: öregel.

Elfog a szél, mormolja,
és sört bont a huzatos szobában,
habzik a keserűség.
Rohadt egy sirokkó: mindent visz.
Ismétlem, széli helyzetben vagyok:
mondja a cébérádióba,
de senki nem figyel,
a régi kódok már lejártak.

Elárultak a katonáim.
Szélnek eresztettek
a tizedesek.
Ma bekapok egyet.
Adj király, katonát:
szakítok, ha bírok,
egy ágat úgyis régen tépek,
szeret, nem szeret,
lelombozom a fát, ahelyett,

hogy megmásznam;
aláhulló levelek,
bomolni jó, számolni
szomorúság.

Megmondták neki:
hamarosan ernyő nélkül,
kristályba lesz zuhanása.
De ő nyelvet ölt és röhög.
Két arca is van az üvegben,
kétfejű a százados.
Puskatussal feltöri
saját, csontos kódjait.
Felnyitja mindkét fejét, s lejárt
baritonján így recseg:
összetöröm az eget az üvegek helyett,
s a láz piros zsakettben, majd eltemet.

A múltkor is öngyilkos akartam lenni,
csak nem találatok otthon: krákogja
a rádióba. Mindig rátesz egy lapáttal,
ő ilyen: persze hogy már jönnek érte.

Hajdani eszelősök
osonnak a csigalépcsőn,
önmagát álmodó, katonás toronyba:
Akarnak, akarnak a hajdanok,
de hajnal az nem vagyok,
eltávon van, kimenős a fény,
már csak nekem cseng a sötét.
De nem én vagyok,
aki nem fizet meg.
Mégis én maradok, szó-
fa a szobában, utolsónak.

Jövőtől intakt zubbonyban
váll-lapot cserél a százados:
néha öreg lapnak, néha
szemfedőnek hívja.
Lopják a gombjaim,
motyogja, míg micisárga
kesztyűben fia sörét issza.

Az egyenruha háromszintes,
tisztá, rendes ház. Láb, törzs, fej.
Pantalló, zubbony, meg a sapka.
Nem disszidált, nem írt alá semmit.
A százados régóta egy helyen lakik.

Nézi a szemközi erkélyt:
Kereszt az ott, vagy ember?
Ki nem volt már ügynök itt?

Ódivatú tűvel megszúrt
nyakkendőben így beszél.

Konyak van a hegedűben
és véres bor a bőr alatt,
zokszó nélkül zokog a zongora:
mondja a süket rádióba,
míg két védőkarral vezényel.
Szereti a vén, gerinces zenét,
a jókedvvel, bőséggel áradót,
ahogy szokta volt mondani:
a múlt századost.

Bakelit-ing és körgallér.
Gramofonos ember, hideg tűvel.
Egy ilyet kivel cserélsz el?

Afrika trafik

A trafikos özvegy, de nincs egyedül.
A vevők egymásnak adják a kilincset,
és játékmunkatársakat is mindig keresnek.
Több emelet trafik. Színváltós polcelemek.
Itt visszaváltják a törött lábú katonákat,
a piros indiánokat, a kis amerikákat,
meg a behurcolt, szurtosképű rabszolgákat;
és egyik emeleten sem sírnak,
mert a konyharonggyal takart, fehér részlegen,
a kis ispotályban jól pólyálnak,
rossz csontot is jóvá tesznek.

Itt aztán ragyognak a márkák.
Terefere keksz: Zamat kávé és kekszgyár.
Füles sapka: Vörös október vagy Május 1
ruhagyár. Színszóró szélforgók, fejkarnevál:
barkácsolt és puha pofák.

Úgy nézel ki, mint egy bajusz,
ugratják egymást a polclakók.
Nincs csont, nincs gond,
ez van a cetlin, mi díszszsebkendő gyanánt,
a napstúttó medve mellzsebéből kiáll.
Odacsempésztek, míg aludt, bóbiskolt
a barna test nagy, komoly gömbje.
Pimaszok a plüssök: trafiktapasztalat.

Mocorognak a polcok, zúg az egész lelátó.
Ki lopta el a pénztárcát? A gyanú gyorsan körbejár,
és rá is hull az egyik szurkolóra,
ki szemtelenül tartja magát a legfelső páholyon.
Egy majom, egy banánszopó. Ő lesz az,
a cetlicsempész. Szőröcsomós haramia,
tolvaj, fogják meg! – A felajzott linóleumon toporgok,
és esküszöm, felképelem,
ha nem hozza le azt a kókuszbombát,
mert ma nem a naplovat kérem, nem a gyaloghalat,
ma őserdő Afrikát akarom,
fekete-sötét, csapolt vérét,
a csokoládéültetvényeket, a ventilátoros szivarszobát,
az őserdő babkáját, a csillapító kinint.
A foglyul ejtett feltalálót, Jacek Babkát,
akit csak úgy hívtam: Jajka.
Az ezüsttő kincsét, a winchesteres, elöltöltős puskát,
légiósok pofatakaró burnuszát, a néger Afrikát,
a vidám, szertelen szerecsenmosdatást.

RÖHRIG ESZTER
Owein, a remete
Rege a középkorból

Fekete posztóköpenye átázott a napok óta tartó esőben. Arcába húzott csuklyája csúcsáról cseppekben hullt a víz az orrára, onnan összezárt szája szegletébe. Batyu és bot volt minden málhája. Mögötte a másik, a nyúlánk, hajlékony testű lány minden lépésnél megbotlott. Elhagyták a várost, a fiatal erdő tüskés ágú fái között haladtak, remélték, tisztásra érnek. Hallották, van errefelé egy új épület, isten házával, alig néhány baráttal és csend lesz, csend. Erre vágytak mind a ketten. Hetek, hónapok óta gyalogoltak, tudták, vezeklésüknek ez még csak a kezdete. Az eső lemosta a testüket. De az emlékeik eleven sebekként égtek odabenn. A nő haja kopaszra volt nyírva. Félhold formájú szemöldökét leborotválta. Mellét szoros kötéssel lelapította. Rájuk sötétedett. Bízta benne, hogy előbb-utóbb fényt látnak, ami elvezeti őket az apátsághoz. Lakhelyük, rózsaszín kőből emelt váruk porrá lett. Családjukat, barátaikat addig kínozták, míg ordítva-sikítva a fájdalomtól ki nem szenvedtek. Mindent végignézték. Nem tudták, kik voltak árulóik, csak azt, hogy kik voltak gyilkosaik, isten szolgálói voltak azok. És most náluk keresnek menedéket. Lysanor elmaradt mögötte. Miközben emlékeivel viaskodott, nem vette észre, hogy a nő elakadó léptei nem neszeznek. Neki is fogytán volt az ereje, a lábán fájtak a sebek. Nem mert arra gondolni, milyen fekélyek boríthatják a hátát. Owein visszafojtotta az emlékeit, csak a testére fog figyelni, amíg meg nem gyógyul. Nem fordult vissza, nem kereste meg Lysanort. Fényt pillantott meg az egyik faág mögött. Káprázat volt-e vagy valóság, nem érezte a különbséget.

Ithar testvér letette a gombászókosarat. Hátrakiáltott Bedwirnek: – Kérlek, gyere ide, találtam valamit, nézd, jól látom-e, ember vagy más, mi lehet ez? – A két barát örvendezett, hogy az apátság falain túl nem volt érvényben a hallgatási fogadalom, nehezen tűrték odabent a szótlanságot, ezért vállalták ezt a munkát. Bedwir néhány illatos gombát a csuhája zsebébe rejtett, nyersen szokta a latrinán megenni, titkos örömei egyike volt ez. A fák, az aljnövényzet, a rothadó avar sűrű ízét sokáig szerette a zárt falak között szopogatni a szájában. Itt kint a fényben, a szélben, a növények, fák között nem érezte ezeket az ízeket. Mindketten az avarral borított test fölő hajoltak. Még meleg volt. Akkor nem kell eltemetni. Surrogva hullt le róla a száradt levél, ahogy letisztogatták. Hosszú fekete göndör haj tapadt a férfi homlokára és vállára, megvédhette a kihűléstől.

Egyenes orra, sűrű szemöldöke, szorosan lezárt szemhéja félelmet keltett mindkettejükben. Először a nyaka körül kezdtek matatni, de nem az ütőeret, az élet lüktetését keresték, hanem hogy van-e ott egy zsinór, lóg-e rajta bőrtarsoly, van-e benne pénz, ékszer, drágakő, de nem találtak semmit. Owein máshová rejtette az értékeit. Egymásra néztek, most mit tegyenek? Hagyják itt? – Lehet, hogy jobb lenne a természetre bízni, mi lesz evvel az élő halottal – dörmögte Ithar. A másik már a szép férfi szájába fújta a lélegzetét, akinek a mellkasa lassan-lassan emelkedni és süllyedni kezdett. A két barát megvárta, míg a szeme is megmozdul, aztán hátukra vették, és elindultak a hosszú kilométerekre lévő apátságba. Délutáni árnyak vetültek a fogadóépület falára, amikor megérkeztek izzadtan, éhesen, és ledobták az élő, de erőtlen testet a kapusfülke elé. Lábát a földön húzták idáig, sebeit agyagos föld borította, az egyik saruja elveszett, a rongyai alól kivillanó izmos lába alatt kék erek halványlottak. Nem mozdult, arca a földbe fúródott. A kapus testvér kilépett a nyikorgó tölgyfa ajtón, mert eldöntötte, nem hagyja meghalni ezt az embert, és egyelőre nem szól senkinek. Lemosdatta, gyógyfüvek főzetével ellátta sebeit, és amikor a hátához ért, megpillantotta az alig észrevehető tetoválást, és akkor megértette, honnan került ide ez az idegen. Rokonszenvezett a kathárokkal, az ő anyját is az inkvizíció kínoztá halálra, elhatározta, hogy pártfogásába veszi a férfit. Hasára fektette a hátsó zugban kialakított alkalmi fekhelyen. Langyos kecsketejjével itatta naponta négyszer, pontosan akkor, amikor az istentiszteletre megszólalt a harang. Ennek a harangnak a hangjára fog valamelyik napon eszméletére térni Owein. Kinyitotta a szemét, és felfelé nézett, Isten tekintetét keresve. – Honnan jön ez a harangszó? – kérdezte magában. – Ez a rend nem tűri a tornyot. Semmi hangoskodást. Hamarosan mély hangon kezdődő, és egyre feljebb emelkedő férfiéneket hallott. Megértette, hogy oda került, ahová gyalogosan indult. Emlékezett, bár most még csak foszlányokban. Az éjjeli szövétnekek szúrós szagára, szolgálai utolsó szavára, hogy meneküljön a toronyszobából, ahol hónapok óta ült az utat kémelve, várta a híreket. Volt-e hová mennie, ahol nem keresik ennek a régi-régi családnak az utolsó sarját? Majd megtanulja a szerzetesek jelnyelvét. És hallgat. Ölni fog vagy alkalmazkodni? Földet túrni, metszeni, énekelni, kódexet másolni, enni, aludni, éjjeli, hajnali misére hívó harangra felkelni enni, aludni, énekelni. Felejtetni, vagy felidézni mindent a legapróbb részletekig és míg él, emlékezni? Most még nem kell eldönteni. A fal felé fordult, él, élnie kell tovább, most éppen vérben és vizeletben.

Álmodott, egy pincében rendeztek találkozót a hajdani iskolatársai-val. Mogyorószínű kabátban, két hosszú padon ültek egy faasztal körül. Nézték egymás arcát, mind ráncosak voltak, bőrük pergamenszerű. Owein mondani akart valamit, de nem jött ki hang a torkán. Megfordult, és felébredt, a betámasztott ablaktábla résein át kilátott a térre, amelyen két

testvér haladt át egymásnak mutogatva. Nem értette, miért. – Itt mindenki süketnéma? – kérdezte magában. Megpróbált felülni, és ekkor, mint egy rongybábu, lefordult a lócáról. Így talált rá estefelé a kapus testvér, amikor titokban behozta a napi kecsketejet, és megitta. Napokon, heteken át táplálta és gyógyította őt. Mikor Owein lábra tudott állni, Yvain, a kapuőr beszélgetni kezdett vele. A szerzetes testvérek az ima és a munka között osztják meg idejüket, szigorú beosztás szerint élnek, de mivel kevesen vannak, mindig marad elvégzendő teendő. Itt maradhat a fogadóépületben, segíthet és apránként beljebb is kerülhet, ha elnyerte az előjárók és az apát jóindulatát. Owein igent mondott.

Néhány nap múlva leborotválta vállig érő göndör haját, kámzsás csuklya mögé rejtette arcát, és mindig földre szegezett tekintettel járt ezután. Vesszőseprűt vett a kezébe, reggeltől estig septe az udvart, kiszedte a halastavak vizéből a belé hulló leveleket, madártetemekeket és a szélben letört faágakat. A vivárium közelében szeretett a legjobban dolgozni, mert a víz eszébe juttatta szülőhelyét, a tengerparton emelkedő várkastélyt, ahonnan az inkvizíció zsoldosai elől az utolsó percben elmenekülhetett. Kora délután egy csemetefa törzsének támaszkodva nézte a tavat, figyelte, hogyan ráncolódik a légmozgástól a víz. Hirtelen felvillant előtte Lysanor arcképe. Arannyal kivarrt selyemfátyla redőkben hullt alá mellén, vékony derekán. Most emlékezett először arra, hogy szerelmével együtt indultak útnak. Lysanor lassabban haladt egy idő után, mert húzták a hátát a festőszerszámai, és útközben, esténként, bármilyen elcsigázott volt, mindig rajzolt emlékezetből egy keveset. Hogy lehetett számára fontosabb a művészet az életénél?... Owein nem érzett fájdalmat, részvétet, sem hiányt. Felidézte Lysanor tűnődő tekintetét, ahogyan vékony ujjával beletúrt csigákban alá-hulló hajába, elsimította a szemébe lógó tincseket. Ilyenkor megcsörrent a csuklójára csatolt, nishapuri türkizzel kirakott arany karkötő.

Este beterelte a karámokba a legelőről megtért lábasjószágot, abrakot rakott eléjük, aztán visszavonulhatott a vackába. Megtisztogatta a ruháját, kiszedte a körme alól a piszkot, és meg sem próbált gondolkodni. Elnyúlt a fekhelyén, és várta, mikor rángatják meg odakintről a kapuharangot.

Az öreg kapuőr örült, ha helyette beengedte az éjjeli látogatókat, és ő nyugodtan aludhatott a hálókamrájában. Owein kezdte kiismerni, ki az, aki éjjeli szállást kér, és kik a visszajárók... lassacskán megtudta a szerzetesek titkait... Parókat, máskor férfiöltözetet kellett elrejténie, volt, aki meghagyta, vezessék fel vendégét egy emeleti rejtkszobába, míg a többiek énekeltek odalent a templomban. Egy-egy nyugodtabb éjszakán Owein nesztelenül felosont, vonzotta a folyosók homálya, a hálóterem neszezése, a templomból kiszűrődő fény, a gyertyafelelős soha nem hagyhatta leégni a faggyúban a kanócot...

Lassan-lassan beljebb kerülhetett. A díszudvarba, a quadrumba azért még nem tehetette be a lábát. Megengedték neki, hogy az apátsági fész-

ből kivegyen néhány szerszámot, alabástromnyelű metszőollót, csontgereblyét. A kis szerszamos folyosó a tanácsterem, a capitolum és az armárium, az oklevelek, iratok, könyvek terme között helyezkedett el. Sokáig a kapustól kellett elkérnie, és csak egy évre rá kaphatott külön kulcsot. Vékony zsinórra fűzve a nyakában hordta, a hajdani aranyláncok helyén, amelyeket színes tűzzománccal és ékkövekkel kirakott régi családi címeres medálok díszítettek. Reggel hatkor kelt, megetette és kiterelte az állatokat a három vaspánttal elrekesztelt kapu elé, és a falu kondasának gondjaira bízta őket. Ezután feltakarította az apátsági területet. Előző este megkapta, mit kell beszereznie a konyhára, a coquinára. A legkedvesebb feladattal kezdte. Kifogta a halakat a viváriumból. Amelyik túl kicsi volt, visszadobta, volt, amikor a nagyobbakat is, hadd lubickoljanak néhány nappal tovább, szabadon. A fűzfából font halaskosarakat vitte leghamarabb a konyhára, nehogy megromoljanak a halak a napon. Vállára vette a hánckast, és hátrament a zöldségeskertbe. Mire a nap tűzni kezdett, mindennel végzett. Ma délután a földesurak küldöttsége érkezik, az év végén esedékes adó miatt akartak beszélni az apáttal. Owein bement a veteményeskert mögötti, elhagyott fészerbe, mert emlékezett rá, hogy látott ott egy széles karimájú, feslett szalmakalapot. Jobb az óvatosság, mélyen a fejébe húzta, nehogy valaki felismerje az előkelőségek közül, és akaratlanul vagy akaratlanul elárulja őt... az élete múlt azon, hogy kiléte titokban maradjon. Késő délután gyümölcsöt szedett, a befőtt- és lekvárfőzés ideje közelgett, meghagyták neki, hogy külön kosárban szedje össze a lehullott, aztán a fán megérett barackot. Amióta meghúzta itt magát, egyetlen verssort írt, de elfelejtette, hová is rejtette, titokban tartotta, tettette, hogy süketnéma és írástudatlan. Nemrégien jelentkezett az iskolába, azt akarta, lássák, mennyire igyekvő, és az apát tudtára adta, hogy idővel szeretne belépni a szerzetesrendbe. Még a fogadóépületben kell élnie és dolgoznia. Ezt az épületet úgy tervezték, hogy robusztus falaival védje az apátságot a vihar és más természeti katasztrófa esetén. Ha útonálló, rablók, fosztogatók döngették a kapukat, a fogadóépületben lakóknak kellett megvédeniük a szerzeteseket a betörésektől. Owein nem kapott fegyvert, pedig igencsak meglepődtek volna, ha megtudják, jól forgat kardot, számszeríjat, lándzsát. Néha azt a feladatot kapta, hogy szedje össze az itt-ott elfekvő kőkereszteket és sírmaradványokat. Az apátságnak nem volt temetője. Sokszor töprengett magában, hol lehetnek vajon az elhunytak. Erről senki nem beszélt, és jobbnak látta, ha nem mutogat lefelé az ujjával, azt kérdezvén ezzel, hogy hol a temető. Idővel megtanulta a szerzetesek jelnyelvét. Szigorúan betartatták a hallgatást, a legkisebb kihágás esetén rendkívüli gyűlést tartottak a capitolumban. Owein csak ettől a feladattól irtózott: ő volt megbízva a hallgatást megszegők testi fenytetésével. Azért akart följebb kerülni innen, hogy mentesüljön a rákényszerített fizikai bántalmazástól. Gondosan rejtegetett daliás alakja, fizikai

ereje miatt az ő kezébe adták a korbácsot és a kést is. Háláját követelték, ezer alakban, amiért évekkel ezelőtt megmentették a haláltól. Nemegyszer mások vérét kellett vennie, az ő életéért cserébe. A visszaesőknek ki kellett vágnia a nyelvét, hogy többé ne beszélhessenek. Voltak notórius fecsegők, akiket nem büntettek, mert ők részt vettek bizonyos késő éji, két angelus közötti együttléteken, ezért szemet hunyt a vezetőség afölött, hogy néha a tilalom ellenére megoldódott a nyelvük.

Az apát az egyik napon meglátta Oweint a szőlőtőkék között kapálni, és felkeltették a figyelmét a szolga időközben kiserkent hullámos fürtjei. A szerzetesek tonzúrája, rövidre nyírt haja felfokozta a haj utáni érzéki áhítatot. Megszólította Oweint és kézjelekkel elmutogatta, melyik nap, hány órákor látogassa meg a cellájában. Owein bólintott. Régóta félve várta ezt a napot, pillanatot. Mindent megtett, hogy elrejtőzzön a férfi és a női tekintetek elől. Dühében akkorát vágott a kapával a szőlőtökére, hogy a fürtökkel teli ártatlan növény élettelenül a földre dőlt. Este álmatlanul hevert a priccsén, hiába számolta a rovarokat a falon, a rágcsálók surrogását a kőpadlón, hajnalig nem sikerült elaludnia. Most, ezen az éjjelen eszébe jutott Lysanor. Régóta nem gondolt rá. Hirtelen heves vágy fogta el, hogy magához ölelje.

Másnap éjjel ott volt időben az apát lakosztályában, amelyet ő cellának nevezett, jobbra és balra két kisebb helyiség nyílt belőle, egy író- és egy hálófülke. Le kellett térdelnie elé. Ő kézcsókra nyújtotta a kezét, majd megérintette Owein olajosan fénylő, hullámos haját. A szép ember felnézett, szeme a szentekkel festett üvegablakon túlra, a sötét hegyekkel, erdőkkel körülvett tájra vetődött. Az öreg már félig elbóbiskolt. Owein szólongatni kezdte, ekkor felriadt és tekintetük találkozott. Ekkor Owein azt kérte tőle, vegyék fel a rendbe és kerüljön a scriptoriumba, a kódexmásolók közé.

Reggel nehezen ébredt, késő éjjel térhetett vissza a szállására, nem aludta ki magát. Nem kárpótolta a tegnapi, ezüsttálakon roskadozó vacsora, sem a metszett kristálykehelyben aranyló óbor, elvesztek a pihenés órái. Hetivásár napja volt, be kellett gyalogolnia a faluba egy csikorgó kerekű kordéval, hogy megvegye a listán szereplő portékákat, cserépedényeket az eltörtek helyett, más egyéb konyhai eszközt, meg szövetet, tűt, cérnákat. Elhatározta, kérvényezi, hogy a kereskedők maguk jöjjenek be árujukkal az apátságba, és tartsanak ott egy kisebb vásárt. Ez a javaslat ellenkezett a belső szabályzattal, rögtön elvetették. Néhány nap múlva a harangöntő zörgetett a kapun, megrepedt a kisebbik, a lélekharang, valamit kellett vele csinálni, mert hamarosan temetés lesz, nem tudnak harangozni. Meghalt az egyik szerzetes, senki nem tudja, mi történt, fiatal volt, betegség nem kínozte. Régóta rebesgettek róla mindenfélét. Azért bízták a nagyobb mozgásteret kívánó teendőket, a kijárást a világiakra, hogy ne érje kísértés a szerzeteseket, de úgy látszik, nem lehet mindenkit

mindentől megvédeni, suttogták. Owein utoljára karácsonykor ment fel a nagytemplomba. De most, ezen a gyászszertartáson részt akart venni. Az apát tartotta a búcsúztatót. Meglepte, hogy nincsenek ülősorok, csak néhány sor rozoga szék a betegek számára. A szerzetesek a pusztá földön térdepeltek. Előttük énekeskönyv és Biblia. A fiatalon elhunyt szerzetes a főoltár előtt volt felravatalozva. Fehér szerzetesi csuháján fekete szegély díszlett, összekulcsolt kezében hosszú, csontszínű gyertya égett. A hűvös őszi szél be-befújt az ablakréseken, és meglibbent tőle a gyertya lángja, mintha a lélek suhanna ide-oda az élettelen test felett. Owein szemügyre vette a díztelen falakat, a festetlen üvegablakokat, a túl magasra vágott rózsablakot. Csak Isten hangjára szabad figyelni, ő az egyetlen dísz, minden ék, az ő tekintetét kell keresni, hozzá lehet csak utat találni. Fegyelem, nehezen megtanulható önkorlátozás vezet el őhozzá. A szerzetesek éneke a tömjénnel együtt felfelé szállt, siratták a társukat, akit elvitt a szenvedély, többet nem mondtak, a titok titok maradt. Owein a maga hitére, a maga istenére gondolt. Szeretett volna legalább egy napra visszatérni a régi életébe, amikor isten, hit, ima, élet egybeforrott. Minden kódnak ismerték a kulcsát, minden titok volt és reveláció egyidejűleg.

Közeledett a terménybetakarítás és a szüret ideje. Az apátság szerzetesei, Owein és a kapuszolga mind együttvéve kevés volt a sok munkához, napszamosokat kellett fogadni. Henri, a kulcsár-szerzetes válogatta össze a kapu előtt várakozók közül az egészséges és jóra való kétékeztet, megállapodtak a bérben és már kezdték is a munkát. Owein is együtt dolgozott velük. A legtávolabbi földterületeken szeretett dolgozni, ott nem zavarta senki, elmélyedhetett a gondolataiban. Azon törte a fejét, hogyan tudna észrevétlenül bejutni a könyvtárba, a kerengőbe, a templomba, kíváncsi volt, milyen az élet odabenn, a falak között. Egy napon helyettesítőt kerestek, így bekerülhetett egy időre a scriptorműhelybe, az apátság legjobban fűtött helyiségébe, ahol a boltíveket tartó kőpillérek oszlopfőit bibliai jelenetek díszítették. Máshol nem találni faragott oszlopfőket, még a kerengőben sem. Az ablak mellé állították, írópultján egy félbehagyott mondatot látott, megpróbálta kitalálni a folytatást. A műhelyben dolgozó szerzetesek fele iniciálérajzoló volt, mindegyik más részlet kidolgozására szakosodott. A mintáktól, sémáktól nem szabadott eltérni. A scriptorok között voltak másolók és fogalmazók. A fogalmazók iránt támasztották a legnagyobb követelményeket. A sérült vagy elégett, illetve a gyertyáról gondatlanságból lehullott viaszcseppek miatt olvashatatlaná vált lapokat vagy egész kódexrészeket újra kellett írni. Oweinnek sokkal több gond nehezedett a vállára, mint képzelte. Mindenképpen szeretett volna itt maradni, ügyelt arra, hogy arcán, viselkedésén ne látsszon érzelem, és a rá bízott feladatot is minél személytelenebbül végezze. A kódexen korábban dolgozó szerzetesek alig ismerték a latin nyelvtant, de még a Bibliával is hadilábon álltak. Felettese azt kívánta, fejezze be a munkát úgy, hogy

ne lehessen észrevenni az ő keze nyomát. Határidőt is szabtak neki. Egy tapasztalt, idős szerzeteshez fordult segítségért. Azt szerette volna megtudni tőle, hogyan lehet javítani, átírni azt a háromszáz oldalt, amelyet az elődei alkottak. Szerencséjére az idős szerzetes nem zárkózott el tőle, megértette, mekkora feladatra vállalkozik. Ellátta őt megfelelő eszközökkel és vegyi anyagokkal, így már könnyebben elboldogult a javítások technikai részével. A rábízott kódexben bibliai történetek közérthető és legendákká színesített változatait írták le, a vidék helyi sajátosságaihoz igazítva. Ezt a kódexet a miséző szerzetesek liturgiai könyvként használták azokban a templomokban, ahová a környező falvak köznépe járt. A miséző szerzetesek jól ismerték ezeknek az embereknek a gondolkodásmódját, babonás félelmeit, csodás eseményekre fogékony képzeletét. A köznép miséztetése és a temetések nem számítottak előkelő, sem pedig fontos szerzetesi feladatnak. Már-már büntetésszámba ment, ha valakit kinti szolgálatra osztottak be. Owein átlátta ezeket az összefüggéseket, és tanulmányozta a kódexet, amelyben hemzsegték a boszorkányok, sárkányok, a paráznák, tolvajok. Ha a törvénytelen gyerekek túlságosan elszaporodtak a faluban, akkor olyan legendákat, bibliai passzusokat állítottak össze, amelyek révén visszaszoríthatták ezeket a bűnöket, de igyekeztek az elfogadást is kidomborítani, hogy a falu megtévedt lakóit ne közösítsék ki. Owein szinte éjjel-nappal azon gondolkodott, milyen hatásos, de művészileg is elfogadható minőségű morális példázatokkal álljon elő, amikor a kódex folytatásához ért. Ő nem szerette a bűnökért kijáró kínzások minden érzékszervre ható részletezését. De belátta, hogy ezekre a naturalisztikus leírásokra szükség van, mert nem a hitnek, ennek van elrettentő hatása. Egy évig dolgozott a műhelyben, és ezalatt a rábízott feladat végéhez ért. Kívívta társai megbecsülését, önzetlenül segített, élő lexikonként használták, tudását soha nem fitogtatta. Visszatért jeruzsálemi zarándokútvjáról az a szerzetes, akit helyettesített. Owein senkinek nem árulta el, hogy felfedezte a sorok közé rejtett titkosírását, sem azt, hogy megfejtette a kódjait és pontosan tudja, ki hány gyermeket nemzett a faluban, mégis örökösen magán érezte a szerzetes gyanakvását. Talán féltette a munkáját, hogy nem járhat ki misézni, nem találkozhat többet a szép lányokkal és asszonyokkal, és a legutóbbi közös étkezéskor úgy nézett rá, hogy Owein azt érezte, talán még attól sem riadna vissza, hogy az életére törjön. Napok óta nem mert enni, félt, hogy a megvesztegetett konyhai alkalmazottak mérget rejtettek el az ételébe. Döntenie kellett, hogyan tovább, itt nem maradhatott. Éjjel egy órára elcsendesedett az épület minden zuga, addigra összekészítette a holmiját, és hangtalanul kilépett az apátság kapuján. Nem akart többé szerzetes lenni. Titkos üzenethozóitól nem kapott jó híreket, a kínzások, kivégzések, az inkvizíció továbbra is üldözi hitestársait, ezért nem mehetett vissza a szülőföldjére. Megtudta, hogy szerelme, akivel együtt menekült el, férjhez ment egy

behódolt nagyúrhoz. Fájdalma idővel enyhült, de sosem múlt el teljesen. Elhatározta, hogy egy távoli országban fog megtelepedni és remete lesz, mert kiábrándult mind a világi, mind az egyházi eszmékből.

Tíz év telt el. Minden héten egyszer leereszkedett a tóhoz vízért. Ilyenkor találkozott a halászokkal és a kereskedőkkel, Owein volt a közösségük élelmiszer-ellátója. Ennyi kapcsolata maradt a külvilággal. Vállán hosszú bot, végein két dézsa himbálózott, régóta megtanult egyensúlyozni a keskeny ösvényen, amikor fölfelé haladt, mert minden elhullott csepp nagy veszteség. Nyakában hatalmas háló, halak ficáinkoltak benne, hátán a zsákban frissen sült kenyerek. Minden luxusa az erős bőrszíjakból font saruja volt, durva vászonból szőtt tunikája dörzsölte a bőrét, de ezt már megszokta. Haját varkocsba fogta, és szakállat növesztett. Szépségét és délceg tartását mindmáig megőrizte. Hosszas vándorlás után ért erre a vulkáni szigetre. Görögországba tartott, olvasott a meteóra csúcsokra épült kolostorokról, oda kíváncszott, de véletlenül erre a néptelen tájakra vetődött, és itt is maradt. Befogadta a remeteközösség, és az elmúlt hosszú évek alatt megtalálta azt, amit keresett az életben és a hitben egyaránt. Egy akkora cellában élt, amelyben ülve elfért, mellette kőpriccs, s egy falba vájt mélyedésben tartotta a holmijait és néhány könyvét. Nem vágyott ennél többre. Amikor ide érkezett, nem szóltak bele, hová építse a lakhelyét. Közösségük a bazaltsziklába vájt odúkbán élt. Két kezükkel kaparták ki a kőfalból a cellájukat. Owein a tóval szemben épített magának lakhelyet. Elöljárójuk egy régi papírlapot tett elé, amelyen a sziget föld- és vízrajzi térképe állt. Napokon keresztül magyarázta neki a vulkáni kőzetek tulajdonságait, a statikai és egyéb tudnivalókat, s óvatosságra intette, többször is elismételte, legyen körültekintő. Végül még annyit mondott, hogy az itteni vulkán kétmillió éve tört ki utoljára, a láva, a magma és a gejzírek, kráterek alakították ki e tájat. Földje terméketlen, csak szőlőművelést és legeltetést lehet itt végezni, emiatt a lakosság szegény, dologtalan és vad. A bazalthegy csúcsán, egy gejziritrúpon van egy királyi alapítású apátság, békében élnek velük. Owein ezután éveken keresztül tanulmányozta a sziget élővilágát és ásványait, a vulkáni működés utóhatásait, mielőtt belekezdett volna a remetelak megépítésébe. Olyan erős szél fújt itt, hogy üvegezni nem lehetett a falnyílásokat. Azt találta ki, hogy fából egy kis fülkét ácsol a bejárat elé, ami lefogja a szelet, és jó időben ki is tud oda ülni a fényre. Az ablaknyílásokat fatáblákkal zárta le, ha vad szél vagy vihar, eső fenyegetett. Társai követték példáját. Hamarosan messziről ülőkosárcáknak látszó faverandák dudorodtak ki a sziklafalon. Az egyik zöld, a másik sárga, a harmadik kék, a negyedik piros színűre volt festve. Hamarosan észlelte, hogy a liturgia alatt többet énekelnek a társai, mint korábban. Itt nem tiltották a beszédet, de nem érezték szükségét, hogy megszólaljanak. Egy héten egyszer tartottak összejövetelt,

annál többre nem is tartottak igényt. Mindegyikük értett valamihez. Volt közöttük ötvös, ékszerész, szakács, szőlőműves, cipész, szabó, füvesember-gyógyító. A közös imákról és az esti misékről senki nem maradt el, szavak nélkül értették és segítették egymást. Owein az ételbeszerzés mellett foglalkozott az iratokkal, könyvekkel, kódexekkel, a számadáskönyvet is őrá bízta. Az itt töltött hosszú évek alatt a műveltsége, türelme és segítőkészsége hasznára vált a közösségnek. Arisztokrata származását végig sikerült titokban tartania. Minden fizikai munkát szívesen elvállalt. Legjobban a heti egy hosszú sétát szerette. Ilyenkor bebarangolta a szigetet, tanulmányozta a növényzetet, kőmintákat vett, rajzokat készített a vulkáni működés következtében kialakult talaj- és kőzetrétegekről. Lassan-lassan egy egész könyvnyi anyagot halmozott fel.

Egy alkalommal észrevette, hogy a cellája fölötti sziklafalon néhány centiméterrel szélesebbé vált a hasadék. Úgy érezte, ki kell terjesztenie megfigyeléseit az egész szigetre. Különböző sétaútvonalakat készített és feltérképezte az egykori krátereket, a vulkáni kitörések, földmozgások helyszíneit. A helybeliek a kráterek köré települtek, így aztán rendetlenül ide-oda kanyarodó, girbegurba utcák alkották a települést. Nem csodálkozott, hogy a falu nem központi szerveződésű, nincs főtér, a főtéren piac, templom, kocsmá és fogadó, a révnél, ami összeköti őket a külvilággal, egy lélek sem lakik, csak a révész düledező viskója és kopott dereglyéje árválkodott a parton. Egyelőre nem tudta, miért építkeztek így, de feltételezte, hogy az egyenetlen felszín és talán a mostoha, szeszélyes időjárással szemben próbáltak védekezni. Zárkózott emberek éltek itt, nehezen oldódott fel a bizalmatlanságuk. Amikor megbizonyosodtak felőle, hogy neki nincsenek ártó szándékai, nem akarja ingyenmunkára, sem egyébre fogni őket, lassan beszédbe elegyedtek vele. Néhány sejtése beigazolódott, például az, hogy időnként elharapóznak a rejtélyes halálesetek. Owein fokozatosan kapcsolódott a falu életébe, segített nekik, amiben tudott, társaival ellentétben nem tartotta helyesnek, hogy teljesen eltávolodjanak a külvilágtól és az itteni emberektől. Szerencsére nem tiltotta regulájuk a világiakkal való érintkezést. Egyre többet tudott meg a helybeliek életéről, szokásairól és a betegségeikről. Owein feltételezése szerint hiába csitult el itt több millió évvel ezelőtt a vulkáni működés, utóhatásai továbbra is érezhetőek. Kis kapilláriákat, hajszálrepedéseket fedezett fel a kőfalakon, amelyeket a falusiak sokszor nem is vettek észre, hiszen tonnaszámba hozattak földet, hogy telkükön a talaj termőre forduljon és építkezhessenek. A föld ugyan betakarta, de el nem tüntette a repedéseket. Ezeken a hajszálereken több ezer méteres mélységből mérges gázok párologtak, elérték a földfelszínt és betegségeket okoztak. Olykor a viharos erejű szél felkapta és szétfújta a gázokat az atmoszférában, ezért a halálesetek időszakosak voltak. Házaikat vulkáni kőből építették, mert ez a tömör, súlyos anyag ellenállt a tomboló szélnek és a nyári hő-

ségnek. De e kő minden pórusában méreg lapult. Owein azt vette észre, hogy a hajdani kráterek környéke szélcsendes, ezért építkeztek köré szívesen, mivel a szigeten gyakori volt a heves szél, amely fákat csavart ki és leszaggatta a házak tetejét, bármikor földönfutóvá tehetné a népet. A kiszolgáltatottság és az örökös félelem a haláltól, a természeti csapásoktól fatalistává tette az ittenieket. Nem merészkedtek el messzire, egymás között házasodtak, ünnepeiket rövidre fogták. A falu bejáratánál volt a temető, az ide tévedő vándor rögtön baljós jelnek vélhette a sírrengeteg látványát. Owein megállapította, hogy a település legmagasabb pontjára építették az apátságot, s hajdanán hazájából hívtak kőműveseket, építőmestereket, akik óva intettek az itteni kövektől, és téglából, speciális technikával húzták fel a várfallal körülvett apátságot. Érezte, előbb-utóbb az atyákkal is ajánlatos közelebbi ismeretségbe kerülnie, mert le szeretett volna jutni a pincéjükbe. Azt feltételezte, hogy több tíz méteres alapozást végezhettek, hogy a gejzirsíklából olykor kiszökő gázok hatóereje ne érje el őket. Később be is bizonyosodott, hogy három emelet mélységig nyúltak az apátság alapjai.

Owein az egyik napon a sziget nyugati szegletében sétált, és megrökönyödve fedezte fel, hogy éppen a barátlakások felett egy új település épül. Az egyedi domborzat, a tó és a dombvidék festői látványa tehetős uraságokat vonzott ide. Bonyolult szerkezetű faállványok, kovácsműhely, csigás emelőszerkezetek álltak mindenütt, ácsok, kőművesek garmadája dolgozott itt. A telkek mélyén sötétlő, robusztus paloták tetejét nád fedte. Távoli országokból hozattak ide egzotikus növényeket, bolyhos lombú fákat, mocsári ciprust, magas sövénnel futtatták körbe a kerítést, hogy ne lehessen beleskelődni kertjükbe, ablakaikba. Telt-múlt az idő, szaporodtak Owein évei, és egy napon, szokásos sétáján arra lett figyelmes, hogy a barátlakások fölött baltával, szekercével kivágják a fákat, gyökerestül kitépik a bokrokat. Megint évek teltek el, míg egy napon kivágták a hegy oldalát, és egy amfiteátrumhoz hasonló széles peremet építettek ki. Pontosan úgy festett, mint a delphoi jósda, csak onnan nem lehet látni sem a tengert, sem más vizet. Az itteni amfiteátrumról azonban csodálatos látvány tárul a tóra. Kiderült, nem szabadtéri színház, nem agóra vagy piactér készül, hanem egy nagyhatalmú mágna épít itt palotát. Owein kevesebbet járt ki azután. Nem akarta látni, mi történik. Kis faerkélyén medített és imádkozott naphosszat.

Egy év telt el így. Owein rászánta magát, hogy audienciát kérjen közösségük elöljárójától. Felvette az ünnepi ruháját. Évek óta nem nézett tükörbe. Megigazította a szakállát, haját varkocsba fogta és kisimította bozontos szemöldökét. Még mindig gyönyörű férfi volt. Kötélhágcson leereszkedett Stefanos, az elöljáró cellájához. Belépett. Az istenszülő képe előtt fehér gyertya égett, egy kecskelábú asztal és szék volt minden berendezés. Az elöljáró őrizte az értékesebb liturgiai tárgyakat, ikonokat, szent

iratokat egy titkos rekeszben, de senki nem tudta, hol van a titkos rekesz, nehogy bármelyikük kísértésbe essen. Sok kis mélyedést látott a falban, mindegyikben egy-egy mécses hunyorgott. Három hosszúkás ablaknyílás sötétlett a cellában, boltozatosra faragott mennyezete olyan alacsony volt, hogy nem lehetett benne kiegyenesedni. Stefanos fekhelye egy földre dobott pokróc volt, még szalmazsákot sem engedett meg magának. Leültek egymással szemben. – Alors Monsieur Owein de Montségur comment allez-vous? – kezdte hibátlan franciasággal Stefanos –, miben kér tőlem tanácsot? Owein a haja tövéig elvörösödött, mióta elhagyta családját, házját, nem hallotta kimondani a nevét. Stefanos bátorítóan nézett rá. – Tisztelem a szerénységét, ne féljen, a többiek nem tudják, honnan való és milyen előkelő származású. Sokat köszönhetünk tudásának és példamutató életével többünket megtart a helyes úton itt és a faluban is. – Owein hallgatott és lehajtotta a fejét. – Mit szeretne elmondani nekem? – kérdezte másodszor is Stefanos. – Nagy baj van – kezdte Owein. – Már a felső utcában megépült nagy házak is elmélyítették a repedéseket a fölöttünk magasodó sziklafalban. Most az amfiteátrum okozott geológiai elváltozásokat. És úgy látom, építkezésbe fogtak. Azt reméltem, fáklyafényes esti előadások lesznek odafönt, és talán zenei események is, de tévedtem. Nem tehetünk semmit a bekövetkező katasztrófa ellen? – Milyen katasztrófára gondol? – vágott közbe Stefanos. – A sziklafalak repedezettek, és feltételezem, hogy az üreges kőzet és a tektonikus elmozdulások miatt a korábbi időkben is voltak szikla- és hegyomlások. Ez a magaslat nem bír el több terhelést. Az őseim kastélya egy hatalmas, megközelíthetetlen sziklaoromra épült, ezért ismerem a kőzetek tulajdonságait és az ilyen-fajta építkezés statikai feltételeit. Ez a helyszín még speciálisabb, mert a vulkáni eredetű kőzet viselkedése szeszélyes, bármikor lehet rázkódásra számítani, a vulkáni kitörés sem kizárt, lehetőségét eddig nem cáfolta a tudomány. – Stefanos összekulcsolta a kezét: – Semmit nem tehetünk – mondta. – Csak annyit, hogy mi feddhetetlenek vagyunk, és azok is maradunk. De azért – és ne szóljon róla senkinek – kíváncsiságból szívesen elkísérem egyik sétájára, mutassa meg nekem az építkezések okozta geológiai változásokat. – Owein bólintott.

Három év múlva elkészült a várpalota. Az a szóbeszéd járta, hogy nincsen ennél nagyobb az egész országban és annyira óvták a kíváncsi szemektől, hogy vastag falat vontak köré. Sötétedés után, teleholdnál tartották az avató ünnepséget, akit meghívtak az pálmafákat, rózsabokrokat, aranyhalakkal teli vízmedencét, nádasokat, óriási kalitkákba zárt egzotikus madarakat, delfinekkal, mesebeli vízi állatokkal díszített szökőkutakat látott, a park mélyén kápolna rejtőzött, amelyet az előljárójuk szentelt fel görögkeleti rítus szerint, az uraság ezzel is borsot akart törni az apátságaiak orra alá, nem szerette őket, inkább a remeteközösséghez közeledett és busás adót fizetett nekik. Éjfélkor színes röppentyűket lőt-

tek az égre, előbb fanfárok, majd lant és gitár hangja visszhangzott az egész környéken.

Hajnal felé morgás hallatszott a föld mélyéből. Minden elcsendesedett ekkorra, az utolsó kurjongató részeg is álomba merült. Owein ébren várt, üzenetet kapott az égiektől előző éjjel. Gyertya égett mellette, a Szűzanya képe előtt ült és imádkozott. Hatalmas robajt hallott, mintha megindult volna a föld. Először a felső palotasor szakadt le a magasból, rá az új várkastélyra. A sziklán belüli üregek nem tartották már tovább a fenti építményeket, mert kivágták alóluk a támköveket, így a várkastély kalitkástul, pálmafástul, az összes benn alvóval együtt a mélybe zuhant, és addig görgögték a szikladarabokkal együtt, amíg az alattuk hullámozó tó vizébe nem estek, de akkor élet már nem volt bennük. Owein szája hangtalanul mozgott, a Szűzhöz, Istenhez és Jézushoz fohászkodott. Majd érezte, hogy remegni kezd alatta a padlat. Kinézett, recsegetve leszakadt a faerkélye.

Többé nem tudott innen kimászni. Azt rendelte az ég, hogy osztozzon a többiek sorsával.

NAGY LEA

Egyetlen célja volt

Denevér szállt végig a szférák felett.
Alatta telepedett meg a föld labirintusa.
Az útvesztőben minden, amely mozgott,
aprónak és színtelennek látszott.
Transzparens pöttyök,
amik nem tudták hová,
de azt sem,
hogyan merre tartanak.
A bőregérnek egyetlen célja volt:
mint ébenfekete organizmusnak
szállni a mindenség felett,
miközben eklatáns marad
a kilátástalanság játékában.

Firmamentumokon át

Kideszkázódott az ég felettetek.
Szeget vert bele az Isten.
Rései között fénylik ki belőle régmúltatok.

Azért van ez, hogy gondolkodásra, és
rációra képesek legyetek.
Hogy érezzétek a rossznak valóját, súlyát, és
a jónak erejét, hitét.
Hogy lássátok magatokat, milyenek voltatok, és
sejthessétek milyenek lesztek.

A rések közé minden *puha jóság*, és minden harsogó
gonosztett helyet présel önmagának.

Égbe, a mindenhatóság égébe temetitek,
minden egyes percben lelketeket, ami vérmesen, és
izzón süt rátok a bedeszkázott firmamentumokon át.

Kiállított káosz

Nem számított rám.
Ezt mondta,
nem pedig azt,
hogy nem számít rám.
csak hogy akkor és *ott*, nem számított.

És suttogta orra alatt:
Éljenek a nagy költők, éljenek, éljenek!

Nem számított már semmi sem,
sem a lábam remegése, mint a *szerelmeseké*,
sem a künn zuhogó eső.
Kalapját *simogatta*, eltorzított hangokon szavalt.
Én pedig csak ringtam a csípőmmel
az eltorzított hangokra,
figyeltük a torzultat,
a ringó torzulást.
Nem számított semmi, mert ránk
sem figyelt már senki.
Kiállított káoszban simogattuk
a simogathatatlant.

Éljen, éljen!

TÖRTELI RÉKA

Só a barna vállakon

Olajfák a drótkerítés mellett.
A sziget kisutcáit füge terítette be,
a csíkok olyanok voltak rajta, mint a narancsbőr
a napégette pincérnők combján a horvát tengerparton.
Ott a nőket zsírpöttyös ruhába öltöztetik, ha megfonnyadnak,
ha még érnek, piros kötőt kapnak és a farzsebbe borravalót.
Befőttesüvegen keresztül nézik a nyarat, hogyan pereg
a só a barna vállakon.

Esténként a víz felmorajlott, foszladozó csirkeszárnyat
és szemetet okádott a partra, aki itt a maradt, a fürdőlepedőjén
nézte végig, hogyan ringatja a tenger a dinnyehéjat és a vonatjegyből
hevenyészett papírhajót.

MUHU I. – tollrajz, 2016

VASAS TAMÁS

volunteer töprengés

ebben a vakító zöldben, a hulló levelekben
kimerevített kép az öregek otthona;

és a régi chrysler motorjának első pöffenése
induláskor – a végre felszabaduló jelenés;

minden szem, minden szív, minden elme
ezt látta, ezt érezte, ezt gondolta volna,
ha átélték volna ők is a részesülést.

pár perc múlva már szalad az erdő
a szélvédővel, csak ennyi idő,
ennyi beteg ember után fél,
a családjára, az otthoni
mamákra illene
gondolni...

neki az épület mögötti szemétlerakó
hely motoszka a fejében, ahova
munkaidőben napjában akár
négyezer-ötször is kiszökik
elszívni egy cigarettát.

nekem senki sem más

„már látom te sem vagy más,
csak egy kis fehérjeforrás” –
aki ezt énekelte, a könczöl
jános, nekem először
szentendrén, aztán

rengeteg kisebb pesti klubban,
miért csak most, és miért egy
kontinenssel arrébb jut eszembe,
hogyan azon az izzadt, dianás

cukros estén hogyan vette ki a
kezemből a söröm, és húzta le
az egészet, bármennyire voltam
részeg akkor, és vagyok az,
valószínűleg most is;

és ennek a mondatnak van
valami létjogosultsága (?):
„apám, adj nekem pénzt
torzítóeffektre!”

esti hunglish kérdés

a legeredetibb epigon vagyok.
és ezt nem szégyellem, sőt,
büszke vagyok rá, és a bolygónak
ezen a szegletén még azzal is meg
merem toldani: elvtársak! senkinek
a tört angolságát nem ismerem fel,

nekem kódolatlan virágnyelv a kanadai
angol, a jersey angol, én meghagyok
mindent nyóckerangolnak, érted,
józsefangol, vagy mezei zuglóangol,
de annyi biztos, hogy van még,
ami engem is ki tud akasztani,
és káanyáznék farbicepszből,

le is írnám, de mégsem írom le,
pedig szerintem ez a mondat, habár
szemantikai és grammatikai értelemben
nem biztos, hogy mondat, még nyitott
is lett volna a káromkodásomra,
de most már mindegy.

a bizonyos pont

beléd bújok.

és ahogy ez szinte mindig
lenni szokott, gyorsan
kell végiggondolnom:

hogyan folytathatnám
a történetünket?

benned kelnék életre?
aztán ki a francba?
te megérnél, megtérnél,
felragyognál, satöbbi?

aztán kinyomott szemekbe
préselt száraz vadvirágnak

képzelném magam és
rád néznék, várva
a folytatást;

azt a bizonyos pontot,
ahonnan már minden
csak rajtad múlik.

akár a mintáiról

beléd bújok.

hogyan lássam, ezek
a sorok is benned –

csak előre kilyukasztott
fingópárnák az úgy várt
csattanó helyén.

nincs kedvem levetköztetni,
de azért nem is undorodom
tőled;

színlelt orgazmus,
színlelt szerződés.

fifty-fifty,

hiszen ki beszél
itt megbékélésről,
vagy közösen

használt plédről,
akár a mintáiról.

már nem is nyelvtörő

beléd bújok.

azt ké-red, hogy
be-tűz-zem!

jó, semmi. pardon,
semmiség. vagy
esetleg talán;

„a belpoklosok
arcába fröcskölt
szenteltvíz.”

„de az nem is
nyelvtörő!”

minden, és jelen esetben
pont ez, téged sem
érdekelhet.

hogy (például) minek
jövünk az ikeába, ha
nem is akarsz plédet
venni. hogy nézelődj,

mert nézelődni.

méregpelenka

beléd bújok.

nincs más, vagy jobb dolgom;
csak kitalálni ezt a történetet.

láttalak félholtan, láttalak
pucéran, egyszer régen
még boldogan.

(de én piranhákkal
rágattam ki a szívedből
azt az „egyszer régi”
boldogságot is.)

most én jönnék,
azt várják, hogy
fonnyadjak.

ha pléd, pléd,
legyen húsevő,
mérgezett,

csak akarjam
szorítani.

megint egy levél magyarországra

tegnap csak hallottam a hangod,
a videót nem kapcsoltuk be,
még ismerkedem a skype-pal.

délután van és én még sosem
láttam itt és ebből az ablakból
esőt, sem villámot.

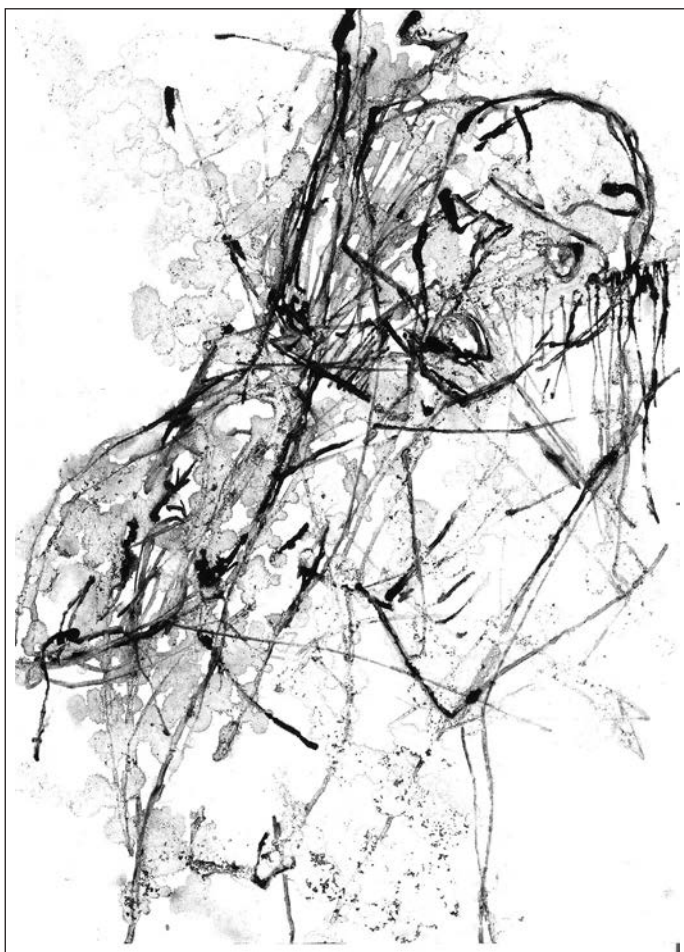
megrémülök.

azt hittem, csak simán egy feketén
fogó toll. fekete szín.

de nem. sajnos nem. ez itt maga a
sötétség. és nem az a gond, hogy
túl fehér a papír.

sajnos ez nem egy kontraszthiba.

bár valahol tudtam, hogy végül
úgysem úszhatnám meg ennyivel.

MUHU I. – tollrajz, 2016

SZELES JUDIT

Cuba libre

Egy fél évig laktam ott. Az úgy kezdődött, hogy nagyanyám bepanaszolt anyámnak, hogy a cigarettacsikket kiszórtam az ablakon, és a járda tele lett csikkel. Titokban cigarettáztam. Például az udvaron lévő budiban. De azért nagyanyám sem volt hülye, mert látta, hogy száll ki a füst a budi ajtó-résén. Nem volt benti vécé. A fürdőszoba nevű helyen ugyan volt egy kád, de fatüzelésű bojlerrel, és csak hétvégeken volt melegvíz. Máskor lehetett lavórban mosakodni, de ahhoz a sparhelten melegíteni kellett vizet. Aztán a nagynéném is bepanaszolt az anyámnak. Ő azzal, hogy állítólag részegen molesztáltam a szomszédjukat. Amiből persze egy szó sem volt igaz, mert nem részeg voltam, csak hullafáradt, mert akkor jöttem haza egy építőtáborból. A felnőttekről ennyit. Akkor elhatároztam, hogy ott hagyom nagyanyámat, és elköltözöm igazi albérletbe. Kerestem is egy jó helyet. A probléma csak az volt, hogy egyedülálló férfi lett volna a főbérlő – amúgy rendes pasas –, és anyám nem ment bele. Nagyanyámnál azonban tovább nem maradhattam. És ekkor találta ki a család, hogy anyám unokatestvéréhez költözöm, ahol van rendes fürdőszoba, nincsenek szárnyas hangyák, és nem kell a csikket az ablakon kidobnom.

De csak egy félévig laktam ott. A gimnázium utolsó félévében. Mariék pont a város központjában laktak, közel volt az iskola, a menza, a kultúrház, a könyvtár, a Múzeum presszó. Ezeken a helyeken fordultam meg a legtöbbet. És persze Debrecenben. Mert oda minden héten elmentünk a csajokkal, egyenesen az Egyetemi Klubba, mert igen közel volt már a felvételi, és készülni kellett. Ilyen útjainkon busszal vagy autóstoppal közlekedtünk. Egy ilyen alkalommal ültünk egy pasas kocsi-jában, amikor a Mélyvölgy nevű helyre érve a kocsí a ködös-nyálkás időben megcsúszott, és majdnem egy szembe jövő teherautónak ment. Ám szerencsére a pasi elrántotta a kormányt, és párszor megpördülve az árokban találtuk magunkat, pár centire egy megtermett fától. Az volt az első halál közeli élményem. Az egész életem lepergett a szemem előtt egy másodperc alatt, és majdnem magam alá tettem. De valahogy a fűvön már fogott a fék, és meg tudtuk állni. Ez után elhatároztam, hogy csak busszal megyek Debrecenbe, nem kockáztatok meg még egy ilyen becsúszást.

A klubot az akkor még Kossuthnak nevezett egyetem szervezte. Mi, csajok, olyan hárman-négyen, mindig egy kisboltban kezdtük a turnét. Ott bevásároltunk a kedvenc italainkból. Aztán szépen elsétáltunk a Nagytemplom mögötti parkba, ahol megittuk a magunkét. A Nagytemplom és a Refi között egy kis park található, ahol el lehet bújni a bokorban, és kényelmesen be lehetett tankolni. Én már akkor is a rumos kólát szerettem.

De volt kevert, vodka, és az igényesebbeknek Hubertus. Abban az időben nemhogy boltban simán megvehettük a piát, de szórakozóhelyeken is kiszolgáltak minket, pedig még nem töltöttük be a tizennyolcat. Nem kellett sokat innunk, hogy bátorságot kapjunk, és kivillamosozzunk a Nagyerdőn található klubba. Ott pedig a kulturálódás mellett a fiúk felszedése volt a legfőbb cél.

Szóval Mariéknál laktam egy fél évig. Mari és Sanyi régi párttagok voltak, Mari polgárvédelmi parancsnok a Rico gyárban, Sanyi üzemi párttitkár. A nyolcvanas évek végén járunk, és erősen kezd meginogni a talaj a lábuk alatt. De azért én még jártam üzemi Mikulás-ünnepségen. És ott-hon is ment a pártpolitikai kiképzés. Egy kétszobás lakásuk volt, ahol én a kisebbik szobában lakhattam. Nem volt gyerekük, és nagyon megörültek nekem. Én már kevésbé. Tudtam ugyanis, hogy Mari rendszeresen jelentett rólam anyáméknak. Arra akkor jöttem rá, hogy a holmimat is átnézik, amikor a szekrényembe eldugott vodkásüvegből hirtelen a fele eltűnt. És onnan is, hogy Mari rákérdezett, hogy jártam-e Debrecenben ekkor és akkor, amit csak abból tudhatott meg, hogy megtalálta a buszjegyeket a táskámban.

Egyébként vidáman teltek a napok. Az iskolából hazajövet szerencsére volt néhány óráam magamra, mielőtt megjöttek a munkából. Aztán részt kellett venni a családi életben, ami abból állt, hogy hozzáláttak főzni, és főzés közben inni. Nekem ugyan innivalót nem adtak, de befogtak a krumplipucolásba vagy a hagyma felvágásába. Mindig lukulluszi lakomákat csaptak: tödőleves mazsolával, csirkeragu, Esterházy-rostélyos, reszelt máj, vadas pörkölt, töltött káposzta, hogy csak a legnépszerűbbeket említsem. A lakomákhoz ők pálinkát és bort fogyasztottak, nekem meg maradt a kóla. A kóla, amibe egy kis rumot mindig belecsempészttem. Persze akkoriban nekem még fogalmam sem volt arról, hogy Cuba librét iszom. Az esték mindig zenés mulatsággal és tánccal végződtek. Engem akkor tanítottak meg például csárdásolni. A kis lakás még kisebb konyhájában táncikáltunk hármasban: Mari, a polgárvédelmi parancsnok, Sanyi, az üzemi párttitkár, és én, a nyedikes gimnazista.

Történt egyszer, hogy a Magyar Televízió egy sorozatot indított az ellenforradalomról. Mari a nejlonharisnyái és francia parfümjei között trónolva kiadta az ukázt, hogy azt nekem mindenképpen meg kell nézнем velük. Abban az időben még nem nagyon lehetett az ellenforradalomról hallani, és ez a sorozat igyekezett még a kommunista rezsim szemszögéből bemutatni az eseményeket, rendesen eltorzítva mindent. Marinak '56-ban városi párttitkár volt az apja, az én anyám keresztapja, és a család igen büszke volt rá. Az apukája tiszteletére kellett a kanapéjukon nézнем a sorozatot, míg anyámtól ki nem könyörögtem egy saját kistévét. Akkor már a saját tévére hivatkozva nem kellett a borgőzben végigszenvednem az egész ellenforradalmat.

Az én ellenforradalmam azzal kezdődött, hogy hatalmas telefonszámlát csináltam Mariéknak. Amikor még nem voltak otthon, a szabad országokba telefonálgattam, csak úgy találomra, ismeretlen franciáknak, angoloknak. Angolul már tudtam valamelyest, és remekül elszórakoztam. Aztán Mari kitiltotta a barátnőmet, mert azt hitte, hogy ő telefonál interurbán a szüleinek mitőlünk. Pedig ha tudta volna! De nem tudta. Mindent a barátnőmre kentem. Persze, mert ez a barátnőm mindig megzabálta még nagyanyáméknál a húsvétra tartogatott szent füstölt kolbászt. És folyton kritizált, hogy zsíros a hajam, mossam meg, meg zuhanyozzak gyakrabban, amikor tudta, hogy nincs rendes fürdőszobánk. Egyszóval a begyemben volt már egy kicsit, és nem bántam, hogy ráfogtuk a nagy telefonszámlát.

Aztán véres tragédiával ért véget a félév. A kapatos Sanyi rám akarta törni az ajtót, amikor bezárkóztam előle a szobámba. Mari nem volt otthon. Sanyi pedig rendesen beivott már. Valahogy bekattant, és rám akarta vetni magát. Sírtam is. De nem mondtam el anyámnak. Azóta sem. Anyám már akkor sem nekem hitt, amikor megvádolt a nagynéném. Kelepcébe csaltak, meghurcoltak, és halálra ítélték. De beszélni erről nem lehetett.

A kivégzést is rám bízták. Harakiri. Kaptam egy hajas babát Mariéktól, amikor beköltöztem hozzájuk. Tizenhét voltam, nem tudom, mit gondoltak, miért adtak játékot egy majdnem felnőtt embernek. Annak a babának módszeresen lenyírtam kopaszra a haját, a karjára pedig számokat tetováltam. Ezt hagytam emlékül nekik. Aztán megettem egy almát, bevettem pár levél nyugtatót, és elmentem a körzeti orvoshoz. Ott kívártam a soromat, majd elpanaszoltam, hogy öngyilkosságot kísérelek meg éppen. Az orvos kérdezett pár marhaságot, például, hogy nem vagyok-e terhes, utána szépen kiutalt nekem egy mentőt, és bevittek a kórházba. Az incidens után nem kellett visszaköltöznöm Mariékhoz. Szerintem a mai napig nem tudja senki, hogy mi is történt. Talán én sem. Akkor azt hittem, az én hibám minden. De ideje már rehabilitálnom magam. Az ellenforradalom elbukott, a megtorlásokat túléltem, és azóta is az egyik kedvenc italom a Cuba libre.

A kövér nő

Minden szerdán délután érkezett a gyógytornászhoz a kövér nő. A tornász már előkészítette a súlyzókat, a tornaszőnyeget és a bokszesztyűt, és a rendelőjében várt. Az ablakból látta a taxit, amivel a nő érkezett. Látta, hogy alig tudta magát kipréselni a kocsi ajtaján, és nehezőre esett, hogy kis malaclábaira ráálljon. Egy sporttáska csüngött a vállán. Benne a tornaruhája, törülköző és tisztálkodási szerek. Minden szerdán a gyógytorna után lezuhanyozott. Volt, amikor a szaunába is beült. Ha nem tar-

tózkodott senki ott, nem félt. Ha már más is ült bent, inkább kihagyta az izzasztást.

A gyógytornász csontos, madárszerű teste mellett a kövér nő igazán kövérnek látszott. Amikor bejött, levetette a kabátját, cipőjét, és betyogott az öltözőbe. Az öltözőben időnként sokan voltak. Ezt a kövér nő nem szerette, mert már a gondolattól is leizzadt, hogy mások előtt kell átváltania az utcai ruháját a tornaruhára. A combja zsíros hurkáin legördült a nadrág. Lefejtette magáról a zoknit és tunikát, majd nagy nehezen lekerült róla a csipkés melltartó is. Két, dinnyényi melle kibuggyant a kosárból. Aztán feszes melegítőalsót és pólót húzott enyhén izzadt testére. Elkészült. A gyógytornász a folyosón várta.

A kövér nő nem is volt mindig kövér. A harmincas éveiben a város bombázója volt. Magas, karcsú, és a derekát verdeste szép hosszú haja. Minden pasas megfordult utána. Sokan még csettintettek is, vagy egyenesen füttyülni kezdtek utána. Volt a kövér nőnek akkor egy fekete klumpája, amit, ha felvett, még magasabbnak és karcsúbbnak tűnt. Élvezte a hatalmat, hogy mindenkit le tudott venni a lábáról már egy pillantásával is. Akkoriban egy fiúiskolában dolgozott. Az igazgató úgy vette fel, hogy a kövér nőnek meg kellett fordulnia kétszer előtte, hogy alaposan mustárgathassa csinos alkatát. Abban az időben az igazgatók nagyrészt férfiak voltak, és szexisták. Különösen ennek a fiúiskolának az igazgatója. De a férfikollégák is megjegyzéseket tettek, kávézni vagy egyenesen vacsorára hívták. De ezeket a kövér nő rendre elutasította. Ha egy rövidebb szoknyát vett fel, a gyerekek jobban odafigyeltek rá. Bámulták a hosszú combjait. De legalább nem rendetlenkedtek. Istennőként imádták, és minden szavát lesték. A kövér nő ezzel igen elégedett is volt mindaddig, amíg pár tanítványa el nem kezdte randizni hívni. Ezeket is sorra leszerelte valami szellemes megjegyzéssel. A kövér nő megismerkedett egy külföldi egyetemistával. Aki kérte, hogy szőkítse ki a haját, és fogyjon még jobban le, mert akkor úgy nézne ki pont, mint a kedvenc színésznője. Ezért a nő fogyókúrázni kezdett. Addig-addig, hogy a hátán a bordái is kilátszódtak már. De ebben az időben ez volt a divat. A fodrász a szép hosszú haját kihidrogénezte, levágta. A kozmetikus formára tépkedte a szemöldökét, hogy passzoljon a szóke hajhoz. A kövér nő felvette a legszorosabb nadrágját, és végigsétált a főutcán a külföldi egyetemista barátjával. A barátja nagyon elégedett volt. A kövér nőnek azonban elkezdett fájni a gyomra, majd az epéje. Aztán mentővel vitték el a kórházba, és megműtötték. Attól kezdve minden felborult a testében. Az anyagcseréje lelassult, az emésztése megromlott, a kedve rossz lett. A műtéti seb rosszul gyógyult. Ezért kortizoninjekciót kapott. A kortizontól tovább romlott a hangulata. Gyógyszereket kapott. Hangulatjavítót, antidepresszánt. És elkezdett rettenetesen hízni. Addig-addig, hogy az egyetemista barátja elhagyta egy soványabb nőért.

A kövér nő egyre csak kövérebb és kövérebb lett. Ettől a hangulata tovább romlott. További gyógyszereket kapott. És még jobban elhízott. Leszázálekolták. Folyton a kórházat járta. Hol a belgyógyásznál, hol az endokrinológusnál, hol a pszichiáternél, hol pedig a gyógytornásznál volt. Mint most is. Átöltözve várta a gyógytornászt, hogy odavezesse a kínzóeszközökhöz. Súlyzózott, nyújtózott, emelt, evezőgépen húzta, biciklin nyomta, aztán végül bokszolnia kellett a homokzsákkal. A program relaxációval zárult. Nagy, hájas testét hagyta elfolyni a tornaszőnyegen. Annyira ellazult, hogy halkán horkolni kezdett. Elszunnyadt. A vidám nyugdíjascsapat zajongása ébresztette fel. Ideje volt zuhanyozni, átvedleni, és hazataxizni.

A gyógytornász szépen összepakolt a kövér nő látogatása után. Aztán megírta a jelentését. Arról nem jegyzett fel semmit, hogy a nő mennyire kedvetlen és apatikus volt a gyakorlatok végzése alatt. Arról sem, hogy szürke bőrén patakokban folyt a víz. Azt sem említette, hogy horkolt. Vagy hogy szuszogott a zuhanyzóban, mint valami levágásra megérett koca. A kövér nő is ember, gondolta. És szépen becsukta a laptopja fedelét.

PIÉTA – repesztés, 2019

SIMEK VALÉRIA

Központi helyen

Amikor már berendeztük életünk terét,
újra sóvárogva néztük a prospektusokban
a sparhelteket. Milyen jó lenne újra
körbe állni pattogó melegét, a sütőből
kiguruló sült krumplikat égető héjukkal
székre szedegetni. Hallgatni a félrehúzott
fazékban a víz sustorgását, s érezni a
konyhát betöltő finom falatok illatát.
Azt a központi helyet, ahol melege
köré gyűltünk mindannyian, s hálát
adtunk a minden napiért.
Azt a meleget, biztonságot, fiatalságot,
együtt újra átélni, amikor még ott,
és akkor, minden együtt voltunk.
Tudom, hogy ez ma már hamu alá
roskadt tűz.

Hozzád tartozom

Őszi estéinket jajgatva vonuló
vadludak búcsúztatták.
A valóra nem vált vágyaink, a
nyitott ablakon velük elrepültek.
Felgyúló lámpánk csendjében
egy fonnyadt héjú almát hámoztam,
kezedbe adtam. Felém emelted
tekinteted, majd csuklómon
vizsgáltad ütőerem. Toporogtam
kérdéseid körében.
Szereteted beburkolt,
hozzád tartozom.

Nagyanyó

A havas alkonyatban a
hófödte úton, berlinerkendőbe
bugyolálva ült a kicsi szánkón.
Már nyolcvanon túl járt, félt,
hogy elcsúszik a hazavezető úton,
így elfogadta segítségünket.
A kicsi, törekeny asszony
mosolygott ezen a neki szánt
személyes segítségen.
Arca kipirult, és nézte a homályba
vesző dombokat. Testvéremmel,
mint két kiscsikó, repítettük a
szánkón a sűrű hóesésben.

Testvérek

A zsongó nyári melegben kint
feküdtünk a paplanon.
Létünk olyan biztosnak látszott,
teli voltunk reménnyel, vágygal,
kutattuk egymás gondolatait.
Élményeink ránk borították
jókedvünket. Anyánk szigorú
elvekhez ragaszkodott. Érezte
beszédes hallgatásunkat is, és a
pillanat mérges tüskéit próbálta
kiszedegetni belőlünk.
Egyszer csak eljött az az idő,
hogy lépéseinkkel már más
utakon jártunk.

*Maradtál**(Anyámnak)*

Hát ezen a földön maradtál,
egy betűnek, egy szónak,
egy gondolatnak,
egy éltető akaratnak.
Őseid földjén napsütésnek,
lehajló ágnak, egy nyíló
kisvirágnak. Ígéretnek,
vágynak, kalászt ringató
barázdának. Életnek, dalnak,
kapkodó szélnek, siető pataknak,
hegyek hátán napsugarat
cipelő utaknak.
Hát maradtál, egy kiáltásnak,
harangkondulásnak, keresztnek,
egy maroknyi földnek.

Álmodó

A felhők tarka rongya
már a szó. Apró gondolat-
buborékokat fúj felénk a szél.
Ifjúságunk megszótt vágyai
szétbomladoztak, megkoptak
színei. Nálad kerestem gondomnak
otthont, házat, hazát.
Unokánk szöszmötölését hallgatjuk.
Fűzfavesszőből sípot faragsz. Ő
szólaltatja meg a rétről hazafelé.
Ragyog. Szemében jövőendő.

Régi nyarak

Ketten üldögélünk a vetés
szélén. Szádon szó, lelked
csobogó forrás. A magas égben
pacsirta énekel. Kezed érő
kalászt simogat. Mondod:
hogy az érő nyárban már nem
csillan kaszák fénye.
Saroglyás szekér sem ringat
bennünket a kukoricaföldek
felé. Nézzük a vetésben a
piros selyemszoknyáját igazgató
pipacsot, a kéklő búzavirágot.
Bennünk szökdécselnek a
régi nyarak, járják gyermekkorunk
szabad, önfeledt táncát.

Hová sietsz?

Hová sietsz a két part között?
Az idő átszítál... Becsukod a
könyvet és belenevetsz a
szégyenletes csöndbe.
Érzed, eljött az áldott
pihenés ideje.
Szeretetedben melegszen.
Rakosgatod emlékcserpeid,
súlyra mérhető a csend.
Van érzés, ami örökké
megmarad. Valamit még
mondani szeretnél, de
szó nélkül hagyod.
Minden a szemedben van,
a kérdések és a válaszok is.
Félúton vagy álom és
valóság között.

Nincs kitől

Nincs kitől kérdezzek,
elsorakoztatok az időben.
Elfolyt az alázat a Gaja
medrében cseppenként,
és felduzzadt a múlt.
Egy papírlapra kiöntöm
magamból amit kaptam.
Ezt a szívdobbanásnyi hűséget,
a fölparázsló indulatokat, amit
nekem ajánlottak fel napjaikból,
a sohasem fogyatkozó derűt.
Sorsukat egymásba öltve
jutottak el hozzánk.
A múlt koldusaként felismertem
odaadó életüket, csendes jeleiket.
A mindig szaladó és lemaradó
nappalokat, és a mellettük elmenő
lehetőségeket. Nélkülük érkezek,
indulok. Már nem kérdezek.

MÓRITZ MÁTYÁS

A sorsmezőn

Kántor Péter emlékére

A költészetben jól tudom hogy, nincs helyes vagy helytelen,
legyen a megszólítottam, elképzelt, élő vagy halott;
kiről nem bír az álom sem, csak a ködös sejtelem,
őt követve, derekamra kötve végtelen madzagot.
Remélve hogy írás közben magát a gyászom kifutja,
mosollyal szenvedni tovább, ha már ez az élet titka;
hogy kevésbé fájjon a sok, lesz ez még jobb, és ki tudja,
remélve hogy egybelátom, az életem kiborítva.

Megpróbálva kidobni az egyesek után a hatost,
míg a virágtalan nyaram virágait föled szórom;
játszva a gyászoló költőt és a munkaszolgálatost,
húzva államig és tovább, a kiszolgált lópokrócom.
Hogy újra egy egész legyen, mi már ezerszer eltörött,
megküzdve az igazadért, hol vitézülni, hol csak balgán;
kutakodva az emlékek, és a régi dolgok között,
az íróasztalfiókban, vagy valamelyik szekrény alján.

Nem is tudva, mit gondolok, nem is tudva, hogy mit érzek,
nem tudva, hogy tanulságul le, életedből le mit vonjak;
hogy a jövőidből most, hálás szemmel visszanézzek,
megköszönve hogy életbe tartottál, te is viszonylag.
Jól tudva hogy nincs veszett ügy, ami akad itt egy bolond,
nem is nézve közben, hátba éppen ki szúr, és ki támad;
látva benned hol a mestert, hol a legszegényebb rokont,
folytatva a haláloddal, versben tovább a vitámat.

Nem tudva hogy kinek kell ez, vagy azt, hogy mire jó mindez,
keresve csak a külvilág felé az utat, a hidat;
hogy legalább visszanézzek, ha egyszer majd visszaintesz,
terveimmel palástolva, fölös illúzióimat.
Nem tudva hogy megérteni, kinek lesz majd egyszer kedve,
megpróbálva felfedezni a kapcsolatot, közted és köztem;
nem akarva elvitatni, lenézve és melldöngetve,
és elvitatni tőlem, hogy valakid lettem időközben.

Hogy kitudódjék, ha nem is pontosan, és nem is minden,
nem tudva, hogy ki lesz aki fel, majd méltóképpen köszönt;
állva csak a toldott-foldott, és a viselt gönceimben,
apró darabokban falva, az árulást és a közönyt.
Nézve, ahogy bezárulnak az utak, az elmenő megett,
könnyek nélkül, nézve vádlón, állva csak, sebzetten, bénán;
nem tudva hogy felemelni, ki fogja majd a serleged,
rágódva verseiden, és az eszmék vacsoramaradékán.

ANIMULÁK I. – aquafortis, 2010

RÉV TAMÁS

A barackmag

Bobó mindig is szerette a fűszerek illatát. Csak ne legyen túl sok chili, se bors, mert azok elnyomják a többi: a sót, a rozmaringot és a szárított fokhagymát. Ezek majd mind bepárolódnak a húsba, a bőr alá. A bőr is csak egy hártya, finom szövésű, intelligens, lélegző anyag, alatta Bobó egészen puha. Naná, Bobó főleg vízből van.

Vajon van Bobónak középpontja? Vajon ott van a köldök alatt? Olyan lehet, mint a barackmag, vagyis mint a barackmag közepe, fura, de ehető? Bobó felsóhajtott, és erre a fűszer lejutott a tüdejébe. A fokhagyma antibakteriális hatású. A párolás végére egészségesebb lesz, mint valaha. Nem biztos, hogy elég a fokhagyma, tűnődött Bobó. A szája sós volt, a szeme inkább borsos, a szemöldöke paprikás. Résznyire még ki tudta nyitni a szemét, és látta a hártyát maga körül, egy vékony, áttetsző anyag volt, kanyargós vonalakban perforálták, talán csirkét rajzoltak rá a termék-fejlesztők, nem látta rendesen. De legalább lélegezhet még egy darabig. Az oxigénhiány egész jól menedzselhető. Nem szabad túl sokat mozogni, gondolkodni se nagyon, és minden rendben lesz.

A barackmag-meditáció pont erre való. Bobó becsukta a szemét, és a barackmagra gondolt, amit ilyenkor oda kell képzelnie a köldöke alá, a középpontjára. Lassan számolt három ütemet, huszonegy, huszonkettő, huszonhárom, és közben beszívta a levegőt az orrán keresztül. Nem lélegzett túl nagyot, de túl kicsit se, épp csak akkorát, amekkora ebben a helyzetben megengedhető. Újra számolt, közben bent tartotta a levegőt, aztán megint számolt, és közben kifújta. Majd megint. A szeme csukva maradt, a barackmagra gondolt, és az orrán keresztül pont elég levegőt vett. Amíg bent tartotta, eszébe jutott az okoszemüvege. Az vajon hogy bírja a párolgó chilit? De eszébe jutott, még azelőtt levette, hogy a sütőzacskó a fejére került volna.

Megkönnyebbült, kinyitotta a szemét, és látta, hogy a lehelete finom párát képzett a zacskó belső felületén. Így minden feltétel teljesült, a zacskó enyhén tükröződni kezdett. Bobó látta a saját szemeit, ahogy csak résznyire nyitotta ki őket. Naná, még a szempilláira is jutott a fűszersóból. A szája sós volt, a szeme inkább borsos, a szemöldöke paprikás. Szóval a barackmag, gondolta Bobó. Újra becsukta a szemét, lassan számolt, és pont annyi levegőt vett az orrán, amennyi ilyenkor még belefér. Hármat számolt, közben bent tartotta a levegőt, végül kifújta. És akkor megérezte, tényleg ott van egy barackmag a köldöke alatt. Nem tudott oda nyúlni, de tisztán érezte, hogy a barackmag megkeményedett és felforrósodott.

Bobó a barackmag belsejében találta magát. Már nem kellett a levegővételre figyelnie. A szemét se kellett kinyitnia, mégis látta, hogy a barackmag pont olyan finom szövésű hártyákból áll, mint a bőr, vagy a sütőzacskó. A barackmagnak is van közepe, és Bobó pont arrafelé süllyedt. Egyre lejjebb és lejjebb ereszkedett, egyik réteg hártyát hagyta el a másik után, amíg meg nem fordult. Amerre csak nézett, mindenfelé ezeket a hártyákat látta.

Azt is rögtön látta, hogy ezek a hártyák nem csak úgy egymáson hevernek, hanem egy bonyolult, önszerveződő szabásminta alapján fekszenek egymásra, gyűrődés nélkül, itt-ott kicsiny, tökéletes tereket hagyva egymás között. Kicsit hunyorított, és látta, hogy ez a hártya folytatódik a barackmagon túl is. Halványan látta, hogy ez a drapp, fűszeres, olajos és talán csirke alakban perforált hártya elér a köldökéig, és még azon túl is. Megértette, hogy ez Mindig és a Mindenhol finom membránja, amiről a fizikusok annyit spekuláltak. Mint egy párnahuzat a szárítókötélen, amit még nem vitt el a szél.

Végül azt is megértette, hogy nem tükröződik semmi. Ő csak egy barackmag, amiről már levált a húsa, még párolják egy kicsit, végül kivesszik és megszáritják. Mennyi mindent túlélte eddig! A matekórát, a szülei depresszióját, a rivalizálást a testvéreivel, hogy minden reggel fel kellett kelni, és hát fel is kelt, este lefeküdt, éjjel kipihente magát, mennyi apró győzelem! Mire ezt is végiggondolta, a konyha kövén feküdt, hab ült ki a szájára, a nyáltól ragadós lett a zacskó, elkezdett az arcára tapadni, de megérte, ez fontos lecke volt.

FÁBIÁN LÁSZLÓ
Galaxisok mentén
(Részlet)

Minden szépség mélyén van valami embertelen...

Albert Camus

Szóval ez itten Mitteleuropa

Ezra Pound

Olvasom a német szerző, Iris Radisch monográfiáját Albert Camus-ról, megdöbbsent az a hihetetlen nyomorúság, amelybe beleszületett, élte korai gyermekéveit; egy csaknem teljességgel, a szó legszorosabb értelmében érzéketlen családban: egyesztendő, amikor a vincellér apát elvitte az első világháború, marad az analfabéta, a nevetést hírből sem ismerő szótlan anya, a süketnéma nagybácsi a nyomorúságos kalyibában, földes padló, a komfort tökéletes hiánya, és a tébécés fertőzés, az eleve halálraítéltség, aminek tudata mindvégig vele marad; talán érthető, ha nyomban saját sorsom vetül rá a képre, a háromosztatú zsenyeyi ház (épült 1924-ben ötgyermekes hadiözveggy nagyanyám erőfeszítéseiből): szoba, konyha és külön bejáratú kamra (összesen mintegy hatvan négyzetméter, természetesen szintén döngölt földes – hasonlóképpen sem vezetékes víz (de még kút sem az udvaron), sem villany, a konyhában a *sporhelt* (sic!) fűt egész nap, vagy a mi ételünk vagy az állatoké fő rajta, a szobában a hidegebb téli estéken egy lapát parázs és néhány tuskóhasáb, vagy csak melegített téglák az ágyakban, januártól a kikelt kiscsibék, kacsák is a konyhában (nem fagyhatnak meg a *kamurában*) –

nem éltük meg nyomorúságképpen, mások ugyanígy éltek a faluban, legfőleg istállójuk is volt tehenekkel, nekünk csak disznóólunk – fölötté *tikházze* (nagyanyám szavával); akadt két könyv a házban: egy százesztendő Biblia meg a német gótbetűs *Der Märchebaum*, anyám a hosszú, sötét estéken abból olvasott föl az ágyban németül, majd alkalmilag magyarítva meséket, nagyanyám napközben (persze, kizárólag télen) a kalendáriumot böngészte egyre homályosabb *ókulája* kétes segítségével, vagy éppen foltozott valamit, netán kukoricát *zúzott*; tavasztól őszig a mező határozta meg a programot esedékes munkálataival; (nos, a többi falubelitől annyiban mégis különböztünk, nekünk volt gyermekorvosunk, Karcsi bácsi – a Doktor úr – azonnal bejött hozzánk a kastélyból, ha anyám szükségét látta, és itt sajnálkozva gondolok Camus mostoha gyerekségére)

rendszeres szellemi fejlődésem 1946 őszén a zsenyeyi katolikus elemi népiskolában kezdődött Béry Jenő tanító úr irányításával a négy alsó

osztály együttesében; a tanítás minden reggel a szorzótábla hangos fölmondásával kezdődött, csak utána látott hozzá a tanító úr a föladatak szétosztásához, amiben szerepet kapott – a hidegek beálltával – a fűtés, vagyis a nagyobbak hasogattak, a kisebbek behordtak hasábfát, amit rendre elnyelt a méretes vaskályha, úgyszólván belevörösödött fékezhetetlen étvágyába, egyesek nagy karéj kenyereket pirítottak izzó oldalához szorítva, a tantermet pedig kellemesen belepte a pörkölődő kenyér jellegzetes illata; nemigen merészkedtünk bármivel megszegni a rendet, de kirívó esetekre ott hevert a fekete tábla előtti asztalon a fegyelmező eszköz: a mogyoróvessző – közvetlenül az iskolaudvar valamelyik bokráról származtatva;

utólag belegondolva, a tanító úrnak dicséretes figyelme mellett tisztességes önkritikája is lehetett, amikor szorgalmazta anyámnál, hogy igyekezzék vélelmezett tehetségemnek jobban megfelelő iskolázási lehetőséget teremteni, különben elkallódnék, anyám pedig így már készséggel engedett nővére ajánlatának, hogy az ő gondozásuk keretei közt a fővárosban folytassam tanulmányaimat, ekként – nem mondanám, hogy fölhőtlen örömömre – esztendő múltán nekivágtam egyik vasutas nagybátyám fölviázásában a hosszadalmas vonatútnak –

megint egy háromosztatú lakásba kerültem (jóval kisebb alapterületen), itt azonban villanyvilágítás, vezetékes víz fogadott (fürdőszoba nem, WC a hátsó lépcsőházból két másik lakással közös), mindez pedig – legnagyobb rémületemre – a második emeleten, ahol rögtön kiderült: tériszonyom van; nagynéném és nagybátyám a nyolcadik kerületi proletárok szerénynél is szerényebb életét éltek gyalázatosan alacsony bérekből gazdálkodva, engem azonban igyekeztek a körülmények szorításában is igényesen ellátni, ám a falut, a családomat (anyám, nagymama, húgom) fájdalmasan hiányoltam, meglehetősen nehezen rázódtam bele az új viszonyokba, a kedves tanító nénit ugyan szépnek találtam, mégis bensőségebb emlékeket őriztem a tanító úrról, kis falum hozzánk sokban hasonló polgáráról; egyúttal bennem maradt a falusi gyerek kikezdetetlen tisztelete a fölnottek, tartózkodása az idegenek iránt, rengeteg szorongás, feszélyérzet fakadt belőlük, csak a szorgalmas tanuláshoz menekülhettem; ebből a távolságból ma úgy látom, szerencsés fölszabadulást jelentett Zsigmond unokafivérem mindennapos közelsége (ugyanabba az iskolába járt, ahová engem íratnak, szemben álló házban lakott), aki egy délután elvitt a Nemzeti Múzeumba, ahol nem csupán az aktuális kiállítást mutatta meg, de megismertetett a könyvtárhasználat módozataival, szabályaival, egy vasárnap délelőtt pedig rávett, tartsak velem a vasárnapi iskolába, amelyet az evangélikus egyházi hivatalban tartottak – jobbára kedélyes kispapok lezser barátságossággal, közvetlenséggel, szóval bekeverültem egyféle társadalmi életbe, képes lettem megfelelni szokásainak, jóllehet, nem igazán lehettem vallásos (Zsenyéből kilométereket kellett

gyalogolnunk, lutheránusoknak, hogy hittanórán vehessünk részt, annál is többet a templomig, ahol egyébként kereszteltek, téli fagyos szelekben nem volt közönséges próba magamfajta kisgyereknek); valahogy ráérezhettem, kitágultak szellemi gyarapodásom lehetőségei, kiobbant elemi tudásvágyam, kialakultak bennem az önművelés ösztönei, amivel osztálytársaim között iskolámban nem találkoztam, következésképpen hiúságot birizgálta a fölébük kerekedés esélye; valószínűleg hasznos lett volna egy tapasztalt irányító segítsége, megkönnyíthette volna a választásaimat, racionalizáltatta volna a rendszerezést, ellenőrizte, korrigálta volna értékeit, lényegében új családom sem volt rá alkalmas –

maradtam – minden iskoláim szervezettsége mellet – mindörökké rendületlen magántanuló, részint ide vezetném vissza gondolkodásom olykor hivalkodó eklektikáját, ami – természetesen – csak jóval később vált tudatossá, azaz lett vállalássá –

nem tudom, mennyire rendelkezem ilyesfélével, ám ha mégis, politikai kultúrám csírái alighanem még zsenyei éveimben bontakoztak: a háború fordulatai, az azt követő zűrzavar, az egyre gyakoribb, hevesebb atrocitások a kastély nekünk családilag is fontos lakóival szemben, a falu mind hangosabb kommunista szimpatizánsai jelezheték akár a kisgyereknek, hogy az életnek rejtettebb zugai is vannak, mint amik életkorom szerint ismerhetők (az egykori cselédek bosszúszomja, a kisnyilasok sietős átrendeződése a gyorsan formálódó új politikai struktúrába, árulások, erőszakoskodások stb.), amiket nem hinném, hogy igazán érttem, ugyanakkor valamiképpen érzékelttem nyomasztásukat, ha másból nem, hát a föl nőttek elkapott beszédfoszlányaiból, talán akkoriban hallhattam először egyik nagybátyám, apám szovjet hadifogságáról, ami meglepett, mivel átvonulásukkor barátságos oroszokat ismertem meg (igaz, az őket megelőző németek, magyarok nemkülönben rokonszenvesek voltak), Budapestre kerülve pedig még nyilvánvalóbbá, még konkrétabbakká és hangsúlyosabbakká váltak a titokzatos ellentmondások, egyre gyakrabban félelmek formájában, és egyre ismertebb, megszokottabb nevekhez kötve (Tildy, Rákosi, Gerő, Szakasits stb.) a honiak közül, de mind sűrűbben Sztalin és Lenin a hivatkozás, olykor Titó, mondhatom: követhetetlen forgalomban;

bővebb a tájékozódás lehetősége, olykor újság kerül kézbe, máskor meg az egyik lakás nyitott ajtajából harsognak a rádió hírei; nekünk egyelőre egyik sincs birtokunkban;

a gyerek Camus élénk észjárását ugyancsak egy derék tanító vette észre, ő fogadta pártfogásába, indította el a kultúra irányába, családjára annyira sem hagyatkozhatott, amennyire én, akinek – például – olvasási hajlandóságát városi környezete könyvek beszerzésével támogatta, ekéént kerülhettek birtokomba Karl May imádott regényei, Verne Gyula (hadd írjam, ebben a magyaros formában) elmekápráztató fantasztiku-

mai, amelyek kisvártatva kiegészülnek – említett unokafivéremnek hála) Jókai lenyűgöző horizontjával; és ahogyan Camus viszonylag korán eljut a nagy klasszikusokhoz, nekem is szerencsém van, úgyszólván minden jeles olvasmányom újabb kínálatot tár elém, mondhatni beterelek egy mindvégre gazdátlanul, de kifogyhatatlanul vonzónak mutatkozó kertbe, ahol gusztusom szerint válogathatok a gyümölcsökből –

és nem is kizárólag Pesten!

iskolai szünidőben Zsennyében csakúgy, kinyílik előttem a nyugalma-zott egykori iskolaigazgató, a tanító úr apjának csinos kis könyvtára, amely bővelkedik a világirodalom óriásaiban (a kék vászonkötésű klasszikusok), én pedig habzsolom ezeket a műveket, noha olykor az igazgató úr fejcsóválásai ellenére, aki egyik-másikban kártékony tartalmakat vélelmez, legalább is az ő katolikus normái szerint, ám én nemhogy katolikus nem vagyok, igazán hívő sem, nekem mindent jelent a leírt szó szabadsága, talán akkoriban túlzottan is; számomra a Biblia szintén *ekként* olvasmány, szentsége egész másban mutatkozik meg, mint a vallásos fölfogás tanítja: a *könyv szentsége*, szentség mindenek fölött! ebben nincs semmi istentagadás, semmi vallásellenesség, egyszerűen a saját preferenciám jelentkezik benne: pőrén, ám őszintén –

mondhatom: így marad már – életem végéig; a Biblia – a Könyv – állandó társam;

a Nemzeti Múzeum könyvtára igencsak hasznosan egészíti ki önkéntes stúdiumaimat, az alapozza meg, ha szabad ilyen nagyképűen fogalmaznom, természettudományos műveltségemet, máig tartó csillapíthatatlan érdeklődésemet (az utóbbi évtizedekben azonban kitüntetetten a modern fizika és a kozmológia iránt első sorban), szorgosan lapozgatom a csodálatos nagy Brehmt, hosszú kalandozásokat folytatok dekoratív atlaszokban, izgat az élet keletkezése, hamar túlteszem magam a teremtés költői szépségű mítoszára, történelmi ismereteimet pedig a Tolnai Világtörténet köteteiből gyarapítom – darabonként kölcsönözve keresztanyám könyvtárából (keresztanyám idősebbik nővére anyámnak, Zsigmond nevelőanyja); bibliai élményem a vasárnapi iskolában válnak egyre plasztikusabbá, a kistiszik (Grünvalszky Karcsi bácsi beosztottjai) az ún. *flanelográf*on illusztrálják számunkra a régmúlt eseményeit (flaneltáblán a história szerint mozgatható flanel hátlapú színes képek), naiv szememnek Isten csodája!

amiatt részletezem ezzel az aprólékossággal, hogy valóban kitessék lelkes tájékozódásom különleges kevercse, nevezetesen: a válogatás szertelensége, amely nem tükröz rendszert, éppen ellenkezőleg, a bizonytalan jövőbe halasztja az innen-onnan fölszedett – természetesen – korántsem mindig elmélyült tudás szisztematizálását, egyéni világképpé szelídítését; utólag – persze – hajlamos vagyok egyéni voltát már emlegetett eklektikájában fölismerni, talán pontosan emiatt nem kerestem sosem egyne-

műsítését, kivált nem dogmatizálását, amitől ösztönösen távol tartottam magam –

nem győzőm hangsúlyozni, ez a választás – lényegét tekintve – a falusi gyerek kíváncsisága pusztán, iránymutatás – a számárvezetés minden segítségével nélkül, szellemi kalandozás olyan életkorban, amikor a *szellem* szó értelmezése is gondot okozott volna, ha rákérdeznek (nagyjából Szent Ágoston időnonszensze szerint), nemhogy a kaland minőségén képes lett volna eltöprengeni, óhatatlanul rávetül az azóta megtett életút tapasztalata, ha tetszik: próbája; Camus talán Algír külvárosában kevesebb lehetőséggel találkozott, ugyanakkor szerencsés volt az irányításban, fölteszem, rendszerezettebb ismereteket gyűjthetett magába, ami miatt azonban mégsem irigyelném, az kifejezetten ennek a határozottságnak a következménye, a rövid, ám nyomot hagyó marxista-kommunista tévút, az pedig az én szerencsém, hogy engem hasonló hatás egyértelműen hivatalos (sőt, kötelező) ideológiaként ért, amit ennek megfelelő gyanúval, igen hamar tudatos elutasítással fogadtam, aligha találtam volna helyet számára tarka, már-már zilált világképemben, arról nem beszélve, milyen borzongató és veszedelmes gyalázatosságokat kíséreltek meg a hivatalos eszmeiséggel megindokolni, vagyis a politikai gyakorlat kéméletlenségeiről, embertelenségéről, nem utolsósorban folyamatos kudarcáról –

egyáltalán nem állítanám, hogy tudatos és elszánt ellenálló lettem volna, az ilyesmi mibenlétéről szintén nem tudtam akkor még fogalmat alkotni, de mind városi, mind falusi közvetlen élményeim berzenkedést ébresztettek bennem, kimondatlan következtetéseket vonattak le velem, elhallgatásba taszigálták tiltakozásomat a kincstári optimizmus, a kommunista „boldog jövő” egyre silányabb halandzsájával szemben, jóllehet, akkor még a neokolonialista szovjetizáció tárgyszerű fölismerésétől igen távol voltam, többet fogtam föl a belső ellentmondásokból, világosabban érzékelttem az elutasítást környezetemben – különösképpen a Rajk-per után (a bérház gangja kárörömmel kommentálta a rádióból közvetített folyományokat – ugyanolyan simlis csirkefogót tételezve az elítéltben, mint perbefogóiban, de nem felejttem a Tildyt érintő rosszallásokat: „pap léttére nem szégyelli...” stb.), a családunkat is érintő kitelepítések nyomán, az ostoba és fanatikus kuláktörvény visszasságait érzékelve, a válásellenes izgatások, a Mindszenty (jelen voltam a Golgota téren utolsó miséjén nagynénémekkel) és más egyházi vezetők perbe fogása ismeretében, miként viszonyulhattam volna másképpen *ezekhez*? ez lehetett sorom kényszerű ekvivalenciája...

Az összefüggések nagy szimmetriája

Noha a meteorológia az élet szinte minden területén itt van körülötünk, keveset tudunk a légkörfizika és levegőkémia tudományról, amiből A Vonnegut testvérek című könyv lelkes fordítójának köszönhetően most bepótolhatunk valamelyest, annak ellenére, hogy ez a már önmagában is izgalmas téma az életrajzi regénynek csak az egyik szála. A könyv fő motívuma tudomány és művészet kapcsolata, összefüggései, továbbá a tudósok felelőssége. Jelesül, hogy felelős-e az atomfizikus egy esetleg ki-robbanó atomháborúért? Illetve felelős-e a levegőkémikus, ha az időjárás módosítása fontos fegyverré válik?

Ami hatványozottan érdekessé teszi ezt az eredetileg angol nyelvű könyvet, az az, hogy egy tudós fordította, aki néha a művészetről álmodik. Mészáros Ernő Széchenyi-díjas meteorológus, nyugalmazott egyetemi tanár, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja, az MTA Veszprémi Bizottságának korábbi elnöke, a légkörfizika és a levegőkémia neves kutatója egy irodalmi esten bevallotta, ha még egyszer születne, író lenne. Bodor Ádám meséje váltotta ki belőle ezt a megnyilatkozást. Azon a bizonyos veszprémi irodalmi esten, a Veabban, a világhíres író elmondta, eredendően meteorológus szeretett volna lenni, ülni fent a hegyen, és nézni a felhőket háborítatlanul, naphosszat, mint egyik novellájának hőse.

Mészáros Ernő miután nyugalmazott egyetemi tanárként fokozatosan visszavonult zirci házába, izgalmas fordulatot vett a karrierje. Elkezdett franciából szépirodalmat fordítani. Legnagyobb sikert Atiq Rahimi *Türelemkő* című regényének magyarra ültetésével ért el a Magvető kiadásában. De előtte már megírta élete regényét *A város peremétől az akadémiaig* címmel, valamint a szintén önéletrajzi ihletésű *Történetek múlt időben* címűt. *Algainvázio* címmel jelent meg 2015-ben kalandregénye a világ megmentéséről, amelyben arra figyelmeztet, hogy miután az ember akaratlanul nagy léptékben módosította a környezetet, a terroristák be akarnak avatkozni a természet folyamataiba. „Először próbáljuk a légkör egészének globális működését a saját akaratunk szerint megváltoztatni.”. Több tudományos ismeretterjesztő könyv is fűződik a nevéhez.

Tehát ha egyetlen szóval kellene jellemezni Mészáros Ernő munkásságát, az a sokoldalúság volna. Polihisztor, akiből manapság már kevés van. Valamikor régen, a reneszánsz koráig azonban egy ember sokszor tudós és művész is volt egy személyben, gondoljunk csak a legnagyobbakra, Arisztotelészre vagy Leonardo da Vincire. Ma már nem igazán tudunk

olyan valakiről, aki mind művészként, mind tudósként hírnevet szerzett volna. Sőt még az is ritka, hogy ismert művészek, tudósok szülessenek egy családon belül, mint ahogyan az a Vonnegut fivérekkel történt.

Holott művészet és tudomány ma is közel áll egymáshoz. Ahogy Babits írta „művészet és tudomány legmagasabb foka a Tudatnak, amely az Élet testén nőtt”. Ha belátjuk a világ fizikai értelemben vett képtelenségét, akkor csak a művészet világ feletti csodája adhat magyarázatot és útmutatást. Tudomány és művészet, bár az életből nőnek ki, túl is tesznek rajta, hiszen új világot alkotnak az összefüggések nagy szimmetriáját, a lehetetlen geometriákat kutatva, mert a tudományos kíváncsiság éppúgy újat akar, mint a művészet a maga módján.

Mindezért is különösen testhez álló feladat volt Mészáros Ernő részére lefordítani angolból a 2015-ben New Yorkban megjelent könyvet, *A Vonnegut testvérek. Tudomány és fantasztikum a Varázsházban* című, Ginger Strand által írt életrajzot a német eredetű, de amerikai Vonnegut családról, amely a 20. század egyik jelentős íróját, illetve légkörkutatóját adta. „Ginger Strand figyelemre méltóan arra vállalkozott, hogy a két testvér, a tudós Bernard és az író Kurt életének egy szakaszán keresztül bemutassa a tudományos kutatás és az írásművészet működését. Fő gondolata, hogy a két tevékenység nem is áll olyan messze egymástól, sok szempontból kapcsolatban vannak. Különösen így van ez, amikor az írónak – a két atombomba ledobása után érthetően – a tudósok felelőssége lesz az egyik fő témája. A szerző az olvasót érdekes élményben részesíti. Az egyik oldalon még a légkörtudomány egyik nagy kérdését, a következőn egy regény vagy novella keletkezését vázolja fel. Számomra ez különösen izgalmas, hiszen hivatásom a légkör kutatása volt, míg szabadidőmet elsősorban a szépirodalom olvasásával töltöttem” – adja meg a könyv utószavában Mészáros Ernő a mű általa javasolt interpretációját, nem titkolva, hogy a művet saját közvetlen érdeklődése miatt is választotta. Az olvasó legnagyobb öröme. Hiszen ahogy ő maga is megállapítja, aranybányára lelt. A második világháború utáni tizenöt év tudományos, gazdasági fejlesztéseiről, a légkörkutatásról részletesebben talán sehol nem olvashatunk mint éppen A Vonnegut testvérekben. „A második világháború után a legfontosabb fejlemények ebben az országban történtek, bár nagymértékben nem amerikai születésű szakembereknek köszönhetően. A számítógépek gyermekeként megszületett az időjárás egyenletekkel történő, úgynevezett numerikus előrejelzése, a légszennyeződés fokozódásával intenzív környezeti kutatások kezdődtek, és nem utolsósorban szervezett formában megindultak, a történelemben először, az időjárás mesterséges módosítását célzó kísérletek” – magyarázza a szakértő. Az időjárás mesterséges befolyásolásának gondolata a General Electric, azaz a Varázsház kutatóinak érdeme, ahol mind a két Vonnegut dolgozott egy ideig. Amikor kiderült, hogy az időjárás módosítható, egyesek azonnal üzletet lát-

tak az esőcsinálásban, a katonaság pedig fegyvert. Úgy gondolták, annak, aki az időjárás módosítani tudja, nagyobb fegyver van a kezében, mint az atombomba. A tudós fordító az utószóban azonban figyelmeztet, volt olyan széles látókörű ember, aki korát megelőzve már akkor megmondta, hogy nem a szándékos felhőmódosítás a probléma, hanem az, hogy az ember akaratlanul állandóan, nagy léptékben befolyásolja az éghajlatot különböző gázok és részecskék levegőbe juttatásával.

Az író, Kurt Vonnegut regényeinek visszatérő motívuma éppen ez, „a természettudományok és a társadalmi haladás kapcsolata, azaz a természettudósok felelőssége a saját munkájukért. Az utóbbi kérdés nemcsak az atombomba ledobása miatt, hanem Bernie kutatásai miatt is felvetődött Kurtban, amikor még úgy tűnt, hogy az időjárás-módosítás fontos fegyverré válhat. Egyébként ahogy az utószóból megtudjuk, Bernie ezüst-jodid generátorai rendszeresen működnek hazánkban az emberek javára, a jégeső okozta károk mérséklése érdekében.

A Vonnegut testvérek valódi intellektuális csemege, egyaránt izgalmas laikusnak és tudósnek. Információkat, szálakat, összefüggéseket ad a kezünkbe, amelyek további kutatásra, olvasásra sarkallnak. Mészáros Ernő fordítása jól olvasható, élvezetes, nála hitelesebb tolmácsot alig találhatunk volna magyar nyelven *A Vonnegut testvérek*.

(*Ginger Strand: A Vonnegut testvérek, Balassi Kiadó, fordította Mészáros Ernő*)

BARTUC GABRIELLA

Mérföldkövek az alkotóvá válás folyamatában

Bereményi Géza írónak, dalszöveg- és forgatókönyvírónak, filmrendezőnek 74 éves korában jelent meg Magyar Copperfield című könyve, amely a műfaj-meghatározás szerint életregény. A bő hatszáz oldalas, összegző műben epikus formában megtalálható mindaz, amit az elmúlt évtizedek során filmekben, irodalmi alkotásokban, dalszövegekben már megírt a szerző: elég, ha csak a nagy sikerű Eldorádó című filmjére, vagy a Cseh Tamással közösen írt dalokra gondolunk, amelyekben nemcsak az adott korszak érzésvilága, hanem személyes élmények és életrajzi események egyaránt helyet kaptak. A bennük kibontakozó magánmitológiát ültette át Bereményi Géza jelen regényébe is, amely vállaltan önéletrajzi ihletésű, az 1946 és 1965 közötti éveket, a gyermekkor és a kamaszkor idejét öleli fel. A dátumok vonatkozásában már sejthető, hogy jelen esetben nem mindennapi élettörténetet kap kézbe az olvasó, hiszen az események közvetlenül a második világháborút követően kezdődnek, a főhős tízévesen éli át az '56-os forradalom megrázkódtatásait, kamaszkora pedig a Ká-

dár-rendszer idejére tehető. A memoár tehát a magyar történelem sajátos lenyomata is egy sokoldalú művész szemszögéből, aki emlékeit parttalan mesélőkedvvel tárja elénk. Esetében a múlt feltárása a valóság utáni szenvedélyes nyomozással egyenlítődik ki, amelynek során a szerző nemcsak a hajdani eseményeket próbálja rekonstruálni, hanem igyekszik egykori énjét, saját motivációit is minél jobban megérteni. A Magyar Copperfield nemcsak az önéletrajzi, hanem a nevelődési regények hagyományával is szoros kapcsolatot tart, az író számára meghatározó helyszínek, személyek és események egyaránt fontos szerephez jutnak benne.

A regény kezdetén ilyen fontos helyszín a Teleki téri piac és környéke, a szerény kis ház, ahol a nagyszülők, Bereményi Géza és Róza nevelték hat-éves koráig az unokájukat. Mivel a vér szerinti szülők akkoriban alig vannak jelen a kisfiú életében, számára a családot és a biztonságot a piacozó nagyszülők, a társasház többi lakója és a piaci közösség jelentik. Később a felbukkanó édesanya, Évi mellett megjelenik a mostohaapa is, dr. Rozner István személyében. Magukhoz veszik a gyereket, hogy kiránthassák a „piaci trógerék világából”, és „nadrágos”, azaz művelt embert nevelhessenek belőle. A Teleki téri udvar tágasságát albérletek szűkösége váltja fel, amelyekben a bezártság érzéséhez a nevelőapától való rettegés társul, a doktor úr ugyanis gyakran megveri, terrorizálja a gyereket. Ez a nevelőszülői agresszió olyan traumatikus sebeket okoz a kisfiú lelkében, hogy még évtizedek múlva is nehezen idézi fel életének azon kiszolgáltatott időszakát. A regény címébe foglalt Dickens-allúzió is utal a Copperfield Dáviddal vonható sorspárhuzamra: hiszen Dávid és Géza felhőtlen gyerekkora véget ér, amikor anyjuk újból férjhez megy. A mostohaapák bántalmazták nevelt fiaikat, az anyák pedig megadóan asszisztálnak hozzá. A kegyetlenség és a kölcsönös gyűlölet kapcsolatot teremt mindkét figura között. Emellett Géza Dávidhoz hasonló életet él: folyton vándorol, a családi kapcsolatai meglazulnak, a nagyszülői házon kívül egyetlen későbbi lakóhelyét sem képes otthonnak tekinteni, ráadásul folytonos identitásproblémák gyötrik. Azzal kell szembesülnie, hogy még a neve sem sajátja, hiszen vér szerinti apja után egy ideig a Vetró, aztán nevelőapja után a Rozner, majd anyja, illetve anyai nagyapja után a Bereményi vezetéknevet viseli, s az állandó névváltoztatás következtében egyikkel sem tudja azonosítani önmagát. Legszívesebben egy kitalált név hordozójaként tekint magára, és miként a ráaggatott személyiségektől, úgy közvetlen környezetétől is menekül. A bezártság érzése és a szabadulási vágy többször felbukkan a regényben, a ketrec, a rács, a cella motívumokkal összefüggésben. A valódi feloldódást a lelki szabadság jelenti számára: a vele szemben támasztott elvárások elől a könyvek világába menekül, csak akkor érzi magát biztonságban, amikor elvonulhat kedvenc olvasmányaival a hétköznapi zűrzavara elől. Egyedüli vágya, hogy mindenki hagyja békén, csak engedjék, hogy kedvére olvashasson.

Géza életében a budapesti Teleki téri lakás mellett meghatározó helyszínek még a VIII. és IX. kerület albérletei, a Cukor utcai iskola, ahonnan eltanácsolják őt, azzal az indokkal, hogy bomlasztja az osztályközösséget, majd Pápa, ahol befejezi a középiskolát, és ahol olyan pedagógusok veszik a szárnyaik alá, akik elsősorban emberek, másodsorban ideális nevelők. Sajátos apafigurák ők, akik meglátják a lázadásra kész kamaszban az értékes vonásokat és a tehetséget, s az ő hatásuknak köszönhetően veszi később sikerrel életének akadályait. Úgyszintén fontos helyszín Balatonfüred is, ahol kamaszkora legszebb nyarát tölti, és ahol számtalan tapasztalattal lesz gazdagabb.

A főhőshöz közel álló személyekről alkotott portrék is lényeges elemei a regénynek, mindenekelőtt a nagyszüleié, akik eltérő életszemléletet képviseltek: Sándor a pénz hatalmát helyezte mindenek elé, Róza életét pedig istenhite határozta meg. Mellettük a szomszédságban lakó hadirokkant, Nagy Zsigmond alakja is emlékezetes, akivel a fiú rendszeresen kijár a Kerepesi temetőbe, hogy felkeressék a magyar történelem hőseinek nyughelyét, és a gyerek nála, a Tolnai Világlapját böngészve tanul meg olvasni. Az édesanya, Évi alakja is hangsúlyos, aki a saját boldogságát helyezi minden esetben előtérbe, és az anyaságot sajátosan éli meg. Természetesen a felbukkanó lányalakok, szimpátiák, szerelmek is fontos részei a felcseperedő fiú életének – ahogyan a különböző helyszínek és események, ők is mérföldkövek a felnőtté válás kacskaringós ösvényén. A felnőtté válás egyben az íróvá, művészemberré válás folyamata is, tanúi lehetünk azoknak az irodalmi zenei, társadalmi hatásoknak, amelyek a főhőst érték és érlelték, és megalapozták a későbbi alkotó munkásságát.

Mindezekről Bereményi Géza őszintén, helyenként megrendítően, érzélgősség és gyűlölködés nélkül ír, mély átéléssel, mégis a felnőtt távolságtartó higgadtságával. A szerző számára e regény megírása egyszersmind feltárukozás és terápia, hiszen amellett, hogy személyes élettörténetét felidézte, megpróbálta kiírni magából életének egyik nagy traumáját, a nevelőapával való konfliktusát: „És akkor végre hálás lettem az írásnak, a mindaddig oly keservesnek látszó tevékenységnek, amivel gyanútlan könnyelműséggel újból életre akartam kelteni a névadó mostohámmal közös száműzetésben lehúzott időt. És íme, ismét nekivágtam ennek a fejezetnek. Kiindulópontom a következő volt: hogyha a zavartalan írásnak az a feltétele, hogy az író elfogadja önmagát, mondhatnám, öntelt legyen, akkor mostohám esetében igenis szembe kell néznem a gyűlölettel, még ha az bennem ott is van. Meg kell találnom, és fel kell mutatnom. Ez volt az én próbatételem. Most már folytathatom. Végre.”

Ezzel a feloldással remélhetőleg Bereményi Géza mesélőkedve újabb lendületet kapott, hiszen a Magyar Copperfield az 1964-es év különös szilveszterével végződik. A főhős 18 éves ekkor, éppen megkapja a katonai behívót, és mint előfelvételis bölcsész, Orosházára készül letölteni a köte-

lező katonaidőt. Maradt tehát még a szerző tarsolyában téma és megírni való történet bőven, lelkes olvasóként reménykedhetünk a folytatásban.

(Bereményi Géza: *Magyar Copperfield* (Magvető, Budapest, 2020, 636 oldal)

CSÍK MÓNIKA

Szűgyi Zoltán: Anno

Napló? Regény? Vagy mindkettő? Ráadásul versbetétekkel. Belső történések és konkrét, hétköznapi cselekvések. A Biblia útmutatása szerint. 365 plusz 1 szöveg, 365 plusz 1 bibliai hely. Egy esztendő története. Vagy egy egész életé? Az élen: S. D. G. Mint Bachnál. Igen, Soli Deo Gloria.

Ezek jutnak az olvasó eszébe rögtön, ha kezébe veszi Szűgyi Zoltán *Anno* című kötetét. Ha összeolvassuk az egyoldalas szövegek első sorait, akkor meg egy külön történetet kapunk. Egy biztos: ez a könyv egy különös, lelki-szellemi-irodalmi kísérlet eredménye. Műfajilag és stílusában is színes produktum. Hiszen benne van a mindennapok, az emlékek realitása, és benne van a megemelt szint. Az emberi sors. A profán és a szakrális elemek egyensúlya is a jellemzők közé tartozik. Mint ahogy a délvidéki származás jegyei is, főképpen a prózai részletekben, benne gyermekkori és irodalmi élményekkel.

Világképéről másutt így ír: „...1991 tavaszelojén, bő egy évvel Szivéri barátom, Jancsi halála után kezdődött azzal, hogy addigi, 38 életévem után, megtapasztalva az isteni kegyelem ajándékát, megismerkedhettem az élő Isten és a hit káprázatos világával (hívó ember lettem)...” S attól az évtől, a jugoszláv háború borzalmait elől megmenekülve él az anyaországban. A gyökerek azonban széttéphetetlenek nála is. Talán verseiben is visszaköszön mindez. Pl. így: „...csillag alakú cseppek / csüngtek alá az égből // és olyanok voltak a fák / mintha nem is / a földből nőttek volna // egyiken se volt más / csak néhány madártoll / és egy-két aszalódó alma”.

A prózai részletekben ennél konkrétabban szól többek között a nagyszülők világáról. Itt a nyelv puritán és nemesen egyszerű. Akkor is, amikor a drámaiságot jeleníti meg. Ott pedig vezérgondolat, hogy Istennél semmi sem lehetetlen. Persze ettől függetlenül munkál benne a kétség is, s ez is nagyon természetes. A vers- és prózaüzérben néhol azonban nehéz találni összefüggéseket, miközben változatos külső és belső utakról olvashatunk. Ezekkel függenek össze a többségükben ószövetségi tartalmak a szövegek végén.

És van ritmusa a kötetnek. Az egymást követő részletek jönnek így egymás után. Mint ahogy az élet apró elemei váltakoznak az általánosabb érvényű közlésekkel. A képzettársítások is megjelennek itt-ott, pl. a negyvenkilencedik napon, amikor Luther és Michelangelo mellett megjelenik

a Ferenc Józsefet megszúró Libényi János neve is. Nem sokkal később pedig elérkezünk a csillagászatig is. Hiszen írónk/költőnk a nagy távlatokat is kutatja. Ezzel is összefügg bölcselkedő hajlama, vagy éppen a nyelvészettel kapcsolatos gondolatok sora. Ez a bölcselkedés azonban nem megy a líra vagy az epika rovására, csak éppen fontos adalékokat kapunk általa. Olyan áradó, a szeretetet a középpontba állító művekben, mint pl. az ötvenkilencedik naphoz tartozó gondolatsor, mintegy ráfelelésként a híres Szeretet-himnuszra. Itt egymásnak feszülő jelzők után a végkicsengés: „...Isten a szeretet.”

A kötet szellemi gazdagságát jelzi az avantgárd színek jelenléte. (*Hatvanötödik nap*) Repetitív, játékos elemeivel, hangfestésével, hangutánzásával. Másutt hirtelen árcsap drámaiságba, igen intenzív líraiságba. „... és sír majd a föld / sír minden jó / és sír / némely gonosz is // és senkinek sem lesz / vigasztalója”. (*Hatvanhetedik nap*) Megjeleníti szerzőnk az emberi kínokat, a szerencsétlen sorsokat is. Am mindig a hit erejét magában érző ember megközelítésével, nem feledvén a teremtet világ értékeit. A szakralitás jeleivel, a kozmikus kitárulkozás lehetőségével. A szellemesség sem hiánycikk nála: „...Jézus azt mondta: / egyedül Isten a jó / akkor / rajta kívül nem lehet jó! // Isten viszont ott van mindenben / tehát minden jó is lehetne?”... (*Százharmincadik nap*)

S ha már említettük, hogy van egy modern kori szeretethimnusza, akkor tegyük hozzá, hogy egy „élethimnusza” is, igaz, hogy Teréz anyától kölcsönözve. (*Százötvenkilencedik nap*) Akárhogy is: mindenképpen fontos, hogy egy rendkívül pozitív világkép bontakozik ki nála napról napra, oldalról oldalra. Mindehhez sorolható természetábrázolása is, miközben földidéz egy gyerekkori Tisza-átúszást, de idesorolhatjuk csillagászati érdeklődését is. Vannak nála ilyesfajta párhuzamok: teremtés-hétköznapiak, ég-föld, béke-háború.

És vannak kivételes lírai pillanatok, amelyek a „titokkereső” irodalom jegyében születtek, a hagyományosnak nevezhető szépséget magasztalva. Ilyen hangütéssel: „jobb lábammal a tengerben / ballal a föld kövén állok / akár egy erős angyal / a fényes láncra fűzött / gránátalmák hömpölyegével / a tűzoszlopban...” (*Kétszázötvenharmadik nap*)

Másutt meg megragadja a hajdani délvidéki népiélet jellemző pillanatait, pl. a disznóölést. Munka, hitélet, rítusok... Vannak itt szociografikus vonások is. Am ezeknél kétségtelenül erősebbek azok a mozzanatok, amelyekben a létezés nemes értékrendje áll a középpontban. Többek között a jézusi igazság idézésével: „...mert mit használ az embernek / ha az egész világot megnyeri / lelkében pedig kárt vall?...” S erre az irodalom is figyelmeztethet!

(Guttenberg Pál Népfőiskola, Orpheusz Kiadó, 2020)

BAKONYI ISTVÁN

Vázlat, mozaik és kollázs Nem támogatott könyvek (5.)¹

PITYU PAPAGÁJ (a csipkefüggöny bokrából) Mészöly és Esterházy! Mészöly és Esterházy! Mészöly és Esterházy!

(Orbán Ottó)

A mottó olvasói asszociáció. Nem a Mészölyvel és Esterházyval való minőségi összehasonlítás szándéka, hanem a könyvvállalkozás volumene juttatta eszembe a két, 21. század elején lezárult életmű vázlat-, illetve mozaikszerűségének képét, az idézés és az átsajátítás szerzői attitűdjének hasonlóságát. A hatszáz oldalas regény szövegvilágába több mint félszáz író, dalszerző, zenekar, énekes, más szerző szövege épül, azaz formai szempontból ilyen módon áll össze előttünk a kollázsregény. De nemcsak erről van szó, miként Mészöly vázlatai és Esterházy mozaikszövegei sem csak szövegalkotási eljárások, hanem jelentésadás szolgálatában álló, műfajteremtő szerveződések: öntörvényű világok.

Utóbbi jellemző, az öntörvényűség hatványozottan érvényes Kiss Tamás regényére, ezért első pillantásra szinte lehetetlen befogadói küldetésnek tűnik mind az olvasása, mind a róla történő recenziálás szándéka. Szerencsére a kiadó és a szerző is több „fogódzó”-t (például: kiadói ismertető, előszó és utószó) kínál számunkra, de *A kollázsember* befogadói sikerélményekkel csak hagyományos értelemben vett olvasási szokásaink, így a lineáris haladás elhagyása esetén kecsegtet.

A nagy globális zűrzavarként megnyilatkozó világban, amely a regény terét képezi, s ahol „eddig soha nem tapasztalt jelenségek történnek”, egyrészt elnévtelenedik az egyén, „tudati-lelki kollázssá válik”, akire „ideológiák, eszmék, politikai hisztériák, hazugságok özöne zúdul”²: „Ebben a kísérletben a jobbára már a posztnihiliztává »érett« ember szólal meg” – mondja a „feltételezett” elbeszélő; másrészt ez a konglomerátum „a szereplőkön kívül is létezik” (8.) – megérteni és beszélni történéseiről csak az „özön” részeit kiragadva, értelmezve és részenként összeilleszt-

¹ Tízrészesre tervezett recenziósorozatam ötödik része. Olyan kortárs irodalmi műveket mutatok be, amelyek valamilyen oknál fogva hermeneutikai határszélre kerültek: teljesen vagy félig-meddig magánkiadásban, kis példányszámban, szerény kivitelezésben láttak napvilágot, nem szerepelnek a terjesztői hálózatok listáján, ezért nehezen jutnak el az olvasóhoz, vagy – mint *A kollázsember* esetében – a vállalkozás ezoterikus jellege miatt kerül perifériális helyzetbe; ugyanakkor nagy kár lenne értük és vesztesége az irodalmi közéletnek, ha teljesen visszhang nélkül maradnának. A sorozat minden egyes darabját más-más lapnál, magazinnál vagy folyóiratban teszem közzé, hogy ezáltal is bővíthessen a potenciális olvasók köre.

² Az oldalszámmal vagy más hivatkozással nem jelölt idézetek a kiadói ajánlás szövegéből származnak, amely különböző internetes felületeken jelent meg (például: *Holdkátlan*, *Szöveg* etc.)

ve (kollázsolva) lehetséges. Épp ezért befogadása is „mobillá” válik, az olvasó a szövegegyeségek labirintusában „keresgél” – csak részeket sajátíthat át. Például az első felütést követően legjobb, ha mindjárt a végére lapoz, az 599. oldalra, ahol a „fontosabb szereplők” identitásáról kapunk tájékoztatást, mint: Mária, Koldus, √, Zárójel = [], O, Π és a többiek, de felismerhető közöttük Easton Ellis (mint: nELLIS) és Murakami Haruki (mint: HARUaKI), valamint az Eutanázia (EU-TANAZA-O!) alakmása, de ott vannak *a fák gyökerei* és *a tenger* is.

Ha hagyományos műfajtipusokban gondolkodunk, akkor *A kollázsemler* leginkább egy disztópikus filozófiai regénykonstrukciónak felel meg, ahol az ember és társadalma eljutott teljes összeomlásának és eltűnésének utolsó szakaszába: a rendnek mint a világot átláthatóvá tevő szisztémának már nyoma sincs a Földön: egy hagyományos értelemben vett sci-fi regényben vagy filmben az Armageddon eljövételének minősül ez a lét-helyzet, amikor „a fák kifordulnak gyökereikkel a földből”, vagy „vörös köd képződik” városok fölött, és „az emberek beleragadnak az aszfaltba” – fejvesztett menekülések kezdődnek. „Teljes idő- és létzavar” (379.).

A 19. századi dezillúziós romantika nemzethalál-víziós költészetének (például a Vörösmarty-látomások) hangjai, de orwelli szlogenek is megjelennek a Kiss Tamás alkotta szövegvilág-rengetegben; előbbiből leginkább az ember „világba züllő”, önpusztító jellegének/jellemének („az ember sárkányfog-vetemény”³) képét veszi át a kollázsregény, míg az utóbbival a jövőtlenség és a szabadsághiányos állapot kifejeződése rokonítja, az erőszakos, diktatórikus módszerek életmodellé, jelszóvá történő szublimálódása: „a tudatlanság jövő”, illetve: „a jövőtlenség érdek”.

A kollázsemler „mobil” olvasást feltételez, mert semmi jelentősége és értelme nincs benne a linearitásnak sem kompozíciós, sem értelmezési szempontból, sőt, épp fordítva: az össze-vissza lapozásnak, a részek kiemelésének, egy-egy szereplő esetleges követésének van valamiféle megértési hozadéka, de mindenekelőtt a hivatkozások, utalások, allúziók, jelek és szimbólumok jelentéseinek és összefüggéseinek saját világunkban való kontextualizálásának. Hogyan értelmezhető a nagy Mellébeszélés Konferencia jelen világunkban, miért olyan ismerős a Capek[Čapek]-robot létforma, miért lel befogadói szubjektumra ma egy újrafogalmazott Szürrealista Kiáltvány? Egyáltalán mit jelent az, milyen világbeli folyamatokat, hogy ismét és megint érthetővé váltak a társadalmi katasztrófák (például: háború, genocídium) előtti beszédmódok: „védelmi háború”, „a háború béke”⁴ etc.

³ Vörösmarty Mihály elbeszélő költeményeire (például: *Cserhalom, A két szomszédvár*) és lírájára (*Az emberek*) történő utalások.

⁴ Az első Munk Artúr *A hinterland* (1933) című háborús regényének szlogenje, az utóbbi Orwell 1984 című ismert disztópiájának egyik jelmondata, miként „a tudatlanság jövő” is.

„Ennyi **volt most**. Hát ilyen a KOLLÁZSEMBER! *Nem kell rögtön elégetni*” – hangzik a bumerágról és a metafizikáról elmélkedő filozófus „elbeszélő” többértelmű konklúziója, utolsó mondata a regényben, amelyet kiadója azzal az olvasónak szánt üzenettel bocsátott útjára, hogy „ne csüggedjenek, mert a humor sem maradt ki a könyv lapjairól...” A humor forrása az irónia lehet, hiszen igen erősen önkritikus és groteszk kimenet, tanulság, miszerint az emberiség fejlődésének legnagyobb vívmánya a *bumeráng*, illetve annak „alattomosan visszalopakodó” szellemi mása, a *metafizika*: „...észrevehetetlen módon képes visszaszivárogni az óvatlanul, de leginkább az ontológiai kérdésekkel mélyebben gondolkodók tudatába, elméjébe” (598.).

Olyan ez a kollázsregény, Kiss Tamás *A kollázsember* című mobilregénye, mint egy világdráma, vagy egy nagy eposzi vállalkozás, annak minden összetevőjével, az invokációtól a transzcendenciáig. Csak épp az egésznek nincs előrehaladó cselekményvezetése, vagy elbeszélői szála. Minden összezavarodott. A helyszínre és a szereplőkre vonatkozó szerzői utasítás is a mű végén, s nem – mint megszokott algoritmusok esetében – a könyv első oldalán szerepel.

(Kiss Tamás: *A kollázsember. Mobil kollázsregény. Novum-pro, 2021*)

BENCE ERIKA

Van: szó – zene – kép

Vágyis fönt is, lent is van jó. (E. P.)

György Péter a festőművészt 2021-ben, a 82. születésnapján emígy köszöntötte: „*Hosszú, egyenletesen változó módon, évtizedek óta az absztrakciók eltérő mezőit járja Nádler István, ma is pontosan úgy, mint az avantgárd mesterei: megfontolt, pontos „kalandorként”.*

Nádler István nem csupán a képzőművészet eszközeivel, hanem a szavával is vallott – jóval a *Hét utolsó szó* megjelenése előtt – arról a transzcendens iránti érdeklődéséről és a metaélményekhez való ragaszkodásáról, spirituális elköteleződéséről, amit huszonöt esztendeje a következőképpen fogalmazott meg szellemi mestere születésének centenáriumán:

„*Megszabta irányom a lent és fent közt bátorítva és óvva.*

Megmutatta előre, hogy az út drámai és küzdelmes.

Megismertette a félelmet, hogy átéljem, és érzékeljem, és általa elenyésszen egészen.

Megtanultam a belső vezető hangját felismerni, hogy az ént az énentúlival kösse össze, hogy a valós élményektől egy nem szokványos valóságállapoton át a pillanat megérzésével megjeleníthessem saját képi világom.” (Párbeszéd. – Hamvas Béla és a képzőművészet. Szentendre. 1997. 37. p.)

A kereszt mint térben és síkban elhelyezhető ábra, ami a „lent” és „fent” világát összeköti, Jézus kínhalála óta nemcsak egyszerű kivégző-eszköz, hanem a Jelek jele, ami az 1938-ban született Nádler István festőművészt a mai napi kíséri, foglalkoztatja, nyugtalanítja és vigasztalja. Ősképp lett számára a derékszögekből megszerkeszthető kereszt, akár a körívek, amelyek egy virág szirmait formázzák. Az egyenesek vagy éppen a kör-, a gömb- vagy a kúp-formák nemcsak az absztrakt, de a kimondottan figuratív műveken is jelen vannak. A még csak kubista vagy konstruktivista alkotónak sem nevezhető Németh János keramikusnak például minden egyes térbeli ember, állat vagy virág alakja részletei létrehozhatók korongozással. Nádler nonfiguratív képein is fellelhető minden a teremtményi világból. A geometrikus formák, mint a festészet legkisebb értelmes egységei – akár szövegben a morfémák –, a vonalak és az ívek. Vajda Júlia festőművésznő ars poeticájára Nyáry Krisztián *Festői szerelmek* című könyvének egyik fejezetében találtam rá: „Korábban a valóság egyik pólusát próbáltam megragadni: a feminint (vízszintesek, szőtt formák, vonalhálózat – lágy, vízszerű, hideg, passzív). Ezt követően inkább a lét maszkulin pólusát akartam kifejezni (diagonális, kör, geometria – tüzes, szilárd, aktív – írta új, körzővel-vonalzóval szerkesztett neokonstruktivista műveiről.”

Az sem baj, ha Nádler István kompozícióinak percepciója során látásunkon Hamvas Béla minieszéje igazít, mert minden a pontnál kezdődik, amiből ha összekötünk kettőt, azt már egyenesként érzékeli a szemünk, s ha hármat, az már valóság és misztérium is egyszerre. Hamvas Bélának ezt a gondolatát a képzőművészeti remekművekben való gyönyörködés hívta elő (Belling, Max Bill s Henry Moore egy-egy szobra).

„A kettő a megbontott egy. A három a megbontás után olyan új alapon keletkezett új egység, amely, úgy látszik, az eredetinelég véglegesebb. Az egy és a három között a különbség az, hogy az egyben az egyen kívül nincs semmi; a három olyan egység, amely az egy szerkezetét is megmutatja. Az egyben az egy mindössze egy; a háromban rendszer. A legegyszerűbb rendszer, olyan értelemben, hogy ténylegesen a leginkább egy-szerű.” (*Three Points*)

Amikor Weöres Sándor a Feketebácsihoz közeli Badacsonyi oldalán meglátta Egry József tájképein a három elemére – égre, földre és vízre – bomló univerzumot, szavakkal nyomban vissza is állította annak Egy-ségét:

fönn egy nagy semmi / lenn egy nagy semmi / köztük a kusza eleven semmi
(Egry)

Nota bene: „Az ég sötétje már fekete, a földre fektetett, ácsolt keresztben a Megváltó teste három szöggel felfeszítve.” (Háromszög és három szög.)

Redukált formában megjelenő üzenetekkel – a legegyszerűbb *egy-ség*-gel – Ottlik Géza *Iskola a határon* című regényében is találkozott Nádler István és Esterházy Péter. A szeretetet például a katonai alreáliskolában, ahol arra vágyott Medve Gábor, hogy a néma gyerekek is megértse az anyja a szavát, egy-egy farba rúgással is ki lehetett fejezni. Mind az író, mind a festőművész mikrokozmoszának megértéséhez kulcsot adhat a regény következő citátuma: „A világ nem ért másból, mint a hangos, elnagyolt, durva jelekből. ...Két szóból többet értenek, mint húszból; viszont százszor kell ugyanazt elmondani.” A távoli Japánban, egy másik kultúrkörben, minden gyermek tud mandzsu darut hajtogatni. (Nálunk is divatos az origami. Nádler István struktúrái emlékeztetnek engem e nagy türelemmel elkészíthető, a valóságot nemritkán részletes pontossággal visszaadó papírfigurákhoz.)

Művészi fokon ezekkel az eleve „elnagyolt” jelekkel dolgozik az alkotó: Esterházy a szavakkal, Nádler a vonalakkal-ívekkel. Két megfontolt, pontos kalandor. A kortársak és – Tüskés Tibor szavával élve – testvérműzsák találkozását, amikor a maguk kifejezőeszközeivel ugyanazt szerették volna elmondani, egy zenemű segítette.

Nádler István hosszú éveken át készült, hogy Joseph Haydn, az osztrák zeneszerző *A Megváltó hét szava a keresztfán* című oratóriumának zenéjére képeket rajzoljon-fessen. (Sokáig nem sikerült.) Elmondható, hogy Esterházy Péter életművében – regényeiben, drámáiban mindvégig jelent volt a bécsi klasszikus zeneköltő alakja s számos opusza. Joseph Haydn 1761-től az Esterházy-udvar muzsikusa volt, mégpedig „Pompakedvelő” Esterházy Miklós, azaz Fényes Miklós fertődi, az ország egyetlen igazi főúri kastélyában. (Esterházy Péter a „pompakedvelő”-t epitheton ornansként használja, persze kellő iróniával.)

Ahogy Nádler István megfesti Haydn zenéjét, úgy zenésítette meg korábban Haydn Goya festményeit. Az 1780-as évek közepén Haydn Cádizból kapott felkérést nevezett oratóriumra, nagypénteki muzsikára, amit az Oratorio de la Santa Cueva katedrálisban mutattak be. Haydn *A Megváltó hét szava a keresztfán* című művének egy változatát 2015-ben Esterházy Péter és Nádler István együtt hallgatták Fischer Iván lakásszínházában. E változathoz Dubóczky Gergely karmester felkérésére Esterházy Péter úgynevezett betétszövegeket írt. A hangversenyt követően e metaélményét Nádler István vizuálisan is megjelenítette. 2016 júniusában készült el az első kép Káptalantóti mellett, a feketebácsi műteremben, majd októberre a teljes sorozat. Szomorú, hogy Esterházy Péter ezt már nem érte meg, sem azt, hogy szó, zene és kép együtt mutattassék be.

(A fent és a lent világa)

A művészettörténet szinte minden korból följegyzett olyan képzőművészeti alkotásokat, amelyek két- vagy akár háromszintesek. Elég visszautalnunk a barokkra, amelyben a mártírorságok megjelenítése a menny kárpitjának meghasadásával veszi kezdetét, s az égi szférából angyalok suhannak a földön haláltusáját vívó ember felé. Zrínyi Miklós elesett katonáinak lelkét pedig – akár egy festményen – szintén angyalok emelik a csatamezőről a mennybe.

A 20. században a festőművész Vajda Lajos, a költészetben pedig Nagy László alkotott ilyen-kétszintes műveket. Horváth Ágnes (Egy másik Vajda – Vajda Lajos *A templom Szentendrén* című művéről. Új Művészet. 2016. 5. szám) írt remek műelemzést arról a Vajda-képről, amely egy szentendrei utcarészletet ábrázol. A képen jól elkülönül a szomorú, barnásra festett föld a derűs, kékkel vonalkázott égtől: „...az ég hangsúlyosan sraffolt, már-már erőszakosan élesen szemben áll a földi-emberi táj tömörszerű, monolit, barnás tónusával és határozott, szinte konstruktivista kontúrjaival”. Nagy László *Versben bujdosó és Inkarnáció ezüstben* című költeményében láthatón elkülönül a lent és a fent világa. Utóbbi versben a költő egy fővárosi látomását rögzíti: a múzeumban életre kel egy szkíta múmiapár, s a termekből felszökik a magasba. Kecskés András irodalomtörténész elkészítette a költemény struktúrájának ábráját. Akár Nádler István keresztábrázolásának lírai előzményeként is fölfoghatjuk a Nagy László-vers egyáltalán nem közismert ’tervrajzát’, térbeli modelljét:

„Hatsíkú téridom, ’lent’ is, ’fent’ is háromszöggel határolva, mindkét szintjén 3-3 lehetséges kapcsolattal, a ’lent’ és a ’fent’ között 3 közvetlen, függőleges éllel (TERMÉSZET, EGYÉN, TÁRSADALOM) és 6 másodlagos, ’ferde’ összeköttetéssel. Érdeemes kipróbálni: a vers szövegének teljes képi és fogalmi ’közlekedése’ e 6 csúcs közötti 15 vonal mentén bonyolódik; olvasás, vershallgatás közben tudatunk ideggócai, idegpályái között e modellnek megfelelően létesül kapcsolat, képzeletünk, agyműködésünk a ’fent’ és a ’lent’ 3-3 csomópontja között vibrál.

Lent szkíta ’leletek’, hóvihar..., „az árulás városa”.

*Fent életre kelt szkíta harcosok..., szabad, boldog, játékos ország,
a ’magas haza’.*

Lent árulás, érdek, háború, hazugság, megkötözöttség.

Fent hűség, lélek, szerelem, derű, szabadság.

Lent kínhalál, fönt diadalmas feltámadás.

A keresztre feszítés gyötrelmeit és a kereszti győzedelmét (In hoc signo vinces...), vagyis a lent és a fent világát Nádler István nem csupán az ELSŐ KÉP-en, de szavaival is kijelöli:

„A lent drámai fekete háromszöge és a fent végtelen nyugalmat idéző fehér háromszöge közt érzékelhető a függőleges kapcsolat. A fekete háromszög csúcán lévő vörös a vér színe, a Megváltóé, és egyben jelképezi a krisztusi erőt, az áldozatét és az önfeláldozását. Fölötte, a fehér háromszög csúcán lévő rózsaszín Jézus megértő szavának fehér fényétől átszíneződött vörösből rózsaszínné válva, a szeretet színét jelképezi.”

A színszimbolika és a színdinamika uralkodó és megmásíthatatlan törvényeit itt Nádler István a szenvedéstörténet színekkel-formákkal való kifejezésének szolgálatába állította.

(Az arany metszés és számmisztika)

A megmásíthatatlan törvények tiszteletére, s az általuk nyert szabadságra Esterházy Pétert a matematika is taníthatta. Nagy Lászlót Bartók zenéje. Bartók Béla, bár a komponálás során ösztönösen alkalmazta a Fibonacci-számsort, a zeneműveiben minden arány fontos mintája lett. A Nagy László-vers szerkezetében pedig az arany metszés tudatos alkalmazását is kimutatta Kecskés András. (Nagy László Bartóktól, annak zenéjéből tanulta az arányokkal való komponálást a szövegben.) „[Az *Inkarnáció ezüstben*] 77 sorából 38 az ég, 39 a föld vonzáskörébe tartozik: egyensúlyban tartják a rendszert. A leghosszabb (19 soros) egybefüggő 'szintváltás' nélküli szövegrészben, a műnek a sorok száma szerinti pontos arany metszés-vonalában (47–50. sor) viszont felszárnyal a gondolat, a történelem szorításában létrehozott, de eszményi módon megalkotott, vér és erőszak nélküli társadalom eljövételét hirdetve: *itt nem horpad be a halánték / határainknak vérnyoma nincs...*”

A festő Nádler István így találkozhatott az ezerkilencszázhetvenes években az arany metszés technikájával, amit az írástudók éppúgy alkalmaztak, mint a muzsikások. (Kormos István a *Nakonxipánban hull a hó* című 120 soros versében az arany metszés pontjában éri el költeménye legtávolabbi helyszínét, Osakát, hogy aztán visszazuhanjon a valóságba, Budapestre.) Az egzakt kifejezésmóddal így lehet akár eksztatikus érzéseket is megjeleníteni.)

Van, hogy számolással, méréssel, pusztá számokkal kell – ahogyan Hamvas Béla is fölvázolta – érzékeltetni a tökéletességet vagy az archetipikus hagyományt. Esterházy Péter harmadik könyvében, a *Termelési kisszregényben* – annak is az *E. feljegyzései* részében – olvashatunk egy rövid tűnődést a számmisztikáról: „Jézus és a tizenkét apostol, Jákob és Izráel 12 törzse, a Nap és a 12 állatövi jegy, a „mennyei Jeruzsálem” és a 12 angyal, a kereszt és annak 12 derékszöge...”

Joseph Haydn Jézus utolsó hét szaváról szerzett zeneműve 1785 nagy-pénteken Cordobában hangzott el, a hét tétel között pedig szentmisét celebráltak. A 7-es számról nem csupán Jézusnak a keresztfán elhangzott

hét szava jut eszünkbe, de éppen ennyi kérés van a *Miatyánk*ban, valamint e bűvös számmal az Ó- és az Újszövetség soraiban szintén gyakorta találkozunk. A 12 tanítványból hét halász volt.

(Atya, apa, apukám)

Ahogy Nádler István nem követi Goya és Haydn korának festőpéldáit, úgy Esterházy Péter lírai betétjeit sem helyezhetjük el egyetlen izmus tezaurusában sem. Jézus, akire a stációk várnak, hogy eggyé válhasson a kereszttel, a Jelek jelévé lehessen végül, függélyesen összekötve eget és földet. Lábfejének szöge még a lenti világhoz van közelebb, ám két karját már a horizonton fentebbre tárja.

Jézus szavait korunk nyelvhasználatának fordulataival prezentálja Esterházy Péter: nem csupán a köznyelvi rétegből merít, de a szlengből, az idegen eredetű szavakból és a legművesebb költői nyelvből is (citátumokat). Jézus a Szentírás szerint a kereszten arámi nyelven szólította meg az Atyát: Abba, atyám! Ez az Abba szó az atyának egy becéző változata: Apu! (Az arámi Jézus korában a zsidóság köznyelve volt. Éppen olyan ápolatlan, mint a mai utcai beszéd. A *Javított kiadás*ban: Papácskám, Papi! Christian Morgensternnél: „Hilf mir, mein himmlischer Papa”! Majd Esterházynál az *Egyszerű történet vessző száz oldal* 13. fejezetében: „Az Atya az ugyanaz, mint az apa. Csak mintha valamivel szigorúbb volna.”) Esterházy Péter is emígy, a kevésbé szigorú apai, apukai Atyát szólította meg végül a *Hét utolsó szóban*:

„Jó ötlet ez a /„ha te vagy akkor” éca / Mindenki / mindenki jól járna
/ mind az egyén mind a közösség / a Föld és a Menny / Apukám /
apukám vaze / ha te vagy / ha te vagy a nagy Zampano / akkor viríts /
Tiszta sor / vagy vagy

Az ’ötlet’ – amelynek jelzője a ’Jó’ –, idegen nyelven ’éca’; ezek tehát más-más hangalakjukkal ugyanazt jelentik, ám ugyanazon hangalakok e szövegrészben elveszíthetik értelmüket: ki tudja, a jelen idejű, egyes szám második személyű létige, a ’vagy’, nem válik-e kötőszóvá? (Lásd Kierkegaard: Vagy-vagy!) Egy neorealista film főszereplőjének alakja is megidéződik: „ha te vagy a nagy Zampano”. (Fellini *Országúton* című filmjének vándorcigányát hívják így. A *Termelési kisssregényben* Gregory Peck szerepelt, itt pedig a Zampanót alakító Anthony Quinn.)

Esterházy Péter regényeiben az apakép amorf, az anyakép azonban mozdulatlan, akár egy aranyikon. Utóbbi történeteiről, betegségéről és haláláról úgy beszél az író *A szív segédigéitől* a *Semmi művészet*en át mindvégig, hogy a Napbaöltözött Asszonyról, Patrónánkról, azaz Máriáról, a Szűzanyáról sem feledkezhetünk meg. (A HARMADIK KÉP-hez, a

zenemű harmadik tételéhez tartozó szövegben kétszer is utalás történik Szűz Máriára: „...*éjszaka behozatjuk anyádat / Mulier vazze...*” – vö. *Mulier amicta sole*.

És: „...*tök király mulier / Udvariasan / így asszonyom / úgy nacsasszony / Ha akarod vaze / malaszttal teljes...*” – vö. Üdvözlégy Mária, malaszttal teljes...)

Az apakép megrajzolása Esterházy Péternél a pályája során nélkülözött minden magasztosabb tónust. Opus 1-ében, a *Fancsikó és Pintában* az édesanya olyan erővel mossa a kisfia hátát, mintha az apja emlékét akarná eltüntetni, ledörzsölni. A *Kissregényben* még a vagány szemtelenséget is megengedte magának a fiatal fiú, ám annak a családi körnek a lefestése még idillnek számított a *Javított kiadás* viviszekciós korszakához képest. A kettő között született *Harmonia Caelestis*ben pedig az apa már nem egy apa. (Egy = határozatlan névelő, de számnév is kell – legyen itt!) Ebben a regényben az apa helyett csak metaforikus apatoposzra lelünk. Nem igaz ezeken az oldalakon, hogy apa csak egy van (kizárólag számnévi értelemben áll itt a szó); a fiú nem csupán Esterházy Mátyásra (akinek 1989 utáni politikai nézeteiben sem kívánt osztozni), hanem a családfa minden Esterházyjára apjaként tekintett. Ahány ős, annyi apa – így a *Harmonia Caelestis*t komponáló galántai gróf, Pál úr is. Így a Pompakedvelő Miklós is, aki Haydn mestert alkalmazta, s akinek fertődi udvarában adta elő a zeneszerző muzsikus társaival a *Búcsúszimfóniát*. (Eszterháza, 1772) Ha Joseph Haydn muzsikaszava mellett az elbeszélőnek két apja is élt, hogy ne lett volna köze ahhoz, hogy a nagy zeneszerző ellopott koponyájával sokáig nem tudott elszámolni a hálátlan utókor. Esterházy Péter Haydn bicentenáriuma írt a *Harminchárom változat Haydn koponyájára* című drámáját. (Lásd a 33 oszthatóságát hárommal...!) Esterházy Péter apa- és Atya-képe az *Egyszerű történet vessző száz oldal* című művében lett szendvicsdiává. (*kardozós változat*, 2013)

Az ábrázolt s megszólított édesapa és az Égi atya fedik egymást. A bizalmasan megszólított Atyáról kiderül a lábjegyzetben, hogy az elbeszélő – E. P. – édesapja:

„*Azt álmodtam Égi Atyám **, hogy beszélsz velem. Beszélgetsz. Erősen húztad a lábad.*”

[...]

„*** Édesapám. Tollhiba és főként lassacskán önparódia.* – E. P.”

A regény befejezésében még egyszer megerősíti Esterházy Péter, hogy az apa és az Égi atya – az álmában – ugyanazon személy:

„*Nem tudom megfogalmazni, Uram **, milyen nyelven beszélgettünk, de nem éreztem, hogy idegennek kellett lennie.*”

Nádler István esetében tehát igenis nagyon helyeselhető, hogy függőlegesével egybehúzta a lent és fent világát, az eget és a földet. Nagy László is így tett *Ég és föld* című oratóriumában: átjárhatóvá tette az Atya és a Fiúk ellentétet, ám egymással nem kibékíthetetlen birodalmát.

(Az egybekötött szenvedők)

Jézus szelíd szavai itt (MÁSODIK KÉP) most nem az Atyához, ellenkezőleg, a bűnös, de nem megátalkodott latorhoz szólnak, még a föld közelében, s már a fenti paradicsom ígéretében. Nádler István a következőképpen ábrázolta a Megváltót a jobb latorral: „...az együttérzés és a bizalom egybeköti a két szenvedőt a két különböző formájú kereszten. Formai megoldást erre úgy találtam, hogy a lator T formájú keresztjét a hagyományos keresztförmába helyeztem. Hogy megmaradjon hangsúlyosnak a megváltói kereszt, színben és tónusban közelítettem a két formát. A korallszín választottam a Megváltó színének és a narancssárgát a latorénak. A színskálán a korall a vörös és a narancssárga közt lebeg. Jelentésében az új krisztusi sugárhoz, fényhez köthető.” Ekkorra már átszőgezték, s testi-lelki kínjait a csúfolódók csak fokozták. Közülük vált ki a jobb lator az utolsó órákra. A fájdalmak fokozását az idők folyamán a pribékek egyre perverzebb módokon tökéletesítették. Esterházy Péter így ír e huszadik századi rémtettéről, amelyet hazánkban is elkövettek.

Íme a szenvedéstörténet stációit ismétlő szomorú történelmünk:

*És ha tört üveggel / ha tört üveggel átmossuk / átmossuk a húgyvezetéked
/ akkor majd
akkor majd érezni fogod / a farkad / metafizikai dimenzióit*

A modern kor politikai foglyaitól egyetlen nevet akarnak hallani a valatók. A Megváltó haláltusája idején is elég egy nevet kimondani.

Az előbbi árulásnak, az utóbbi irgalomnak nevezzük.

Egynévegynévegynévegynév

A mindenkori megalázottak, megkínzottak szépek. Szépségük sorolható esztétikai kategóriába, morálisan és metafizikailag szépek ők:

*Nagyon szép vagy / Tudom hogy tudod / látom a szemedet / nem látom is
elfedik / a duzzadmányok / Megtéveszt / megtéveszt a szépséged*

A Megváltónak egészen a földre kell letekintenie/lepillantania, alább a jobb lator alacsonyabb keresztjénél is. Nádler István kompozíciójának alsó része, ahol Mária áll, valamint ahová Jézus tekint, „már nem egységesen sötét fekete, hanem a sárga szín fényétől két részre osztott, az aranyra, a bölcsesség, és a feketére, a még önazonosság nélküliek világára”.

Esterházy Péter fénycsíkja itt a Tóth Árpád-versből vett vendégszöveg:

*Nem anyai jajszó / hanem face to face / ember az emberhöz / lélektől
lélekig / plusz a roppant jeges űr*

A NEGYEDIK KÉP annyiban kapcsolódik a többi fájdalmas voltához, hogy a folytonos kínzás semmivel sem okoz kevesebb fájdalmat az elszenvedőnek, hiszen már kilenc órája tart az agónia. A Megváltó – poétikai értelemben – egy úgynevezett költői kérdéssel kiált föl:

„Én Istenem, én Istenem, miért hagytál el engemet?” (Mk 15,34)

Válasz a szavak szintjén nem érkezik, hacsak nem isteni szó a csend.

Esterházy Péter és Nádler István egyformán jól ismerték Pilinszky János meditációit erről az első hallásra kétségbeejtő mondatról.

„Jézusnak mégis ezt a mondatát szeretem a legjobban, mintha e mondatával egyenesen az én hitemre számított volna. Pedig „botrányos mondat”, mellyel – mintha minden eddigi szavát hiteltelenítené. Hol esik itt már szó arról, hogy „boldogok, akik sírnak” – S mégis: az egész nagy dráma épp hiteles nem lenne nélküle. Ez az egy mondat mégis hiányzott. Ezzel az egy mondatból jegyezte el magát végképp velünk. Ezzel az egy mondatával vonz bennünket örökre magához.

Igen, mielőtt engesztelő áldozatát elfogadta volna, utoljára még mint ha az Atya is levette volna róla tekintetét. S azóta ez a velünk örökre egybefonódott, csodálatos és édes Isten soha többé nem foghatja be fülét, ha kétségeinkben saját mondatát kiáltjuk feléje.

Egy lett közülünk mindörökre.” (Pilinszky János: *Nagyhét*, 1963)

„Nincs erősebb, valódibb szavunk a bennünk várakozó magány, elhagyatottság kiáltásánál, ennél a beszédes, könyörgő csöndnél, mely egyedül azzal mutat magára, hogy van.

Pascal gondolata, hogy az élet halálig tartó agónia, nem pesszimista gondolat. Ellenkezőleg. Ez az a csend, mely egyedül képes ajkára venni az áhított és már-már kimondhatatlan szót: alleluja! Persze, boldogok, akik már életükben rátalálnak erre a szóra. De már nem boldogtalanok azok se, akik minden hazugság és kendőzés nélkül még a beteljesülést és alleluját megelőző szavaknál tartanak. Mivel az, akinek volt ereje kimondani, hogy „Uram, Uram, miért hagytál el engem?” – tévedhetetlenül és visszavonhatatlanul nincs többé egyedül.” (Pilinszky János: *A magányról*, 1977)

A költő Pilinszky János számára ez a mondat majd' két évtizeden át végleges. Nem csoda, hogy Nádler István régtől fogva készült Haydn *A Megváltó hét szava a keresztfán* című művének vizuális újratelentésére: „A képi megfogalmazásaim sorra kudarccal jártak.” Festőművészek szokása, hogy már a vázlatkészítéskor odaírják a színeket a skiccelt formákra. Nádler Istvántól szép ráadásként azt is megkapjuk, hogy az elmozduló egyszerű idomokkal és azok színeivel milyen gondolatot akart és tudott

megjeleníteni az inkarnálódott Isten emberek közötti drámájáról. Pilinszky után – aki azt mondta, hogy „akit tönkretettünk, azt meg is tagadjuk” – Esterházy a következő gnómát írta Haydn zenéje alá, Nádler képe mellé:

Elhagyott / és még a hibás / a hibás is te vagy

Szívszorító lélektani igazság, hogy a sorsintézők és a tömegek csak úgy tudják lincselésük tárgyát (ECCE HOMO!) elviselni, hogy az áldozatot okolják a történetekért. Vagyis az ártatlant teszik meg bűnösnek, a végzetéért felelősnek. (Esterházy Péter ezt a döbbenetet élte meg, amikor kiderült édesapja eltitkolt múltja. Nem csupán Esterházy Mátyás elcselőlőzött élete volt a tragédia, de mint áldozatot, meg is lehetett bélyegezni. Esterházy Péter, a fiú ezt az abszurditást vette magára mint rákényszerített és önként vállalt keresztet.)

A végzettel kezdődik a Bárány igazi élete. Lásd Esterházy *Egyszerű történet vessző száz oldal* című regényét (Pilinszkytól vett vendégszöveggel!), ahogy berekesztődik s nyitva marad egyszerre: „Nincs vége. Ez a befejezés.”

Nádler István a Bárányba (az Agnus Deibe) vetett reményét festette meg itt, még kommentárja is a létbizalmat igazolja: „A kép drámaiságában azonban nem a lemondás dominál, hanem a továbblépés esélyét jelentő fehér, mint a remény színe, a kép alján az előző képből áthozott forma kék színe pedig a szellemi út folytathatóságára utal.”

E könyvismertetés folytatásán tűnődtem: hogyan tovább az ötödik szóról és képről? A közelmúlt és a mai nap legfrissebb üzenetein gördül tovább a recenzióm. Pál Feri atya vasárnapi beszéde rímelt legutóbb a *Hét utolsó szóban* szereplő képre és szövegekre. Nádler István hívta föl az olvasó nézők, a néző olvasók figyelmét arra, hogy a keresztúton idáig érve észre kell vennünk a fényt! S így van ez Feri atya szerint is. S hogy mi, keresztények, nem csupán előre tudunk nézni-élni, hanem fölfelé (is).

2021-ben beleszövődött a prédikációba mindaz, ami a 2018-ban megjelent könyv szövegében és képein már együtt volt. Nádler István emígy fogalmazott Haydn műve hallatán, Esterházy Péter lírai prózáját olvasva: „A megfeszítés állomásain továbbjutottak eddig lineáris utat jártak be, innentől a fejlődés vertikális...” Reggel a napilapban is ugyanezt olvasom az aktuálpolitikai helyzetről. Tápolcán a hódmezővásárhelyi polgármester mondta kampányrendezvényén: „...ebből a gödörből, amibe az ország került, a kiút nem jobbra vagy balra van, hanem felfelé”. (*Napló* – Veszprém megye napilapja, 2021. június 14. 2. p.)

Nádler Istvánnak ez az ÖTÖDIK KÉP-e a földi, fizikai síkból (amelyeket a négyszögű ábrák fejeznek ki) a fentibe, a magasba lendül. Az égi harmóniát a háromszögű idomok jelképezik: „A hármas szám (az arany háromszögek) a teljesség száma. A keresztény Szentháromság az

Atya, Fiú és Szentlélek egységét, a taoizmus Három Tiszta Lényt tisztel, a buddhizmus Három Drágaságot.

A [négyezőgekből álló] kereszt környezetében minimálisra csökkent az ellentét, már csak a kék tónusa és hideg, meleg jellege utal rá.” (Nádler István)

Esterházy Péter a szövegkönyvben nem a Koponyák hegyét ábrázolja. Helyette egy hazai tájat fest le, s nem is akárhogyan. Tájképe a 'lent' helyett a 'fent' világára figyelmeztet, a vízen tükröződő magas hazára. (Vö. Illyés Gyula: *Haza a magasban*. Vö. Nagy László égbe menekvő szerelmeivel: „itt maradunk magas hazánkban”!)

*Állsz a hegyen / domb inkább / csak itt mondjuk hegynek / előtted a város
/ kicsi akár egy babaház / sok kis fénypont / csillog és lüktet*

Megtudjuk, hogy a passió helyszíne a magyar főváros:

A domb / a domb alatt / melyen állsz a Duna folyik A Duna / Nagy itt a folyó

Illyés Gyula eszményeivel együtt szerette Esterházy Péter az Ottlikéit is. Ha Illyés Gyula műveiben a hazát a magasban látjuk, akkor Ottlik életművében a haza a mélyben keresendő. Esterházy Péter a librettóban ezt a mélyet is megjeleníti. (Ne feledjük, Nádler István Herméész Triszmegisztozt idézte: „ami fent, ugyanaz lent” –) Honnan is, miféle mélyből (De profundis) kell fölemelni a fejet, intézni a kiáltást vagy elrebbenteni az utolsó sóhajt? A Koponyák domború hegye huszadik századi alagsori kínzóhelyiséggé homorul:

*Mondanám / nézzen ki az ablakon / de / de hát az alagsorban ez / rossz
vics / volna / Még azt hinné / azt hinné heccelem
(csönd)*

Hinni kell Pilinszky Jánosnak, aki azt írta versében, hogy a pokol térlmény. A teljes verset idézem, mert bizonyosan az egyik igen fontos kulcsa lehet mind a festménynek, mind az Esterházy-szövegek megértésének:

*A pokol térlmény. A mennyország is.
Kétféle tér. A mennyország szabad,
a másakra lefele látunk,
mint egy alagsori szobába,
fönről lefele látunk, mintha
egy lépcsőházból kukucskálnánk lefele
egy akarattal nyitva hagyott (felejtett?)
alagsori szobának ajtaján át.
Ott az történik, ami épp nekem*

*kibírhatatlan. Talán nem egyéb,
kibontanak egy rongyosládát,
lemérik, hány kiló egy hattyú,
vagy ezerszeres ismétlésben
olyasmiről beszélnek azzal
az egyetlen lénnel, kit szerettek,
miről se írni, se beszélni
nem lehet, nem szabad.*

Az alagsori jelenet már a HATODIK KÉP-hez tartozik. Pilinszky János szerint Isten újra és újra átvérzi a történelem szövetét. Nádler István a következőképpen láttatta s kommentálta szavakkal festői törekvését: „Az első és a hatodik kép az útra lépésről és annak beteljesedéséről szól. Az első kép kijelöli a feladatot: az ellentétek feloldása, harmonizálása és a lent kapcsolatteremtése a fenti világgal. A hatodik képen beteljesedett: az ént szimbolizáló vörös vonal közepén a végtelenbe fut...”

A vérpiros szín jelenik meg Nádler István festményén, míg Esterházy Péter jelenetében Jézus két évezreddel ezelőtti vallatása elevenedik meg újra, csupán más szereplővel. Természetesen a vallató is huszadik századi hús-vér ember. Hóhér és áldozat egymásrautaltságának abszurditásáról és szentségéről Pierre Emmanuel és Pilinszky János tett tanúbizonyságot művészetével. Esterházy Péter pedig e szöveggönyvben újra, a Haydn-muzsika dallamaira. Esterházy az emberi viszony módosulását azzal fejezi ki, hogy a vallató részéről a kezdeti magázódás egyszer csak átcsúszik tegezésbe.

Higgye el / én is fáradt vagyok / nemcsak maga / Te

Magyarországon Haydn évszázadáig tegezték egymást az emberek. A magázódást és az önönzést később vettük át, az udvariaskodás és a távolságtartás miatt. Pierre Emmanuel Veronika című versében is szomjazik a hóhér, amikor az áldozat összevérezi. Haza akar menni, tiszta inget húzni, mert magára is ráismer az áldozatában, áldozat a hóhéréban. Esterházy Péter így fogalmazza meg a kétféle sors majdnem maradéktalan találkozását a drámai jelenetek metszéspontjában:

Tudom / kellemetlen arra gondolnia / hogy kínzó és kínzott / alig különbözik egymástól.

Nádler István hatodik festményén a függélyes vonal vöröséhez a harmadik kép rózsaszínjét, a szeretet színét helyezi: „A folyamatot motiváló, alakító rózsaszín az egyetemes kereszt metszéspontjának közepébe kerül.”

Nádler István és Esterházy Péter a HETEDIK KÉP muzsikája mellé olyan festményt és olyan szöveget komponált, amely pillanatra sem

hagyja, hogy elandalodjunk, míg az Isten fiának haláltusája véget nem ért. Zaklatnak minket, akár Bartók zenéje és Illyés verse. Így van rendjén.

Jézus haláltusája során – megörökíti az *Evangélium*, Szent Máté szerint – a természet is szörnyen szorongott. A sírokat, amelyekben eddig holtak nyugodtak, fölforgatta a végzetes óra. A föld kihányta sírjait. Fényre jöttek a holtak: élni. (Vö. Pierre Emmanuel *Golgotha* című költeményével:

*Világ csúcsára három árbocfát ültet
Vihart támaszt velük mihelyst elplántálja
Sírmélyből kavarja föl holtakért a földet
Hogy beléhasad a templom vászna)*

A Jézus halálával bekövetkezett földrengésről mind az evangéliumok, mind közvetve a megdőbbségek részéről beszámolót hallhattunk. A föltámadás reménye és a rettenet együtt fogta el ekkor a korabeli szemtanúkat. A túlélők és szeizmográfjaik évszázadokkal később is jelezték, ha a föld megmozdult. Joseph Haydn és kortársai több alkalommal is átélhettek földmozgásokat. Esterházy Péter nem véletlenül a földrengés érzékelésével fejezte be művét.

A pontos följegyzések szerint először Lisszabonban történt földrengés, de ezúttal korántsem holtakat vetett ki a föld, hanem egész katedrálisokat nyelt el a mélység a hívekkel együtt. (Mikes Kelemen egy esztendővel később, 1756-ban értesült e borzalomról Rodostóban.) A civilizált és hívő kultúremberiség ekkor megrendült hitében. Már-már egészen lemondott a gondviselésbe vetett bizodalomáról. A tűzvészek és árvizek rémségeivel nem igazán tudtak reményteli képeket szembeállítani az új nemzedékek. 1763-ban aztán ismét szörnyű esemény tette próbára hazánk lakosainak hitét Bécs és Buda között. Komáromban a földrengés több mint hatvan áldozatot követelt. Nem véletlen, hogy Krisztus keresztje és a felvilágosodás gondolkodóinak közelében olyan tézisek és érzések születnek, amelyek megújítják – éppen a katasztrófák ellenében – a Jóistenbe vetett bizalmat, a megrendült spirituális világképet. Esterházy Péter egy hat-, majd egy felbőgő nyolchengeres autómotorral érzékelteti a földrengés hanghatását és annak a vox humanát is legyőző erejét:

*Morris-Léon Bollée Morris-Léon Bollée
Földrengés terremoto földrengés terremoto...*

Haydn muzsikáját halljuk 1787-ből.

Ám Janis Joplin *Mercedes Benz* című dalára is ugyanúgy figyelhetnénk 1970-ből, amikor a szerző Esterházy még csupán húszesztendő volt... Addigra már sokszor láthatta festményeken, olvashatta különféle írásokban és sokféle muzsikát hallgathatott arról, hogy a kereszten Ő az utolsó

erejével még megszólította az Atyát, de feje előrehanyatlott, míg lehunyt szemét. Nádler István szerint: „Ettől kezdve a felfelé áradó és a lefelé ható erők folyamatos kapcsolata kiegyenlített, kozmikus.”

(Esterházy Péter–Nádler István: Hét utolsó szó. Bp. Corvina Kiadó, 2018)

NÉMETH ISTVÁN PÉTER

JELTELENSÉG – akril, 2018

HERTH VIKTÓRIA

Reneszánsz ember

Csabai Tibornak határozott elképzelése volt e megnyitóval kapcsolatban. Legyek szakszerű – jól jön, ha időnként művészettörténész mond vélemény egy művészről. Legyek laza, rövid és semmiképp se legyek unalmas.

Persze, ezeket akkor mondta, amikor már rég elfogadtam a felkérést – időszámításunk, illetve a covid előtt.

Tehát kicsit „csőbe lettem húzva”, így arra gondoltam, az első, hogy megszabaduljak a művésztől. Nem csak önös érdekből – ne rám figyeljen –, együttérzésből is. Mert roppant kellemetlen tud lenni egy okoskodó kiállítás megnyitó személy mellett álldogálni, szemben a közönséggel, miközben nem illik grimaszolni, ha a megnyitó személy hülyeséget mond, és nem illik önelégülten vigyorogni sem, ha dicséri épp. Szóval Tibor: dolgozz Te is, ne csak én! (*Papírt, tollat ad neki, hogy rajzoljon közben – a szerk.*)

Mi pedig kezdjünk neki a megnyitásnak.

Azt kérte Tibor, művészettörténészként – nos, ne misztifikáljuk ezt a tudományt. A művészettörténésznek – a nevében is benne van –, távlat kell ahhoz, hogy véleményt tudjon, merjen, akarjon mondani. (Persze, vannak kivételek.) A mában a máról beszélni, nagyon nehéz. Szerintem ezt mindenki átélte már a saját, hétköznapi életében is. De azt biztosan, hogy olvastak egy könyvet, ami nagyon megfogta Önöket, majd, amikor pár év múlva újra elolvasták, nem értették, mi tetszett benne. A képzőművészet épp ilyen. Ma nagyon frissnek, élvezetesnek, hatásosnak tűnik, és pár év múlva félrehajítjuk.

Hogy ne így legyen: tartalmilag, illetve formailag kell, hogy legyen a műben valami örök. Valami állandó, valami biztos! Nem véletlenül használtam az illetve kifejezést, ami jelenthet vagyot is, és-t is. Tehát legalább az egyik legyen a műben.

A művészettörténészek a művészeket mindenáron bele szokták szuszakolni valamilyen skatulyába. Mindenre rá akarjuk fogni, hogy milyen stílushoz tartozik, melyik csoporthoz. De legalábbis párhuzamot akarunk vonni mondjuk Picasso és Csabai Tibor között. Egyik sem szerencsés. Ciki Picassonak, ha alulmarad. De a viccet félretéve, ezek az elméleti kísérletek elvehetik a művész egyéniségét, egyediségét. Bár tény, hogy ritka az olyan művész, aki „derült égből” tehetséges, és nincs „sem utóda, sem boldog őse” abban, amit csinál.

Egyébként mindenki betehető valahova, csak nem mindig érdemes ezzel foglalkozni. Vagy azért, mert tényleg egyedi és új, vagy azért, mert

– nem kizárva az előzőt – olyan ösztönösen, olyan őszintén és belülről, megkockáztatom, örömmel és szükségszerűen hoz létre műalkotásokat, hogy senkinek semmi köze hozzá, hogy azt milyen stílusban, modorban, szándékkal és céllal tette. (Előfordul, hogy magának a művésznak sem.) Nekem az az érzésem, hogy Tibor ez az utóbbi kategória.

Itt elérkeztem a másik kelepcéhez. Nagy valószínűséggel Önök sokkal jobban ismerik Tibort, mint én. Mi jó, ha négyszer beszélgettünk eddig, Önök közül pedig sokan a barátai. Én mondjam meg, milyen ő?

Számomra az első benyomás az volt róla: *vidám fickó*. De a beszélgetéseink során nem győzte hangsúlyozni, hogy ő alapvetően komoly. Egyébként a kettő nem zárja ki egymást, sőt, így adja ki a teljes egészet. És ez a kettősség a művészetében is jelen van. Hol könnyed, hol hátborzongatóan komor, hol a külsőségek ragadják meg, hol a legmélyebb tartalom után kutat. Hol az értelem, hol az érzelem dominál művein.

Számomra a grafika a legintellektuálisabb képzőművészeti műfaj, illetve technika. Kevés eszközt használ – ne sértődjenek meg a grafikusok: vonalak, foltok, kevés szín – itt nem lehet elandalítani a nézőt. Itt üzeni kell!

Ha megnézzük a *Piéta* című párost, bizonyítja, hogy igazam van. Az amelyik repesztéses technikával készült, valójában vonalrajz. Egyértelmű üzenettel, kizárólag lényeges tartalommal. A bronz változat mennyire más! Mélysége van, fénye, számtalan illúzióval fedi el az alapját képező rajzot, s annak üzenetét.

Ez a mű egyébként a híres *Vajda Lajos* művekre emlékeztet: az *Önarc-kép* templommal címűre, az 1937-ben keletkezett *Barátok* című rajzára. A testek egybeolvadása, a vonalra szorítókozó ábrázolás idézte meg bennem a párhuzamot.

Megígértem Tibornak, hogy a grafikai technikákról nem beszélek. Mert egy egyszerű művészettörténész valószínűleg rengeteg marhaságot hord össze róla. Könnyű betartanom az ígéretemet. Részben azért, mert számomra a grafika technikája az alkímia szintjén mozog, részben azért, mert holnap, itt, Tibor tart tárlatvezetést a Múzeumok Éjszakáján, és ő sokkal jobban tudja majd elmondani, mit hogyan készített.

De nem akarom szó nélkül hagyni a „színe-visszája” művét, az *Angyalhasadás* párost. Az egyik repesztéssel, a másik magasnyomással készült. Ugyanazok a vonalak, de mintha negatív és pozitív variációja lenne egyetlen képnek. Ám mennyire más a két kép hangulata! A pozitív, fehér alapon fekete vonalas az eszemet mozgatja meg, a negatív sokkal inkább a szívemre hat.

A gondolatiság, az üzenet, Tibor minden művében megbújuk. Úgy fogalmazott: amikor nekiáll rajzolni, szinte automatikusan rajzol (maradjon köztünk: tehát firkál), és amikor meglát benne valamit, abbahagyja.

Mit mondtam az előbb? „Őszintén és belülről, megkockáztatom, örömmel és szükségszerűen hoz létre műalkotásokat”. De ha így van, akkor mi közünk van nekünk ehhez az egészhez? Bizony van. Részben azért, mert azt a valamit, amit ő meglátott, s megállásra késztette alkotás közben, mi is megláthatjuk.

Részben pedig azért, mert – Tibor így folytatta: a grafikus mindig közölni akar valamit. A grafikusok az utca hírmondói, gondoljunk csak a plakátokra.

A grafikus a kortárs problémákra reagál, míg mondjuk egy tájképfestő nem biztos, hogy kortárs. (A kortárs itt persze nem dátum szerint értendő, hanem tartalmilag.)

Ezzel vitatkozom! Az alkalmazott grafikára ez igaz, de például Csabai Tibor grafikus munkásságára nem. Mert az ő alkotásaiban mindig benne van az a bizonyos örök. Ahogy remekül fogalmazott nekem: „sodorja van a gondolkodásnak”.

Szerettem volna még valami életfilozófiát, művészi hitvallást kicsikarni Tiborból, megkérdeztem, hogy mi a művészi mottója, de azt válaszolta: nincs!

Így lépünk is tovább, nézzük meg Csabai Tibort, mint festőt. Mi jellemzi? Gesztus festészet, látványosság, nyers színek, erő, lendület.

És Csabai Tibor, mint szobrász? Játékosság, szimbolizmus, abszurd humor. Az *Angyalf*a nekem hátborzongatóan humoros, a csocsófigurák monumentálissá emelése igazi groteszk, a *Végtelen, aminek talán kezdete sem volt* pedig igazi játék.

Az, hogy Tibor könnyedén sétál a képzőművészet műfajai, technikái között reneszánsz embert sejtet benne. (És akkor még nem említettem a művészetpedagógusi tevékenységét, de csak azért nem, mert annak itt, most nincs helye.)

Tibor mégis elsősorban grafikus. A mesterséget, a grafikusságot *Kéry Imrétől* tanulta, de én messzebb is visszanyúlnék: mert szerintem minden mai magyar – Tiborhoz hasonlóan intellektuális és professzionális technikai tudású – grafikus *Kondor Béla* köpönyegéből bújt elő. (Mehetnék messzebb is, talán a korom miatt állok meg itt. Amikor a képzőművészettel fiatalon ismerkedtem, Kondor Béla volt a legnagyobb. „Az utolsó magyar grafikus, aki a figuratív formanyelvet és a tragikus-heroikus világszemléletet a legmagasabb fokon ötvözte” – olvastam egy szakembertől.

„A technika addig érdekelt, amíg meg nem tanulom – mondta nekem Tibor. Már a mondanivaló a fontos. Szeretek alkotni. Jó érzés, amikor kész van. A gyors technikákat szeretem, akkor jó a mű, ha friss. Ha agyongyötröm, akkor nem sikerül.” Na nézzük: a kiállítás megnyitója alatt készült rajz melyik kategóriába tartozik?

Csabai Tibor 1960-ban született Kőszegen. A Janus Pannonius Tudományegyetem rajz szakán szerzett diplomát, majd a Magyar Képzőművészeti Főiskola művész-tanár képzését végezte el.

Tanított Kőszegen, Ajkán, majd az ajkai Nagy László Művelődési Központ munkatársa lett. 1999 szeptemberétől 2006-ig a magyarpolányi művészeti iskola igazgatója volt. Tagja a Veszprémi Művész Céhnek, az Ajkai Grafikai Műhely vezetője.

2021. szeptember 24-én nyílt meg Csabai Tibor grafikusművész kiállítása az ajkai Nagy László Városi Könyvtár és Szabadidő Központban, Csabai 60+ címmel.

Az eredetileg 2020 júniusára tervezett tárlat a művész születésnapján lett volna aktuális, a pandémia okozta csúszás miatt került címébe a plusz jel.

Hiába a kerek születésnap, nem életmű kiállításról van szó, az elmúlt 10+1 év alkotásaiból látható válogatás.

(A kiállítást Herth Viktória művészettörténész nyitotta meg.)

FÖLDIEK – olaj, 2010

TORZÓ – aquafortis, 2018

MOSONYI KATA

Arhívum

(Találkozások 1-4)

In m. Brassai Zoltán

1.

Közhely, de volt sorsfordító találkozásunk:
az osztály maradéka zsongott, mint a méhkas,
majd hat halottunkért egy percig némán álltunk.
Ki tudja, mit hoz a múlt? Ha nem lenne másunk,
akkor is e titkos gondolat miatt lett az a „színhely”.
Bár mindkettőnknek sokadik ‚X’ nyomta vállunk,
válások után lévén már nem gyötört a kétely.
(Aki meg akar tenni valamit, az talál rá módot,
aki nem, az talál kifogást.) Ányos „édes érzékenysége”
és a „csáthi ösztönélet” volt a valódi metely,
mely miatt, mint sokan mások, mi sem lettünk kivétel.
Hiába állt ott készenlétben a pallossal egy angyal,
hittük, befejeződött lelki honfoglalásunk. –
Aztán egyik pillanatról a másikra törlődött minden:
egy ütés a szívben, és számomra elévült a
„megérkezni és itt maradni” műmítosza,
mert lezárult végleg odüsszeuszi hányattatásunk..
Győzött az eredeti, az ősmitológia: megérkezni
és örökre elmenni. Befogad ugyan az anyaföld,
(egy idegen város); a többi már csak tautológia.

2.

Egyszer láttam, hogy E. P. végigmért.
A Párisi utcával párhuzamos közben
ült egy padon egy fiatal nővel, íróval,
nyilván. De kifelé figyelt, úgy, hogy
közben befelé fotózta a látványt: engem
és a mellettem magasodó alakot, akit jól
ismert. Rakta össze a szokatlan képet.
Ők beszélgettek közönség előtt, s most
elképedt, hogy mit keres ez itt; Ünnepi
Könyvhét a Vörösmartyn. Hja, tényleg!

Vidékre sajna késve érkeznek a könyvek,
s csak a fővárosban áll a határon túli
kiadók néhány sátora. A tömegben aztán
elkeveredtünk. Rá néhány évre végleg
lesújtott rájuk pallosával az angyal,
fájó emlékü a retinánkra ráégett.
Ők meg, ha valaha találkoznak a nemlét
terében, szóba hozzák a „kékharisnyákat”, s te
kéred: dedikálja a Márk változatot számomra,
valahogy az elmaradt. S „a kitömött hattyú”
repdes, mint „a szabadság nehéz mámora”.

3.

A sétáló utca kövezete izzott a nyárban.
A könyves szekérnél mégis órák teltek el,
mert a hely alkalmas a találkozásra, de frivol
érzés volt ott merő latyakban téblábolni,
kezet rázni a stírólő kollégákkal, bárgyú
mosolyok kíséretében. Mindenki csak a te
híres memóriádat emlegette. Hosszan tűrtem.
(Hová tesszük ezt a regiment könyvet, amit
oly könnyed mozdulattal megvettél, s csak
átlapozol, és öledbe ejtve elalszol felettük?)
És akkor valaki elsuhant mellettünk.
„Ottó, várj! Bemutatom...” – „Megy a buszom!”
mondta ő rohanvást, de „Várj! Megéri!”
F. O. lengő zakója öt méterről visszafordult:
„Hát mégis valóság? Nemcsak regélik?”
Akkor „némely részletek” megvilágosodtak, mi
„a szabadság foglyai” lettünk, s „amerikai
improvizációk” keringtek felettünk.
„But the man needs a little madness” –,
hogy újra fölmagasodjunk, ahhoz
kell egy kis őrültség, kétségtelen. –
Azóta Vendée-ban örökre lebukott a nap, s csak
egy fortepan-töredékben vagytok jelen.

4.

Mint a halál kaszája, napokra elferdültél,
hogy hulla mereven nyomd a kórházi ágyat,
szemed feszesre zárult. K. L. hiába hajolt
föléd, s zavart mosollyal szólíthatott, alulról
fölfele nézve rám a tépett zöld köpenyből

(enyém se különb, mutattam: ez itt az enyészet, akár a rothadó fű, egy „fa mitológiája”). Mára már tényleg mítosz: élt itt egy legendás memória. Négy hónappal korábban még minden friss volt, akár a ropogós ágynemű. De csak teória, hogy a közös ifjúkor is egy kapocs, amit aztán úgy szakít szét a sors, ahogy csak akar. Laci a Vár Ucca egy boltívéből kilépve botlott belénk a tomboló fényben, megölelt, mint régi barátot, bár előtte sose látott, csak szövegben léteztem, de rögvest hívott a kultúrkörökbe. Akkor még lehetett ölelni és tárlatot látogatni, még nem ismertük az országzárlatot, testközelből a karantén fogalmát se (te szerencsés vagy, ezt megúsztad –, bár évek hullnak már sírkövedre). A parkban is rólad beszélgettünk a lomb alatt. – S miféle remény ígézetében búcsúztatott barátod, miközben sírt a novemberi alkonyat? Árnyék dől most „a mitográfus” kis könyvedre. Várj még! Míg mítoszként elpecsételünk örökre.

MOHAI V. LAJOS

Négy prózai etűd

A. ÉS B.

A.

A MIKÓ UTCA LOGODINÁL VÉGGZŐDŐ LEJTŐS RÉSZE

A Mikó utca Logodinál végződő lejtős része szembefut a Vérmező sarkával, ott gurulnak le ősszel az utcai ostorlámpák fényénél kőkockákon csörgedezve a vadgesztenyék. Ide érkezem meg a hosszú lépcsősor után, ha a Várból ereszkedem alá a Krisztinába. Ezek a gyámoltalan és alig észrevehető zajok, mint apró golyóütések kisebesítik az este párás szövetét. Az érett termést szabadjára engedi a természet. A fák szolgálati ideje erre az időnyre lejárt; a közelítő tél nem tart igényt a munkájukra, csak az önvédelmet követeli meg tőlük, hogy épségben vészeljék át a földtekének ezen a pontján hosszú hónapokig kitartó hideg évszakot.

A vadgesztenyefák ezt a legcsekélyebb indulat nélkül veszik tudomásul. Hóval díszítik magukat, ha eljön az ideje. Majd némi küszködéssel ismét zöldbe borítják a koronájukat. Zöldjükön átüt az ég, és a nyár hevében a Földre költözik.

Amikor az úton odáig érek, ahol ez a gesztenyesor áll, ösztönösen figyelni kezdem ezt a helyet a fákkal. Lecövekelek a kereszteződéssel szemben, és leülök egy padra. A két rövid házsornak ebben a kicsinyke medencéjében a mérsékelt égöv minden árnyalata megfigyelhetővé válik; a színek hol elnyelik, hol visszatükrözik a nap fényét, és mindezt az évszakok forgásától teszik függővé. Ez segít engem. Ezért találok elfogadható magyarázatot

a télben celofánosan csillámló jégtócsákra,
a tavaszi sarat fölszárító szelekre,
a nérói hőséggel bágyasztó nyárra,
és az emberi világnak tartást adó ősze.

B.

VADGESZTENYÉK KOPOGNAK AZ ELVÁSOTT LÉPCSŐKÖN

A fénylő képeslapokon összefűződik a város, a széles homlokzatú házak közt résnyi ég, résnyi kékség, szinte már tapintható közelség. Érzékeinkkel fölfoghatóan finom rezgésű a levegő, a nyílt tér elviselhetőbb a mellékutcánál, a kövezet porrózsáinál a hínárosan csillámló üzletsorok.

Napok mérsékelt égövi fülledtsége helyett megnyugtató másféleség; május aranyeső, nyár, megtört fényű őszi csillag. A város egyik végétől a másikig: otthonias béke.

Hűvös józanság, remény és oltalom.

Akkor már másodszor voltam az I. P. Pavlov metrómegálló fölötti kicsinyke téren, a Jecna utca folytatásában, öt percre a Nemzeti Múzeumtól, gyalog. Mert onnan gyalog jártam mindenhová. Finoman tartózkodó őszi nap fogad, tompább, mint a perifériákon. A szeles homlokzatú házak közt szórt fény, békés magány Prágában, délután fél három tájt. Ráérősen téblábolok, de nem teszek szemrehányást magamnak. Jólesik, hogy elveszem a távolságokban, nem feszélyez semmi megszokott körülmény. Rábámulok az emberekre, zajosan és tolakodóan, mint valami kisgyerekek. Belemászik az arcomba minden mozdulat, örülök, hogy itt vagyok. Egy drogéria fölött ezüstrajzolatú üveglap, széttöredezve, a betűk szélein fekete pizok, esőtől, hólétől elkenődött fölirat. Méltósággal elhalad előttem egy villamoskocsi, a síneken homok korcog, mintha a torkom kaparna cigaretta és sör után. Előbukkan a szemközti kávéház lengőajtaja, ki-becsukódik, aztán megáll. Az élek között ujjnyi rés, innen is jól látszik. Kivehető minden: mozgás, fény, érzékeny vibrálás a tekintetekben.

Ami a halk morajlásból délután fél három tájt kivehető, az Prága, mondom.

A kora esti óra azonban fölényes és tartózkodó; ha figyelünk, rájövünk arra, hogy Prága tetőit valószínűtlenül vékony vonalakkal rajzolja körül az alkonyat, a fény hozzásimult a Slavia kávéház üvegtábláihoz, de az áradó szépség kifürkészhetetlen, mint az egyenletes zúgássá fölerősödő élet a Moldva fekete hullámaiban, ott, ahol nem is gondolnánk rá.

Amikor a Kampán, gyermekkori mesekönyvből odaragasztott paloták fölött hirtelen fölötti varázsos színeit az ég, az este kárpitjai hasadoznak. A hályogos ablakszemek mögül apró lámpák gyulladnak ki; megannyi magányos bolygó. Kilépek a Kisoldali árkádok alól a szurokkal összeeresztett kövezetre; érzem, ahogy a gótikus házsorok fölem hajolnak, és a sötétség egyre élesebb repeszei a levegőt hasogatják. Az égbolt lassan elnyeli valahány csillagát.

Egyedül vagyok, vadgesztenyék kopognak elvászott lépcsőkön.

MINDENKITŐL ELFELEDVE

Az istállók üresen álltak mindenkitől elfeledve.

Előzmények nélkül törtek rá ezek a nehéz érzések. Megfoghatatlan szomorúság. Be kellett látnia, hogy egyelőre csődöt mondott, hiába igyekszik, nem tud kiigazodni saját magán. Az est közeledtével egyre fokozódik

benne a feszült idegállapot. Jobb lesz, ha visszahúzódik a saját fészkébe, gondolta. Időnként megpaskolja az arcát, mintha borotválkozás után lenne. „Az idegek, doktor úr!”, emlékezik a borbély rekedtes hangjára. Ahogy az ablakon kibámult, kényszeredetten elmosolyodott. Egyszer úgyis vége szakad mindennek. Érezte, ahogy a múlt utánanyúlt az érzéseinek, és a hatalmába kerítette. Mintha üszkös romok között gubbasztana, mint gyerekkorában, amikor a háború sebei még nem forrtak be, és a bedőlt falú pajtákban játszott bújócskát egymagában. Kerülte az utcabeli gyerekeket, akik nélküle garázdálkodtak a környéken. Mi keresnivalója lenne velük? Ezeknek a bedőlt falú, örökké huzatos pajtáknak az árnyai azonban gyakorta kísértik ébren is. Az egyik somogyi nagybátyja a szomszéd csűrjénél zuhant le a létra kicsorbult fokáról. Szegény, szilánkosra törte a bokáját. Arról a napról minden oly túlzottan megmaradt benne, hogy erőltetnie sem kell az emlékezetét. Sebtében előjön a szörnyű eset minden mozzanata, hiába berzenkedik ellene. Behúzta a függönyt, és eloltotta az állólámpát, majdnem az egyensúlyát veszítette, amikor áthajolt a sarokba szorított karosszéken. Csak úgy érte el a kapcsolót. Közben hallgatta az eső szemerkélését a kocsiszín felől; még egyszer kipillantott az ablakon; az ég keskeny szalagja nem biztatta semmi jóval. Kíéhezett macskák nyivákolnak a távolban a kert végébe hányt korhadó gerendáknál. Befogta a külvilág zajait. A kapuszárnyak nyikorgása hullámossá alakította a csendet. A délutáni hirtelen sápadtsága jutott az eszébe tárgyalás közben. Kiszaladt a vér az arcából. Leült az asztalhoz, komótosan szétrakosgatta az iratcsomóit. Kicserepesedett ajkát megnedvesítette egy pohár állott vízzel. Beleborzongott a gondolatba, hogy holnap is a törvényszéken kezd. A hideg, csúszós folyosókra gondolt. Az épület sarkába épített csigalépcsőre gondolt. Az ürességre. A semmi érzetére, amely kerengett benne legbelül, és örökösen ismétlődött a tárnaszerű folyosókon. Reggelre jó lenne végre kialudnia magát, de tudta, hogy hiába vágyik rá, nem jön álom a szemére. Elvettek tőle valamit. Még ha ezt fél is kimondani.

Rá szakadt a keserűség.

Mintha csontjait törte volna a magány.

Emlékezett a nyöszörgő istállókra, és a szélfúttá pajtákra.

A halálra ítélt állatokra.

A levegőtlen égre.

A földszintes épületek roskatag tetőire.

A falakon a reszkető fénycsíkokra.

Az egymás hátának támaszkodó és a kertek mélyébe süppedt épületekre.

A kerges tenyerű óriásokra, akik az ég mozdíthatatlan medrében fújattak.

Csattogó lépteikre.

A haragos égre szögezett fejekre.

A remegő testekre.
A fájdalom szorította lüktető érzésekre.
Az elhanyagolt, foghíjas járdákra.
Az ijedt csöndre.
A meszelt házakon a kopár, penészvirágos falakra.
A vad, hajthatatlan emberekre.
A drótfonatú pincetorkokra.
Odébb, a hideg, mozdulatlan mezőn át a vágóhíd sírkövére.

BODRI HALÁLA

Az első kutyánk, Bodri, minthogy megveszett, és nem akartuk sintér kezére adni, a kert végében lévő diófa alatt lelte halálát. Öregapám nadrágszíjjal fojtotta meg. Az egész családot összetörte az eset. Öregapámhoz napokig nem lehetett szólni, magába fordult, pedig kemény fából faragták, átgázolt rajta a történelem, megjárt csatákat, egyik lábára megsántult, a hadifogságból kriptákban bujkálva szökött meg, sok halállal találkozott, látott gyilkolni katonákat, látott bátran meghalni embereket, és látta a gyávák szemében a félelmet, az élet sötét oldala nem volt ismeretlen előtte.

Amikor Bodrit szíjra kötve kivitte a kertbe, a kutya tudta, hogy mi következik; fejét hátravetve megfeszítette a nyakát, de nem támadott, bevárta a véget. Fekete nap volt az az életünkben. Aprócska fiú voltam, vézna, alig pislákoltt bennem az élet, Bodri volt a társam, nélküle úgy éreztem, hogy bánatos a világ: minden érzés megváltozott az kertben, minden neszt másképp hatott rám az udvarban. Zörgött az őszi avar, csörögtette a szél a leveleket, söpörte ide-oda, csikorgott a kemény bakancstalpak alatt a föld, de az egyetlen zaj, amire fölfigyeltem volna, nem hallatszott soha többé.

Öregapám nem tett semmi rosszat, azt tette, amit tennie kellett, Bodrinak így volt ez elrendelve, a legrosszabbtól, a sintértől megmenekült. Én abban az évben kezdtem el az iskolát a Teleki utcai alsó tagozaton. Szerettem az olajszagú padlót, a tanulás varázsát ott éreztem meg, a tudás első morzsáit azonban Öregapám mellett szedegettem föl, hármában Bodrival, abban a bódulatban, amit egy kutya a jelenlétével megszerez.

Telt az idő, a mi kis városszéli rezervátumunkat körbeépítette a város, aztán fölszámolta a régi kertet, a régi utcát. Mielőtt végleg elköltöztünk volna, a diófát kivágtuk. Nehezünkre esett, kényszerűségből tettük, ahogy kényszerűségből következett be Bodri halála is. Fojtogató érzés volt; az marad örökre.

TÚLVILÁGI LAKÓ

Amikor elkezdett kihűlni a teste, azon gondolkodtam: van-e reményte-
lenebb a halálnál?

Éreztem, nincs mibe hinnem; egyik vagyunk, kik a Föld porához tarto-
zunk. A fenyőfák tűlevelein áttörő napsugarak súlya ráakódott a szívem-
re, és mindörökre ottmaradt.

A halottas ágyból kinéztem a hőségben fuldokló kertre: minden élet-
nek és halálnak közös a medre, visszhangzott bennem. Elvékonyodva fe-
küdt karjaim közt a teste. Csont és bőr volt. Kínok kiállta öregség után
kilobbant sejtsomó, már nem kutya, hanem túlvilági lakó.

A végzet elfogadhatatlan; nincs magyarázat rá. Halott már, mondtam
magamnak, s túl van mindenben. Visszafelé fut, elérhetetlenül, az idő mos-
tantól velem.

Pereg a homokóra, kiült az ég homlokára néhány koszlott felhő, túlvi-
lági tócsa, az ég épphogy elsötétült, de nem esett, az élet volt bágyadt és
elesett. Megásott sír várta a dombtetőn, amikor a ciprusok alá temetni
vittük. Porhüvelye fölött hamarosan bezárult a föld. A halottak hosszú
álmukat alusszák. Szél és szellő egyre megy: elmerülnek az örök álomban.
A kertkapun túl az élet folyt tovább; a délelőtti lassan fölváltotta a dél-
után. E pillanattól minden nélküle volt már, ahogy egyszer majd minden
nélkülem is lesz.

Sablonokba fagy az emlékezet.

KILIÁN LÁSZLÓ

Legenda a mosdatott kőszikláról

Legalább egy csakrája biztosan adatott Veszprémnek. A csakra testi momentum – Veszprém korpuszán találhatunk egy rendkívüli pontot. Amúgy topográfiailag. Ez pedig a Séd legmeredekebb kanyarulata a város szívében. A csakra kristálynak, ékkőnek vagy keréknek mondatik a hagyomány szerint. Ékesség ez a kanyar. Ékesség és kerék. Az, mert kanyarodik. Ha akarom, forog. A csakráról azt mondják a régi, keleti érintettségűek: ha az óra járásával megegyező irányban fordul/kanyarodik, akkor nyel. Energiát, kisugárzást, erőt. Amennyiben az órajáráshoz képest ellentétesen mozog, abban az esetben ont. Készítést, titokzatos hevületet vagy rejtekező képességet.

Ekként kívánatos megtenni a veszpréminek, a várossal közelebbi szakralitásra hajlandó teremtménynek, hogy zarándoklatot tegyen oda. A titokzatos csakrához. De hol is lenne ez pontosan? A Fejes-völgy északi torkolatánál halad el enyhe ívvel a Séd, egészen a Benedek-hegy lábához, annak is déli tövéhez, ahonnan hűen a sziklavonulat alján folydogál végig, egészen e meredély északi széléig. Itt kanyarodik el szinte hajtűélesen, keletre, majd délre. Na, ez a hajmeresztő irányváltás maga a csakra. A hegyes belesajdulás a kő tövébe. Ahol és amikor az évszázadok ugyanúgy elcsodálkoznak, mint a fizika szigora. A Séd nagy sietségében meggondolja magát, felfele csap, aztán sarkon fordul. Ott a csakránál. Az órajárása szerint. Erőt nyelni, erőt nyerni.

A Benedek-hegy pedig a szó szoros értelmében belebotlik a patakba. Belebotlik, belesajdul. Erről Cholnoky Jenő azt írja, hogy a Sédet a tőle északabbról alányomuló törmelék és hordalék szorította oly erősen a dolomitmeredély aljához, amelyet annyira alámosott: a szikla felsőbb tömbje egyensúlyát veszítette és aláhengeredett. A víz ekként már a felmagasló hegy tornya és az alászakadt háznyi tömb között siet tovább útján. A földrajztudós abban látja a történet bizonyítékát, hogy a tömb vonalas mintázata más fekvésű vagy szögű, mint a hegytorony mintázatvonala. Magyarán a Séd ahelyett, hogy medret vájt volna a szikla vonulatába, ahelyett, hogy fentről heverte volna ki a maga helyét, inkább a köves vonulat talpa alól húzta ki a talajt. Botlik és sajdul a Benedek-hegy. És tessék, napjainkban amúgy a kőtestbe egy árva, de makacs juhar félkézzel úgy kapaszkodik bele évtizedek óta, hogy álljon az idő. A szirt örök billenésben, a fa rajta örök újjászületésben hajt ágat levelet, szórja ikerlependékeit ősről ősre.

Látványos és rejtelmes a hegy és a külön sziklatömb között szilaj fordulású patak, felette a zuhantával dacoló fa. Csakra, ha mondom. Hát

még ha azt is tudom, eleink is bírtak erről némi sejtelemmel, a közelben kelepelt a legtöbb vízialom egykor, holott a Séd a városban és rajta kívül is számos molnárnak adott megélhetést. Hát még ha azt is tudom e tájékról: a nagy csakra nyugati szomszédságában épült az a kolostor, melyben Árpádházi Szent Margit nevelkedett, mely apácazárda romjai máig figyelmeztetnek – a hely szelleme ragaszkodik. Szeszélyesen kötődik a saját szenvedélyéhez.

Az erecskéket, csermelyeket, patakokat, folyókat, folyamokat a jelképek értelmezésében avatottak szellemi örökségünkre is alapozva úgy tekintik, mint amik mozgásuk révén hímneműek. A vándorló vizek szeleburdi legénykék vagy tisztos bátyók, ennek megfelelően az álló vizek lánykák, nimfák, anyák, mamácskák. Ezeknek figyelembevételével a Séd lehet akár epekvő ifjanc is, aki szerenádozni jött a völgybe. Kitérőt tett ezért, hiszen a városba északról jön meg, a városból északra megy el. A kalandról ki tudhatná, dallamai a fülemüléket altatja-e vagy fülemülék andalítják el a hely szellemét és az udvarolni térült gáláns lovagocskát.

Veszprém csakrája tehát patazkik. Minden követ megmozgat. Forgat, mint víz a malomkereket. Egyszer szentséges, máskor pedig teszi a szépet... vagy neki teszik a szépet?

(Megjelent a vehir.hu portálon)

PANNON TÁJ - vegyes, 2010

LENCSES KÁROLY

Városi idill

Elolt a hajnal. Szemeim fáradt kitüremkedései az éjnek.
Hervadt csokor szalmatapintás a szürke ég. Füstöl.
Koldus húzódik be a sarokba. Felhajtott kabátgallér.
Leért pillantás. Aggat kirakatba az utcalámpa, hajlongó neonfényt.

Galambok. Galambhuhogás. Visszaszenderült reggel. Várakozás.
A közeli ház tetején turbékoló közöny lesi a buszt a kereszteződésben.
Húzódznak a szagok. Közel-közel, és a jajongó fák sisteregnek.
Kísértő szél.

Messze a tegnap. Vele nyel nagyot a holnap újra – újra...
Szárítkozó csillagok. Vemhes világ. Visít segítségért a koraszült
elázott papírlap. Szerelmi vallomás. Úton maradt megérkezések.
Összefolyt betűk. Rajz, rend, felhőben látott kép. Fény tűz át. Karc.

Elolt a hajnal. Derűs langyos reggel tápáskodik egy kivetítőn.
A ház fala sápadt. Színes film a homlokán.
Nyafog a széztűzött magány. Végül bármerre mész felfal a városi idill.

Vándor mutatványosok

Majmok tekernek egykerekű biciklin. Hosszú
barna farkuk a hátukra kunkorodik. Kék pantalló.
Köpcös erőművész nagy bajusz, amit pödörni kell
Táncol egy lány mellette, olyan tízenféle ezüst testnadrág
Tapadó felső. Vékony, mint a nádszál.

Lola a hárommellű nő. Bob a kardnyelő.
A vidámparkban külön szám a mutáció.
Guminő kizárólag a szemnek. Meztelen mert szőrös,
mint a farkasok. Lábát a nyakán tekeri át.
Falábon egyensúlyoz egy félszemű kalóz tetovált karjával kalimpál.

A vattacukoráros még az utadba kerül. De elhal
a zsi bongás. A jó sátra a háttérben áll.

Leeresztve a könnyű sátorajtó. S csend ül meg. A távolban
Úgy zsong a tömeg, mint a tenger morajlik
Kihalt éjszakán.

Azt mondják, nem kell fizetni. A fizetség
Mindössze valami, ami fontos neked.
Egy régi kép. Eljegyzési gyűrű nem a karát
érdekes, hanem, hogy ott hagyod e cserébe!
A kérdés: akarod hallani?

PRIMORDIÁLIS FEJ – kerámia, 2019

KIRILLA TERÉZ

Szélcsend

Az éj falán kérges dudorokban
kitüremkedve száradt a vajszín tér.
Hajlatain sután botladoztak
a szintúgy fehér szárnyú angyaltestek.

Alászálltak a szenvedély üregeibe,
hogy kiűzzék onnan a koldusokat.
A szendergő szemhéjakra ólmot öntöttek,
elnémították a fáradt mormolást.

Istenre gondoltak közben, amíg
átítatódtak emberi lélegzettel.
Csend égette leheletfüzérek.

A nyílásokban fel-feltűnt Jeruzsálem,
az égi város. Hóüveg utcáin halottak
kopogtak, egymás kőnevét kiáltozván.

Társként szegődtél...

fekete lovak vágattak a hófödte sziklákon át,
magukkal vittek a mustársárga
ágakkal égre kapaszkodó, csavart fák
kertjébe, ahol élő még nem járt,
csak a maszkba préselt holtak, akiket senki sem ismert.

Duzzadó angyalszárnyon hajtottak a lelkek az égre,
kötélen száradó lepedővásznat dagaszt így a szél,

a megbélyegzett élet történetét kenyérként osztja
Isten a mennyben, a kerubok közt,
nem ítél, hallgat a szenvedő alanyról,

te is végül a halott csendjének
fokával mérted az időt, bukásának ütemével,
a sötét, tűgombnyi pontok szerint,

vakító magnóliafelhőbe szórva
az ő világosságában részesültél.

SZENTGYÖRGYI LÁSZLÓ

Széki Réka feltámadása

Ilyen fáradtan, kimerülten Réka még soha nem ébredt: egész éjszaka rémálmok gyötörték, hányatott ifjúságának kellemetlen emlékei tértek vissza, igaz, teljesen más, mintha szerkesztett formában. Az egészzet csak fokozta, hogy időnként arra ébredt, kiverte a verejték, ilyenkor levegő után kapkodott, s már-már olyan érzése támadt, hogy menten megsemmisül, ha nem jut friss levegőhöz. Kikászálódott ágyából, kábultan, remegő lábakkal az ablakhoz támolgott. Rövid ideig bizonytalanul matatott a kilincs körül, majd nehezen, minden erejét összeszedve lenyomta, sarkig kitarva annak mindkét szárnyát.

Az arcába zúduló friss levegő megnyugtatta, érezte, amint felszárad rajta a hideg verejték, valamiféle borzongás fut végig tarkójától a gerincén keresztül egészen a lábszáráig. Percekig állt az ablakban, s próbálta eldönteni: álom vagy valóság, aminek éppen foglya. Mert folyamatosan visszatérő álmaiban rendre olykor rabként, olykor túszként tartják fogva valami Isten háta mögötti anatóliai faluban. Kétségbeejtette a tudat: reménye sem lehet, hogy valaki kifizesse a váltságdíjat. De volt olyan álma is, amelyben egy háremben élt, a bég sokadik feleségeként, akivel semmilyen általa ismert nyelven sem tudott értekezni.

Amíg a fürdőszobában készülődött, gondolatban végigfutotta az előtte álló nap teendőit. – Még nem késő, még mindig lemondhatom az utat – vigasztalta magát. Alig öltözött föl, máris kiverte a verejték, érezte, amint nyakszirtjén, halántékán, haja között elindul a kellemetlen áradat, s attól félt, menten belefulladás. Lehuppant az ebédlő hatalmas asztala mellé, a lány által előkészített szokásos reggelijének – pirítós, lágytojás, sajtok, méz – már a látványától is felfordult a gyomra.

Mozdulatlanul ült az asztal mellett, kétségbeejtő gyengeség telepedett rá, képtelen volt bármi után is nyúlni. Aztán, végtelennek tűnő percek után, mégiscsak megivott egy pohár narancslevet, majd még egyet. Tekintete az ebédlő faliórájára tévedt: hajnali fél négy volt. – Azonnal indulnom kell! – adta ki önmagának a parancsot nem túl határozottan. Az ajtóból még visszanézett, hogy mindent rendben hagy-e, tekintetével önkéntelenül a lányt kereste, akit ezúttal határozottan arra utasított, hogy elő ne merjen merészkedni, hisz előző nap már mindent előkészített, becsomagolt. Utazótáskáját maga cipelte ki a bejárat előtt várakozó autóhoz, amely előtt már ott várakozott Mustafa, a sofőr.

– Jó reggelt, hölgyem, indulhatunk? – köszöntötte a hűséges barátnak, már-már családtagnak számító gépkocsivezető.

– Induljunk, Mustafa, irány a reptér! – adta ki az utasítást Réka.

*

Minden a Kárpátok karéjában fekvő székelyföldi kisvárosban indult, ahol a kétgyerekes Széki család csendesen, szerényen élte a múlt század hatvanas, hetvenes éveinek szürke mindennapjait. – Nem voltunk sem gazdagabbak, sem szegényebbek azoknál, akiknek sorsán osztoztunk – mesélte Réka élete másik színhelyén, az egykor Székelyföld gazdasági és kulturális központjának tekintett szinte nagyvárosban. – Akár boldognak is nevezhetném az akkori állapotunkat, tekintve, hogy teljes volt a család – merengett vissza az alig tíz évvel korábbi időkbe.

Hirtelen vált köddé az idill, azaz a boldog családi élet: a szülők hazafelé úton egy tengerparti nyaralásból közúti balesetet szenvedtek, hiába szállították a brassói kórházba, nem tudták megmenteni az életüket. A tragédiáról a gyerekek – Réka és a nála négy évvel fiatalabb öccse – sokáig nem tudtak. – Tizennégy voltam én, az öcsém tíz, kamaszok vagy még azok sem, annak ellenére, hogy nem mondták meg napra, órára, mikor érkeznek, mi sejtettük, hogy már vissza kellett volna térniük, de rosszra, főleg a legrosszabbra azért nem gondoltunk – mesélte.

Aztán a temetés napjának előestéjén kénytelen-kelletlen ismertetniük kellett a gyerekekkel, mi történt. A tragédia szörnyű híre nem egyformán érintette őket, legalábbis nem egyformán reagáltak rá: Réka összetört, napokig nem lehetett lelket verni belé, csak sírt, olykor meg toporzékolt, hogy hagyják békén, ha netán vigasztalni próbálták. Tamás öccse csendesen, rezignáltan viszonyult a tragédiához, magába zárkózott, s próbált úgy tenni, mintha nem történt volna semmi. Hogy mi folyhatott le a zsenge életkorú gyermekemberek lelkében, annak csak Isten a megmondhatója. Esetleg egy-egy hozzáértő lélekbúvár.

A trauma, amit a szülők elvesztése okozott, elsősorban Rékát viselte meg. – Úgy éreztem, összeomlott egy világ körülöttem, az én világom, s nemcsak összeomlott, hanem maga alá is temetett – próbálta jellemezni akkori lelkiállapotát. Az árvákat az édesanya gyerektelen nővére és családja gyámsága alá helyezték. – Megvolt mindenünk, legalábbis anyagi értelemben, de a szüleinket – még így utólag, az idő múltával is így látom –, nem tudta pótolni – mondta szomorúan az asszony. A szeretet hiánya, a kitaszítottság érzése pedig szinte kényszerítette a lázadásra. Kamaszos dühvel és elszántsággal ott kereste a kitűnés lehetőségét, ahol éppen mutatkozni látszott. Mindegy, hogy mivel, csak magára terelje a felnőttek, osztálytársak, barátok figyelmét.

Az ártatlan diákcsinnyeket kevésbé ártatlanok követték: féktelen bulik, éjszakai kimaradozások, iskolakerülés, míg végül egy jó dumájú kolozsvári egyetemistával való egyhetes hargitai kaland tette lehetetlenné a nagynénivel való további együttélést. Eget verő családi cirkusz, a rokonok „rögtön-

ítélő” tanácsának összehívása után, a család javaslatára a gyámügy döntött: Rékának a tanév hátralevő idejére bentlakásba kell költöznie. – Kézze-láb-bal tiltakoztam ez ellen – mesélte a „beutált”, s miután nem sikerült meggyőznie a nagynénit, hogy megjavul, egy éjszaka az ablakon át kiszökött annak védőszárnyai alól, s meg sem állt Székelyföld egykori fővárosáig.

*

A város teljesen ismeretlen volt Réka számára, egyetlen rokona, egy távoli nagybácsi élt itt román feleségével, akik nagyot néztek, amikor bezörgetett az ajtajukon. Nem ismerték a helyzetét, azt hitték, néhány nap elteltével jobb belátásra tér, s önként hazamegy. Esetleg érte jön a nagynéni, vagy valaki a rokonok közül. Az első napokban járta a várost, ismerkedett új környezetével, pénze nem sok volt, szinte semennyi, ezért meg-meghívatta magát újdonsült ismerőseivel. Nagylelkű fiúk, érettebb férfiak kerültek mindig, alkalom és idő pedig volt bőven.

Ekkor jött össze későbbi férjével is. Első látásra szerelmes lett Péterbe, alig két hónappal megismerkedésük után össze is házasodtak. – Nekem sürgős volt, ha nem akartam hazatérni, Pétert meg az apja sürgette, nyilván a remélt örökség ígézetében – foglalta össze Réka. – Egykori apósomhoz fogható haszonleső és kéjenc alakkal azóta sem találkoztam – tette hozzá. Péterrel eleinte jól kijöttek, a férfit nem a kemény emberek fájából faragták, legnagyobb hiányosságaként azt rótta fel Réka, hogy könnyen befolyásolható volt, elsősorban szülei által, akiknek vakon hitt, sőt engedelmeskedett. Ebből adódott válásuk oka is.

Házasságuk első időszakában a férje szüleinél laktak, ott született gyermekük is, Kispéter. Ekkor történt, hogy az öreg – friss nyugdíjas volt már akkoriban –, kihasználva az alkalmat, hogy ketten tartózkodnak a lakásban, molesztálni próbálta. Az eset hangos veszekedéssel végződött, Réka elmondta Péternek, mi történt, az kérdőre vonta apját, aki természetesen letagadta. – Péter meg, hát ő az apjának hitt, nem nekem, ekkor indult el házasságunk a romlás útján – foglalta össze az asszony. Ezen az sem segített, hogy a Réka örökségéből egy központi tömbházlakást vásároltak – mint később kiderült: az após nevére –, s külön költöztek.

Az após folyamatosan zaklatta menyét, ellenőrizte, mondván, anyaként képtelen megfelelően ellátni az ő unokáját. Péter pedig hallgatott, egyre többször nézett a pohár fenekére, ki-kimaradozott, inkább szüleinél aludt, mint otthon. Az após nyomására férje benyújtotta a válókeresetet, a bíróság pedig Réka hibájából mondta ki a házasság felbontását, következőképpen a gyerek felügyeleti jogát is az apának ítélte. – Akkor derült ki az is, hogy az öreg a saját nevére vásárolta meg a lakást. Szerzteágazó szekus kapcsolatai révén ezt is képes volt elintézni – magyarázta. Az após a vágóhídon volt valami főnököféle, az akkori időkben pedig egy-egy táska hússal mindent el lehetett intézni.

Azt is, hogy menyét – a gyereknevelés miatti igazolatlan hiányzásai okán – rúgják ki a munkahelyéről. Ami azt jelentette, hogy Réka – legalábbis egy ideig – elveszítette minden reményét, hogy visszaszerezze a gyereke felügyeleti jogát. Következő lépésként az após érvényesítette tulajdonosi jogait a lakás felett: kirúgatta Rékát az örökségéből származott pénzen vásárolt lakásból. – Szó szerint hajléktalanná váltam – vonta meg élete legnehezebb szakaszának mérlegét.

Nehéz idők köszöntöttek Rékára: egy ideig egykori kolléganőjénél húzta meg magát. Ekkor kényszerült – egzisztenciális okokból persze – olyan dolgokra, amikre a mai napig restellkedve gondol vissza, olyan kapcsolatokba, amiket ma már nem vállalna, amik ellen erkölcsi érzéke a mai napig berzenkedik. Kihasználták és a maga módján ő is igyekezett kihasználni másokat. – Egyik férfi ágyából a másikba kerültem, szédületes iramban folyt mindez, minden új kapcsolatban a reményt kerestem, miközben lelkem mélyén éreztem, hogy nincs ez így jól. Olyan kompromisszumokat kötöttem, amiket nem lenne szabad senkinek sem, s mindezt abban a reményben tettem, hogy egyszer visszakaphassam a gyermekem – jellemezte akkori kilátástalan helyzetét.

*

Az asszony számára a hobbija jelentette a mentőövet: az ügyes kezű Réka gyermekkorától festegetett, bár iskolában soha nem tanulta a szakmát. Így ismerkedett meg a városszéli tömbházak egyikének földszintjén giccseket forgalmazó öregúrral, aki, miután meggyőződött, hogy a nő érteget a festészethez, sőt rajzolni is tud, munkát ajánlott neki. A színes képek mentesek voltak mindenféle művészi értéktől, egyetlen erényük, hogy gazdára találtak. Az öreg kiterjedt vevőkörrel rendelkezett, az ország minden tájáról érkeztek a „kuncsaftok”, megrendelésre is szállított. Mindenféle igényt kielégített, az ízléstelenségnek nem volt határa, csak ára.

Réka kezdetben még próbálkozott rendes, azaz nyolcórás munkát találni, aztán belenyugodott sorsába, némileg meg is barátkozott a gondolattal, hogy neki csak ennyi jutott az élettől. Haza nem akart költözni, nem is látták volna szívesen, híre lett a településen, mint a rosszféle nőknek. Az apósa közvetlen módon járult hozzá a befektetéséhez, terjesztette a pletykát, mint egy minden lében kanál vénasszony. – Nagy intrikus volt az öreg, az biztos, hazudott is mint a vízfolyás – mesélte az asszony. Közben a fiát is összeboronálta egy ugyanabban a kisvárosban lakó nővel, mint ahonnan Réka származik. A gyerek a nagyszülőktől az újraházasodott apjához került, az anya hiába próbálkozott, képtelen volt jobb belátásra bírni a férfit, aki továbbra sem tette lehetővé, hogy gyakrabban láthassa a fiúcskát.

Másfél esztendeig festette a giccseket, nyomta az ipart, az öreg keveset ugyan, de rendszeresen fizetett. Ha nem is jól, de csak sikerült valahogy megélnie. Aztán egy alkalommal az öreg giccsárusnál megismerkedett

egy neves bukaresti festővel. Sokat beszélgettek, aminek az lett a vége, hogy a kiállításra készülő menő művésszel megegyeztek: ő lakást biztosít neki, Réka meg az addigiak sokszorosáért négerként festeget, természetesen a művész stílusában. Az asszony kapva kapott a lehetőség után, annál is inkább, mert nagyon szeretett volna már szabadulni a városból, ahol annyi csalódás érte.

A bukaresti kalandra közvetlenül a rendszerváltás utáni időkben került sor, amikor az emberek kezdtek mindenfelé utazgatni, a fővárosiak és a déli megyék lakói főleg Törökországba. Így tett Réka is.

*

Első törökországi útja teljesen felforgatta korábbi életét, Isztambulba bevásárolni jártak akkoriban a kisemberek, az árut aztán itthon szép haszonnal továbbadták. Sok jelentős vagyon keletkezésének kiindulópontja a város. Réka maga is azzal a szándékkal indult útnak, hogy esetleg ő is megpróbálja. Hátha sikerül. Annak ellenére, hogy szikrányi üzleti hajlammal sem ajándékozta (vagy sújtotta) a Fennvaló. Az egyiptomi bazár környékén járt, az iránt érdeklődött volna, hogy mit mennyiért árulnak, mit lenne érdemes megvásárolni, amit majd jelentősebb haszonnal tovább is lehetne adni.

– Ott mászkálok, amikor egyszercsak egy műkereskedés vagy mi bejárata előtt találok magam – kezdett a történetbe Réka. – Gondolom, belépek körülnézni, miket árulnak ott – folytatta. – Hát, bizony nem sokban különbözött a jó öreg giccsboltjától, legfenneb az árak voltak nagyságrenddel magasabbak, a minőség alig különbözött – foglalta össze az asszony. A török kereskedő nem hazudtolta meg a róluk kialakult képet, mindenképpen rá akart tukmálni egy „alkotást”, méghozzá a legízleltelenebbek közül. – Ahogy ott állok és próbálok ellenállni a csábításnak, a rábeszélésnek, megvillan az agyamban az ötlet: mondom, olyan képeket én is tudok festeni, méghozzá fele annyiért, mint amennyit ő leperkált az „alkotónak” – mesélte tovább a történetet.

Megegyeztek, hogy megér egy próbát: néhány nap múlva Réka be is mutatta a termést. A kereskedő igen meg volt elégedve, azonnal meg is egyeztek, még egy szobácskát is kapott az üzlet feletti lakrészből, hogy közel legyen. Egycsapásra megváltozott az élete, elindult egy felfele ívelő szakaszon, aminek a végére megkapta a gyereket is. Az történt ugyanis, hogy volt férje hirtelen meghalt, a kiskorú gyerektől pedig örömmel és gyorsan vált meg a mostoha. Közben Réka megismerkedett egy török üzletemberrel, aki üzlettársává emelte, kezdetben egy gyógyszerforgalmazó cég, majd egy gyógyszergyár társtulajdonosa lett az asszony, de számos vállalkozásban is szerzett tulajdonrészeket. Házasságot egyikük sem akart kötni, jól megvoltak, hosszú ideig tartott a kapcsolat, amíg egyszer a férfi úgy döntött, családot alapít, s elköltözött Dél-Amerikába.

Réka időközben elvégezte a szépművészeti akadémiát, festeget azóta is, egyéni tárlata is volt már néhány. Neve kezd jól csengeni az isztambuli művészi körökben. Közben átköltözött a fővárosba, ahol most a fia viszi a vállalkozásokat, ő többnyire a városközeli nyaralójában tölti a napjait, sehova nem jár, visszahúzódó életet él. Haza azóta sem kíváncszott, legfeljebb Budapestig merészkedett, ahova üzleti ügyeit járt intézni. Mostanig.

*

A gépkocsi a hajnali órákra jellemző gyéresebb forgalom közepette, no meg Mustafa gyakorlott és tapasztalt vezetésének köszönhetően gyorsan haladt Ankara útjain célja, az Esenboga repülőtér felé. Réka a hátsó ülésen pocsékul érezte magát, korábbi szokásától eltérően ezúttal mélyen hallgatott, folyamatos émelygést, mellkasán, nyakán ugyan nem kibíratlan, de zavaró szorítást érzett.

Mustafa aggódva figyelte a visszapillantó tükörből az asszonyt, s azon gondolkodott: tapintatlanság-e megzavarni csendes, de látható szenvedésében?

– Jól van, főnök? – szánta rá magát végül.

– Nem a legjobban, barátom – felelte Réka. – Már néhány napja tart ez, tudod, amióta elhatároztam magam az utazásra.

A sofőrnek fogalma sem volt, mióta és mennyire van rosszul a főnöke, pusztán illendőségből érdeklődött, mert szemmel láthatóan rossz bőrben látta Rékát.

– Nem volna jó lemondania az utazást? – kérdezte, hogy jelezze, nem közömbös számára a hogyléte.

– Á dehogy, biztosan az utazás okozta izgalmak kavartak fel, de amint felszáll a gép, minden elmúlik – felelte Réka nem túl meggyőző hangon.

Az Esenboga repülőtéren semmi sem idézte a korai napszakot, itt soha nem állt meg az élet, szüntelen lüktetésben teltek az órák, az utasok érkeztek vagy távoztak, hosszabb-rövidebb ideig tartó várakozás után felszálltak, hogy valahol majd leszálljanak. Hogy közülük hányan mondhatják el magukról: megérkeztem – azt nehezen lehetne megmondani.

Széki Réka egyszer megtehetette: másfél évtizede landolt a gépe Ankarában, azóta itt él. Az első évtized során ugyan többször is repült üzleti ügyben Budapestre, de ha tehetette, nem időzött a kellerénél többet távol választott otthonától. Szülőföldjén, Székelyföldön legalább két évtizede nem járt. Pedig megtehetette volna, ideje és pénze is megvolt rá, de ő nem kíváncszott soha „haza”. Miért is, hisz az mindig mostohán bánt vele. Legalábbis így gondolta. Megalázó élményekkel, kellemetlen emlékekkel látta el.

Hirtelen újra erős rosszullét tört rá: gyomra felől a mellkasa felé erős nyomást érzett, zihálva lélegzett, blúza, minden fehérneműje csuromvisszával vált a hideg patakokként testén végigömlő verejtéktől. Tudta, az

infarktus tünetei ezek. Egyszerre bő sugárban tört fel belőle a hányás, s miközben eszméletét veszítette, még érezte, amint valakik a mellkasára ejtik anyja sírjának betonfedelét. Gyakran visszatérő álma volt ez.

– Asszonyom, rosszul van? – hallotta nagyon távolról, de képtelen volt a kérdésre válaszolni. Csak a kibírhatatlan terhet érezte mellkasán, a hasító fájdalmat.

Aztán semmit.

GROTESZK II. (PLAKÁTMAGÁNY) – bronz, mészkő, 2020

SZILÁGYI MÁTÉ

Félcédulák

utálom az ébredést, mindig
egy újabb csepp
ördögvér

a nyelvem alatt –
nincsenek új imák, de
van új

apám –
az a kócos, bőrtönszürke szellem,
az a lakásunkba

költözött,
a szekrényből kísért.
mit is mondhatnék? – egy

mágnes vagyok, én
vonzom a függőket és
gyűjtöm

a függőségeket.
csak a füst mögül előbújt, meztelen
féligazság, de

nekem már szót fogad az Isten is.
és anyám, anyám,
anyám az Úr

arca, de ő is
elfordul, amikor bűnt
követek el.

de hát félárva vagyok –
egy félárva mindent
megtehet,

nem?
kaptam hozzá segílyt is –
harmincezer

forint, ennyit
nem megért egy halál?
ebből a pénzből

magam elé hánytam, most
pangás és suttogás
az erkélyen, a

lakótelep visszhangzik –
valaki a távolból kiált,
valaki nevet,

valaki sóhajt, ez öcsém,
valaki sír, ez anyám,
majd

nagyapám lehelete, ez
a halál szele, a
férfisors –

mégis mi közünk a békéhez?
csak a bűn, bűn,
bűnhődés,

a fogcsikorgatás, a türelmetlen
várakozás, hogy
végre

megváltsanak minket.

Apám egy angyal

a pohár alja – majd
fogcsikorgatva a csipkebogyósín.
a csillogó szem,

csökkenő vérnyomás, szűk
pupillák – az utcai lámpák
megvilágítják.

átkelek valami folyó partján –
testetlen, éji
zuhogás.

anyám lenne az? olyan:
vízszintes, lassú
Rebeka-tánc.

a semmiből jön apám –
átgázol a vízen,
megtalál.

ismerem ezt a vicsorítást,
a méregfogakat – vérben úszó
Isten-szemeket.

szörnyeteg? –
véreskezű madáralak,
csapkodó szárny,

az autoritás hírnöke –
erős markába szorulok,
a karmai közé.

hogy is hívják? – Samael,
mérge az Úrnak.
fojtogató

szesz,
fehérköpenyes
emberemlékezet.

áldást követelek –
mindent, ami jár nekem.
arca

a Seregek Ura
arca –
jól ismerem:

pusztító mennykő,
dühöngő imádat.
és megfeszülő

izmok.
nem engedjük egymást.
áldását akarom,

az őszinte szeretetét.
Ő a bűnbocsánatot,
a csaló

vezeclését.
ez hajnalig tart –
halkan csorog a folyó.

gyenge vagyok, magányszívű, és
a csípőm már Jákob-csípő –

angyalapám
a forgócsontomról szopogatja le az inat.

TÖNKÖL JÓZSEF
(1947–2021)

Minden jót az udvarotokba

Húvös kútból húzom a vizet, és földézem a fény dombjait,
hiszen már régen senkim sincs nekem a szőlőhegyen,
lemostam magamról a szétszakadt tengert,
olyannak látlak, mint az isteneket, akik az égben lakoznak,
kibontott mellű anyámnak harmat verte alma az arca,
azt gondolom, minden jót az udvarotokba,
ludat, búzát, bort, vaját és mézet,
így állok, arccal bezárt ajtónak fordítva, hajdani vándor,
aki katonaként Veszprém utcáit bejárta,
aki hírt hoz bálnákat, delfineket megölő halászhálókról,
temetőkről, hol sóska, krizantém, ciprus, csalán nőtt,
tudomásotokra jut sok minden, elszenvedett vereség,
százféle vírus, téboly, tűz, vétek és szörnyedés,
legtöbbször csak elszomorodtok a ködlő dűlővég útjánál,
mikor rekedt szavakkal a faluba érkeztek,
nem a látvány, hanem a szülőföld a fontos, a gyökerek,
elment Vincze János meg Kiss Mária,
el Toldi Teréz és el a többiek, társak, barátok, ismerősök,
az Alsó utca, a Csapás lakói lassan elkorhadnak,
tovább így engem a majoriak sem szerethetnek, nem hát,
az öregeken kívül még ki tud, ki tudott egyáltalán róluk,
töprengő szellemmel élünk még és emlékezünk,
valahányszor szóba kerülnek azok az öldöklő idők,
a színek, melyek folyton elfakulnak, egész éjjel utazunk,
megyünk a hegyre, jönnek szemből a halottak,
jönnek, múlnak, maradnak, nézegetik magukat,
a sírokból kidobálták az imakönyveket, csizmákat,
és dörgöli bozót a pincéket, hordókat, órákat, percekét,
melyek várakozással telnek: hátha betoppan valaki,
akinek el lehet még mondani, hogy is volt az,
amikor minden csupasz lett Szitamajorban,
amikor elsírta magát valaki a Himnusz éneklése közben,
tenger, te segíts! ha meg kell halni, ha majd meghalunk,
úgy menjünk el innen görbülő háttal,
mint a Göncöl vasalt rúdjaiba fogott lovak,
a fejünket megzavaró, hasunkat fölkaparó hóbőrrű méhek.

Nagy szélfúvásokban lebegsz

Ne szólj a szökő hold és az almafák virágzásáról, aszályról,
az emlékeim borostyánba zárt cserebogarak,
neked nem jutott ilyen, dúló szelekből kihullsz,
horzsolódva partra, kikötőbe, de aztán miért, nem tudod,
vacsorára nem jössz, s lehet, hogy éjszakára is kimaradsz,
és nem félhetsz attól, hogy megnézd a csengettyűket,
falat, fákat, köveket, ahol legmagasabb a domb,
legszebb a templom oltárképe a herceggel s a liliomokkal,
az ilyen őszi ünnepen a városból érkezel,
mint a doboknak parancsoló őrült vörös, Ginger Baker,

nagy szélfúvásokban lebegsz, testvérem vagy a táncban,
hajadat Imre-nap borzolja meg, nem kérdek tőled semmit,
nem irigylem, amid van, nem szólok, szédülök, félek,
hátha könnyedén dobod vissza a szavakat, hold, almafa,
blúz, vándorlás, száműzött, gyász, szerelem, hit,
hátha egyszer szól a kakas már, majd virrad már,
és temet minket az álom, a húsunkat, a levegőt, a verset,
annyi biztos, hogy lábon kihordott infarktusokkal élünk,
annyi itt a bénulás, bolondokháza, nélkülözés, éhezés,
mire várunk? hogy vigyázzunk életre, halálra, útkeresztre?

Az a nehéz: elszakadni elkerülhetetlenül.

Minek daltalan kolomp a málló szőrű csordának, ha nincs,
ki vagyok én, ha szerelemmel meggyűlöl engem a páskom?

SZÁMUNK SZERZŐI

Pollágh Péter (1979, Tataháza) József Attila-díjas költő, esszéista, szerkesztő. Budapesten él.

Röhrig Eszter (1954, Budapest) író, idegenvezetőként dolgozik.

Nagy Lea (2000, Szolnok) költő. Balett- és fest. Az EH Akadémia hallgatója. Budapesten él.

Törteli Réka (2000, Zenta) az Újvidéki Képzőművészeti Akadémián festészetet tanul.

Vasas Tamás (1989, Debrecen) költő, slammer, rajzoló. Jogi és teológiai egyetemet végzett. PhD doktori iskola hallgatója. Budapesten él.

Szeles Judit (1969, Csenger) a nyíregyházi tanítóképzőn, illetve a Debreceni Egyetemen szerezte diplomáit. 2003 óta Svédországban, Strömstadt városában él.

Simek Valéria (1953, Bakonycsérnye) költő, tanár.

Móritz Mátyás (1981, Budapest) a 2000-es évek közepétől publikál verseket és prózákat. Csepelen él.

Rév Tamás (1982, Budapest) programozóként dolgozik szülővárosában.

Fábián László (1940, Zsenye) író, műfordító, szerkesztő.

Bartuc Gabriella (1956, Ada) szerkesztő, újságíró. Lovason él.

Csík Mónika (1978, Zenta) a bácskai Kispiacon nevelkedett. Író, költő, a Magyar Szó lektora. Szabadkán él.

Bakonyi István (1952, Székesfehérvár) József Attila-díjas irodalomtörténész, főiskolai tanár.

Bence Erika (1967, Bezdan) egyetemi tanár, irodalomtörténész. Az Újvidéki Egyetem BTK Magyar Tanszéken tanít. Kupuszinán él.

Németh István Péter (1960, Tapolca) író, költő, tanár. Szülővárosában él.

Herth Viktória (1960, Veszprém) művészettörténész, Művészetek Háza Veszprém munkatársa.

Mosonyi Kata (1949, Mosonmagyaróvár) tanár, kritikus, költő. Pécsen él.

Mohai V. Lajos (1959, Nagykanizsa) József Attila-díjas író, irodalomtörténész.

Kilián László (1961, Várpalota) író, szerkesztő. A Művészetek Háza Veszprém igazgatója

Lencsés Károly (1976) költő. Nyíregyházán él.

Kirilla Teréz (1972, Szatmárnémeti) vers-, esszé-, novellaírással, ill. műfordítással foglalkozik

Szentgyörgyi László (1957, Erdőszentgyörgy) író, publicista. Marosvásárhelyen él.

Szilágyi Máté (1996, Eger) érettségi után Budapestre költözött, nem tanult tovább. Dolgozik és verseket ír.

Tönköl József (1947–2021) a Vas megyei Nyögéren született.

A Vár Ucca Műhely számaait a következő üzletekben biztosan meg tudja vásárolni

Relay Café 1446 Aréna – **1148 Budapest**, Hungária körút 48.
Inmedio 2410 Óbuda Auchan – **1033 Budapest**, Szentendrei út 115.
Inmedio 2401 Bp Campona – **1223 Budapest**, Nagytétényi út 37-47.
Inmedio 2417 Bp Pólus Center – **1152 Budapest**, Szentmihályi út 131.
Inmedio 2103 Soroksár Auchan – **1239 Budapest**, Auchan Soroksár, Bevásárló utca
Inmedio 2441 Budaörs Tesco – **2040 Budaörs**, Kinizsi út 1.
Inmedio 2102 Budaörs Auchan – **2040 Budaörs**, Auchan, Sport utca 2.
Inmedio 2104 Törökbálint Auchan – **2045 Törökbálint**, Torbágy utca 1. B/420
Inmedio 2135 Budakalász Auchan – **2011 Budakalász**, Omsz Park 1.
Relay 1113 Érd Stop Shop – **2030 Érd**, Budai út 13.
Inmedio 2126 Solymár Auchan – **2083 Solymár**, Szent Flórián utca 2.
Inmedio 2101 Fót Auchan – **2151 Fót**, Fehérkő út 1.
Inmedio 2847 Dunakeszi -Fót Té – **2120 Dunakeszi**, Fóti út 120.
Inmedio 2150 Maglód Auchan – **2234 Maglód**, Eszterházy János utca 1.
Inmedio 2105 Sz.miklós Auchan – **2310 Szigetszentmiklós**, M0, Háros utca 120.
Relay 1101 Tatabánya MÁV – **2800 Tatabánya**, Győri út 1.
Inmedio 2506 Komárom Igmándi u – **2900 Komárom**, Igmándi út 11.
Inmedio 2112 Salgótarján – **3100 Salgótarján**, Erzsébet tér 5.
Inmedio 2305 Mezőkövesd – **3400 Mezőkövesd**, Mátyás király út 101.
Inmedio 2303 Miskolc Auchan ex – **3500 Miskolc**, Pesti út 9.
Inmedio 2327 Miskolc Auchan – **3527 Miskolc**, József Átila utca 87.
Inmedio 2707 Debrecen Malom... – **4027 Debrecen**, Füredi út 27.
Inmedio 2702 Debrecen Auchan – **4031 Debrecen**, Kishatár utca 7.
Inmedio 2715 Debrecen Tesco – **4031 Debrecen**, Kishegyesi út 1-11.
Inmedio 2706 Fehérgyarmat – **4900 Fehérgyarmat**, Kossuth tér 3-5.
Relay 1702 Szolnok MÁV – **5000 Szolnok**, Vasútállomás, Jubileum tér
Inmedio 2809 Szolnok Auchan – **5000 Szolnok**, Szandaszőlős, Felső Szandai rét
Inmedio 2920 Szolnok Volán Üzlet – **5000 Szolnok**, Ady Endre út 15.
Inmedio 2805 Orosháza Vásárcsarnok – **5900 Orosháza**, Könd utca 47-49.
Inmedio 2830 Orosháza Tesco – **5900 Orosháza**, Vásárhelyi út 23/a.
Inmedio 2220 Kecskemét Auchan – **6000 Kecskemét**, Dunaföldvári út 2.
Inmedio 2209 Csongrád Fő u – **6640 Csongrád**, Fő utca 2-4.
Inmedio 2202 Szeged Auchan – **6722 Szeged**, Zápor utca 4.
Inmedio 2508 Bonyhád – **7150 Bonyhád**, Szabadság tér 12.
Inmedio 2902 Kaposvár Pláza – **7400 Kaposvár**, Kaposvár Plaza, Berzsényi utca
Inmedio 2504 Pécs Árkád – **7622 Pécs**, Árkád, Bajcsy-Zsilinszky utca
Inmedio 2109 Szfvár Auchan – **8000 Székesfehérvár**, Holland fasor 2.
Inmedio 2002 Pápa Kossuth u. 3 – **8500 Pápa**, Kossuth Lajos utca 30.
Inmedio 2915 Nagykanizsa TESCO – **8800 Nagykanizsa**, Tesco, Boszorkány utca 2.
Inmedio 2613 Győr Vásárcsarnok – **9001 Győr**, Herman Ottó utca 25.
Inmedio 2632 Győr Árkád – **9001 Győr**, Árkád, Budai út 1.
Inmedio 2602 Sopron – **9400 Sopron**, Széchenyi tér 13.
Inmedio 2608 Szombathely Szűrcs – **9700 Szombathely**, Szűrcsapó utca 4.
Inmedio 2612 Kőszeg Városház u – **9730 Kőszeg**, Városház utca 5.

Keresse lapunkat a Relay vagy az Inmedio üzleteiben!

valamint kapható az Írók boltjában (Budapest, Andrássy út 45.)
és Veszprém-ben az Utas és Holdvilág antikvárium-ban.